

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

MENŲ FAKULTETAS

MENOTYROS KATEDRA

Viltė Migonytė

ARCHITEKTŪROS PAVELDO SAUGOJIMO IR TURIZMO PLĖTROS

SANTYKIS DRUSKININKUOSE

Magistrantūros baigiamasis darbas

Kultūros paveldo ir turizmo studijų programa, valstybinis kodas 61203H104

Menotyros studijų kryptis

Vadovas: (-ė) dr. Jolita Butkevičienė

(Pedagoginis ir mokslinis laipsnis, vardas, pavardė)

(Parašas)

(Data)

Apginta: dr. Ina Pukelytė

(Instituto direktorius)

(Parašas)

(Data)

Kaunas, 2011

TURINYS

ARCHITEKTŪROS PAVELDO SAUGOJIMO IR TURIZMO PLĖTROS SANTYKIS

(1990-2010 M.) DRUSKININKUOSE

SANTRAUKA	2
SUMMARY	3
ĮVADAS	5
1.DRUSKININKŲ ARCHITEKTŪROS PAVELDO REIKŠMĖ KURORTO IDENTITETUI	12
2.DRUSKININKŲ TURIZMO PLĖTROS KONCEPCIJA ISTORINĖJE MIESTO DALYJE ..	21
2.1. Tarptautinio sveikatingumo kurorto perspektyvos 1992 m. galimybių studijoje.....	22
2.2. Kurorto-parko įvaizdis 1999-2006 m. Druskininkų miesto bendrajame plane	25
2.3. Modernaus kurorto vizija 2007-2013 m. Druskininkų miesto plėtros plane.....	28
3.SAUGOMI DRUSKININKŲ ARCHITEKTŪROS PAVELDO OBJEKTAI KURORTO SENAMIESTYJE	33
3.1. Tapatumo vertę išsaugojusių Druskininkų paveldo objektų analizė	34
3.2. Kurorto plėtros paliečių paveldo vertybių tyrimas	53
3.3. Druskininkų turizmo infrastruktūroje nepritaiktų paveldo objektų analizė.....	59
IŠVADOS	68
BIBLIOGRAFIJOS SĄRAŠAS	71
ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS	71
ILIUSTRACIJOS	77
PRIEDAI	Error! Bookmark not defined.

SANTRAUKA

Tradicinė kurortinė architektūra, kurios santykis su šiandieninės turizmo infrastruktūros poreikiais/ pritaikymu nėra išsamiai tyrinėtas, užima svarbią vietą pamatiniame semantiniame XX a. pr. architektūros bloke. Ir nors šio tipo architektūra egzistuoja tame pačiame areale kaip ir kita profesionali praeito amžiaus pradžios architektūra, jos specifinė stilistika ir tipologija turi kur kas daugiau bendrumų ir ryšių su bendraeuropinėmis poilsio kultūros tendencijomis. Visa tai iliustruoja šio tyrinėjimo lauko ikišiolinį neišbaigtumą ir būtinumą dar kartą „prisiliesti“ identifikuojant mūsų šalies ir konkretaus regiono – Druskininkų – savitumui, identitetui ir savačiai reikšmingą saugomos kurortinės architektūros raidą, jos tausojimo, tinkamos panaudos bei pritaikymo turizmo sistemoje perspektyvas.

Nuo pat 1794 m., kuomet Druskininkai specialiuoju dekretu buvo paskelbti gydomąja vietoje, palaipsniui formavosi kurortinio miestelio ribos, kūrėsi savita poilsinė architektūra, kryptingos rekreacinės veiklos. Laiko tėkmėje, istorinių, socialinių, ekonominių, politinių ir kt. veiksnių įtakojama, kito viso pietų regiono, ypač Druskininkų architektūra, jos santykis su aplinka, plito rekreacinių paslaugų įvairovė, modifikavosi kurortinė filosofija, o kartu ir gyvenamosios bei rekreacinės architektūros santykis su ja.

Todėl, darbo objektu pasirinktas Druskininkų architektūros paveldo saugojimo ir turizmo plėtros santykis 1990-2010 m. Turizmo plėtros raidą kurorto istorinėje dalyje apžvelgti remtasi 1992 m. Kanados ekspertų galimybių studija bei 1999-2006 ir 2007-2013 m. miesto plėtros planų lyginamąja analize. Tuo tarpu Druskininkų senamiesčio nekilnojamosios kultūros vertybės iširtos, pastarąsias išskaidžius į grupes, pagal tapatumo vertės, miesto plėtros paveikos ir pritaikomumo turizmui kategorijas.

Atlikus tyrimą paaiškėjo, jog didžiausią grupę sudaro architektūros paveldo objektai, išsaugoję tapatumo vertę, autentišką formą, tęsiantys buvusią arba tinkamai pritaikyti naujai veiklai (turizmui), tačiau yra paveikti miesto plėtros rezultatų – gretimųbių, kuriančių disharmonišką santykį. Labiausiai miesto plėtros paveiktų objektų grupei priklauso keli pastatai – ypač svarbūs kurorto kolektyvinės atminties formantai, pasižymintys grubiais formos ir santykio su aplinka pakitimais, tačiau, remiantis 2007-2013 m. bendrojo plano nuostatais, tinkamai pritaikyti turizmui. Nemaža dalis Druskininkų architektūros paveldo objektų yra neprižiūrimi, apleisti, praradę reprezentatyvumą, pritaikomumo turizmo veikloms potencialą, neformuoja kurorto savito architektūrinio audinio, palaipsniui dyla iš miesto gyventojų kolektyvinės atminties ir turistinių maršrutų.

SUMMARY

Resort traditional architecture, which relationship with the demand/ adaptability of modern tourism infrastructure has not been thoroughly investigated, takes a very important part in the underlying semantic block of the beginning of 21st century architecture. Although this type of architecture has been in existence alongside with the other professional architecture at the start of the last century, its specific stylistics and typology has had a great deal more of the similarities and links with the inter-European tendencies of entertainment culture. All this only just illustrates that the research in the field has never been sufficient and, thus, is bound for being 'identified' as being of the major importance for the development of resort architecture, its proper utilization and the perspectives suiting tourism needs. It is considered to be of the particular importance as referred to the peculiarities and singularity of Druskininkai region.

Since 1794 when Druskininkai was decreed as a spa by a special issue, the resort town started gradually expanding alongside with designing its distinctive architecture and developing purposeful re-creative activities. In the flow of time the southern Lithuania architecture, and of Druskininkai, in particular, has undergone a lot of changes upon the impact of historical, social, economic and political factors; its relationship with the surroundings would change with the influence on the variety of re-creational services, the resort philosophy would modify in the interaction with relationship between the residential as well as re-creational architecture.

Thus, the research object is the relationship between preserving the Druskininkai architecture heritage and tourism development in 1990-2010. The survey of the expansion of tourism development in the historical part of the resort was done on the basis of the possibility study by the Canadian experts (1992) as well as on the comparative analysis of the town development plans (1999-2006 and 1999-2006). Furthermore, the values of the Druskininkai town old part immovable culture were analyzed having divided them into groups in accordance with the categories of the identity value, the town development influence and suitability for tourism.

The research has revealed that the major group comprises the architectural heritage objects that have preserved their identity and the authentic forms following the former one or according to the new directions of activities (tourism), however, have not suffered from the town development impact as adjacency that produces disharmony. The most damaged by the town development appear to be the few constructions that are considered of the most importance for the formation of the corporate memory; they could be characterized as representing the rough changes of the form and its relationship with the surroundings, notwithstanding, in suitability

with tourism needs, as the 2007-2013 general plan regulations states. A fair part of the Druskininkai architectural heritage objects remain un-cared for, desolate, having lost their representative function and the potential of suiting the tourism needs and do not form the original and peculiar resort architectural texture. They forlornly get lost from the resident communal memory and among the touristic routes.

IVADAS

Nuo seniausiųjų laikų statybinės veiklos objektai buvo vienas iš pagrindinių veiksnių, nulėmęs fizinės ir dvasinės vietos aplinkos specifiškumą, įtakoję joje esminius kitimų/transformacijų procesus, atspindėję vertybinę visuomenės orientaciją. Kaip teigia architektas prof. Edmundas Stasiulis, architektūra atspindi tuometinę epochą, jos ekonominę ir socialinę situaciją, yra tos epochos kolektyvinės sąmonės rezultatas.¹ Nors šiuo metu Lietuvoje gyvename nenusistovėjusio paveldo santykio su aplinka formavimo procese, materialių *praeities ženklų* turtingumas (daugialypiškumas), įvairovė bei juose slypinti istorinė praeitis yra bene didžiausias akstinas dabartiniame laike (esamoms ir būsimoms kartoms) šį palikimą deramai išsaugoti.

Minėtieji praeities ženklai, vertai pelno pasididžiavimą ne tik mūsų šalies regionų, tačiau ir užsienio valstybių kontekste, atkreipiant dėmesį į kultūros paveldą plačiaja prasme, gamtinį bei dvasinį jo aspektus, o ypač demokratinę dimensiją bei poreikį jį tausoti. „Paveldėtieji objektai įprasmina vietovę, suteikia jai kultūrinės įvairovės bei vizualinio savitumo ir yra jos kultūrinės, religinės bei socialinės raidos ir kultūrinės vertės liudytojai“². *Statybinis paveldas*³ ir jo suformuota istorinė aplinka teikia identiteto jausmą pavieniams asmenims bei vietos bendruomenėms, o atvykėliams, mėgstantiems gėrėtis senaisiais statiniais, ilgaamžes tradicijas menančiomis vietovėmis bei pasiryžusiems už patirtus įspūdžius sumokėti – tai tampa vizualine, reprezentacine preke bei išpildo tos vietovės *turizmo*⁴ verslo resursų panaudos poreikius. Minimi paveldo objektai „(...) kaip išskirtinės reikšmės sociokultūrinės ir socioekonominės gėrybės, yra kiekvienos tautos ir valstybės ekonominės, socialinės ir kultūrinės plėtros politikos dalis“⁵. Tačiau neatsiejamas statybinio paveldo vertybių aspektas – tinkamas naudojimas. Tai ypač svarbus svirtas siekiant neprarasti tautinio/ regioninio tapatumo, išsaugoti kultūros savastį ir papildyti Europos Sąjungos kultūros nacionalinę įvairovę bei paryškinti Europos kultūrinį identitetą, nes „kiekvienos tautos nacionalinė architektūra, nepaisant jos unikalumo, laikoma viso pasaulio architektūros dalimi. Kuo labiau skiriasi tarpusavyje jų formos, erdvės ir darnos

¹ Stasiulis, Edmundas. *Forma architektūroje*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2010, p. 15.

² Bučas, Jurgis; Čepaitienė, Rasa; Gražulevičiūtė-Vileniškė, Indrė; Mlinkauskienė, Aušra. *Paveldas Lietuvos statybų vizijos kontekste*. In: *Urbanistika ir architektūra*. 2007. Nr.4, p. 201.

³ Ibid, p. 201: „LR paveldosaugos teisėje terminas *statybinis paveldas* dar nėra vartojamas, o visas statybinės veiklos palikimas vadinamas bendru pavadinimu – *kultūros paveldu*“.

⁴ *pranc. tourisme < tour-kelionė*. Keliavimas dėl pramogos arba pažintiniu tikslu.

⁵ Bučas, Jurgis; Čepaitienė, Rasa; Gražulevičiūtė-Vileniškė, Indrė; Mlinkauskienė, Aušra., op.cit., p. 202.

samprata, tuo labiau jomis domimasi ir ieškoma tam tikrų paralelių ir naujų idėjų, praplečiančių bendrą pasaulėžiūrą ir architektūrinės raiškos skalę.”⁶

Viename savičiausių ir unikaliausių gamtos kampelių – pietų Lietuvoje – Druskininkuose, garsėjančiuose gausiais miškų masyvais, samanotomis kalvomis ir mineralinių vandenų bei gydomojo purvo gėrybėmis, vyrauja tik šiam kraštui būdinga architektūra. Gamtinių gydomųjų išteklių gausa, techninė ir socialinė infrastruktūra bei ilgametės tradicijos nulėmė tai, kad pagrindinė veikla šiame mieste buvo kurortinis gydymas. Nuo pat 1794 m., kuomet Druskininkai specialiuoju dekretu buvo paskelbti gydomąja vietove, kurortinio miestelio ribos palaipsniui formavosi aplink mineralinių versmių rezervus, kūrėsi poilsinė architektūra: vasarnamiai, viešbučiai, gydyklų kompleksai, vilos ir pan. Iki pirmojo pasaulinio karo (~ 1914 m.) besivystantis urbanistinis miestovaizdis darniai sąveikavo su miškingomis teritorijomis, mažaukščiai gyvenamieji namai su dvišlaičiais stogais ir rekreacinės paskirties objektai skendėjo parkuose. Pirmą kartą 1854 m. kurorte apsilankęs Daugpilio tvirtovės štabskapitonas *Vasilijus von Rothkirchas* savo rankraščiuose paminėjo, jog pagrindiniu į Druskininkus atvykusio poilsiautojo tikslu turi tapti protingas laisvalaikio leidimas, pramoga čia suderinta su kūno reabilitacija gydyklose ir dvasiniu poilsiu „gyvoje“ gamtoje⁷. Kurorto klestėjimo laikmetyje, miestelis priklausė privatiems asmenims ir bendrovėms, plėtėsi smėlingoje pušynais apsuptoje teritorijoje, todėl iki pat sovietmečio mūrinių pastatų čia buvo pastatyta labai nedaug („1899 metų duomenimis, Druskininkuose buvo vienuolika mūrinių ir keturi šimtai penkiasdešimt vienas medinis pastatas, o 1902 metais – keturiolika mūrinių ir penki šimtai trisdešimt du mediniai“).⁸ Druskininkai tuo metu suformavo savo tradicinį kurortinį įvaizdį, įgavo savitą tapatumą. Jaukaus miestelio vardas pradėtas sieti ne tik su mineralinėmis voniomis, purvo gydyklomis, sūraus vandens šaltiniais, tačiau ir su išskirtiniais, labai didelės ir raiškos stilistinės įvairovės ir medžiagiškumo pastatais, unikalios gamtos ir harmoningos architektūros derme.

Laiko tėkmėje, istorinių, socialinių, ekonominių, politinių ir kt. veiksnių įtakojama, kito ne tik Druskininkų, bet ir viso pietų regiono architektūra, jos santykis su aplinka, plito rekreacinių paslaugų įvairovė, modifikavosi kurortinė filosofija, o kartu ir gyvenamosios bei rekreacinės architektūros santykis su ja. Pastarąją itin nualino pasaulinių karų laikotarpis bei sovietmečiu kurorte vykusios urbanistinės permainos, sumenkinusios architektūros įvaizdžio kameriškumą ir

⁶ Stasiulis, Edmundas. *Forma architektūroje*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2010, p. 15.

⁷ Griškaitė R. *Mineralinis miestelis arba kurortinės kultūros pradžia Lietuvoje*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2003, p. 21-48.

⁸ Miškinis, Algimantas. *Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės*. In: *Rytų Lietuvos miestai ir miesteliai*. T.2. Vilnius, 2002.

specifiškumą. Kitame etape, po šalies nepriklausomybės atgavimo (1990 m.), Druskininkų miestas, kaip ir kiti to meto Lietuvos miestai ir miesteliai, patyrė didelį ūkinės veiklos nuosmukį, išgyveno ekonominį sunkmetį, trukusį bene dešimt metų, kurio priežastimi laikomas prioritetinės kurortinio gydymo veikos vystymas, tiesiogiai susijęs su gyventojų užimtumu, jų gerove bei turizmo verslo plėtra. Dėl šių priežasčių, miesto Savivaldybės taryba 2000 metais pritarė kitų kurortui reikšmingų veiklų vystymui, parengė turizmo sistemos planus bei numatė naujas gelžbetonių objektų statybas ir rekonstrukcijas, susijusias su minėtų veiklų specifika. Pastaraisiais metais miestas taip pat siūlo vis patrauklesnes ir priimtinesnes sąlygas investuoti privatiems asmenims, tokiu būdu siekiama skatinti naujų projektų intensyvumą naujos ir senos statybos objektuose bei bendrą kurorto plėtrą.

Iki 1993 metų į Nekilnojamų kultūros paveldo vertybių registrą buvo įtraukti du iš šiuo metu Druskininkų istorinėje miesto dalyje (2005 m. paskelbtoje nekilnojama vertybe) esančių mūrinių pastatų (vienam iš jų – Druskininkų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčiai – apsaugos tikslai nėra nustatyti) ir šeši medinės architektūros objektai. 1999 metais, papildomai įregistruoti dar trys (vienas iš jų priklauso kompleksui) mūrinės architektūros objektai. 2005 metais, įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymui, nebuvo įrašytas nei vienas mūrinis pastatas, tačiau papildomai įregistruoti dar aštuoni medinės architektūros objektai. Daugelis privatizuotų vilų, sanatorių, viešbučių, taip pat gydyklos, sekant buvusiomis architektūros pritaikymo tradicijomis, atitinka bei realizuoja miesto svečių apgyvendinimo, reabilitacijos poreikius, keli objektai „naudojami“ kultūrinėms-visuomeninėms reikmėms (muziejai, maldos namai).

Šiandieninis kurorto įvaizdis, garantuojantis sau turizmo verslo sėkmę, adekvačiai pavaldus poilsio paslaugų bei sparčių investicinių sprendimų novacijoms ir jų procesams, ne visuomet susijusiems su miestovaizdžio specifiškumu. Visa tai byloja apie naujo – modernaus kurorto įvaizdžio formavimo prioritetus ir menkstančią istorinės architektūros reikšmę sparčiai kintančiame – mutuojančiame Druskininkų urbanistinės aplinkos kontekste.

Kaip daugelis įvairių epochų architektūros paveldo tyrinėtojų (*Maja Ptašek, Algimantas Miškinis, Jurgis Bučas, Edmundas Stasiulis* ir kt.) pastebi, jog būtent tradicinė kurortinė architektūra, kurios santykis su šiandieninės turizmo infrastruktūros poreikiais/ pritaikymu nėra išsamiai tyrinėtas, užima svarbią vietą pamatiniame semantiniame XX a. pr. architektūros bloke. Ir nors kurortinė architektūra egzistuoja tame pačiame areale kaip ir kita profesionali praeito amžiaus pradžios architektūra, jos specifinė stilistika ir tipologija turi kur kas daugiau bendrumų

ir ryšių su bendraeuropinėmis poilsio kultūros tendencijomis.⁹ Visa tai nevienareikšmiškai iliustruoja šio tyrinėjimo lauko ikišiolinį neišbaigtumą ir būtinumą dar kartą „prisiliesti“ identifikuojant mūsų šalies ir konkretaus regiono savitumui, identitetui ir savasčiai reikšmingą saugomos kurortinės architektūros raidą, esamybę ir išsaugojimo, tausojimo, tinkamos panaudos bei pritaikymo turizmo sistemoje perspektyvas.

Todėl pagrindiniu **darbo objektu** pasirinktas Druskininkų architektūros paveldas, o **tikslu** – ištirti pastarojo saugojimo ir pritaikomumo kurorto turizmo sistemoje santykį naujai besiformuojančio polifunkcinio-multipramoginio miesto įvaizdžio kontekste.

Darbo uždaviniai:

- apžvelgti istorinę Druskininkų senosios miesto dalies architektūros formuojamo miestovaizdžio raidą (1794-2010 m.);
- atskleisti architektūros paveldo reikšmę kurorto identitetui;
- išanalizuoti ir palyginti kurorto turizmo plėtros koncepcijų kaitą/ raidą (1992-2013 m.) istorinėje miesto dalyje;
- ištirti Druskininkų architektūros paveldo objektus, atsižvelgiant į jų formas, santykio su aplinka, funkcijos, būklės, pritaikymo visuomeninėms/ turizmo reikmėms bei atitikimo bendrojo plano nuostatams kriterijus;
- įvertinti, kokį santykį Druskininkų architektūros paveldo objektai turi kurorto turizmo sistemos kontekste, numatyti pasiūlymus ir galimas platesnes pritaikymo galimybes;
- sudaryti kurorto senamiesčio architektūros paveldo objektų turizmo trasos maršrutą.

Darbo metodai:

Darbas atliktas remiantis klasikineis, dažniausiai menotyriniuose darbuose naudojamais metodais: *istoriniu*, *aprašomuoju-analitiniu (formalioju)*, *lyginamuoju*. Pastarųjų tyrimo būdų pagalba, atsižvelgiant į gamtinės, urbanistinės aplinkos ir gretimybių kontekstualumą, išanalizuota bei įvertinta esama architektūros paveldo kokybė bei reikšmė kurorto turizmo sistemos raidoje.

⁹ Bučas, Jurgis. *Demokratiniai proveržiai paveldosaugoje*. In: *Urbanistika ir architektūra*. 2006. Nr.3;

Ptašek, Maja. *Medinė kurortų architektūra*. Vilnius: Vaga, 2002;

Mačiulis, Algimantas. *Druskininkų miesto planinės erdvinės kompozicijos ypatumai*. In: *Urbanistika ir architektūra*. 2009. Nr.33.

Darbo struktūra:

Šis darbas sudarytas iš trijų dalių. *Pirmojoje* iš jų, pristatant architektūros paveldo reikšmę Druskininkų identitetui, apžvelgiami visi kurorto raidos etapai sąryšyje su architektūros bei kintančios turizmo veiklų specifikos formuojamu įvaizdžiu. *Antrojoje dalyje* analizuojama Druskininkų turizmo plėtros koncepcijos kaita/ raida istorinėje miesto dalyje 1992-2013 metų laikotarpiu, *pirmajame šios dalies skyriuje* apžvelgiamos tarptautinio sveikatingumo kurorto perspektyvos, „atskaitos tašku“ pasirenkant pirmąjį Nepriklausomybės atgavimo laikotarpyje suformuotą Druskininkų turizmo vizijos siūlymą, išdėstytą 1992 metais parengtoje Kanados ekspertų galimybių studijoje; *antrajame skyriuje* pristatomas pirmasis pookupacinio periodo oficialiai įsigaliojęs (1999-2006 m.) Druskininkų miesto bendrasis planas bei jame numatytas *kurorto-parko* įvaizdžio formavimas; *trečiajame antrosios dalies skyriuje* išdėstoma šiuo metu galiojančiame (2007-2013 m.) miesto plėtros plane formuojama modernaus kurorto vizija. *Trečiojoje darbo dalyje* pateikiama dvidešimt vieno (aštuoni iš jų sudaro keturis kompleksus) saugomo Druskininkų architektūros paveldo objekto, esančio istorinėje miesto dalyje, analizė, išskiriant šias nekilnojamas kultūros vertybes į tris grupes, pagal jas apjungiančius kriterijus: *pirmajame skyriuje* pagal tapatumo vertės išlikimą (trys mūriniai, devyni mediniai objektai / keturi iš šių pastatų sudaro du kompleksus), *antrajame* – pateikiamas kurorto plėtros paliestų objektų tyrimas (du mūriniai, vienas medinis pastatas / du iš jų sudaro vieną kompleksą), o *trečiajame skyriuje* įvardijami reprezentatyvumą praradę objektai, kuriuos saugant neislaikoma paveldosauginių reikalavimų (šeši mediniai objektai / du iš jų sudaro vieną kompleksą). Šioje dalyje pastatai tiriami atsižvelgiant į jų formas, santykio su aplinka, funkcijos, būklės (ne)pakitimus, pritaikomumą visuomeninėms/ turizmo reikmėms, atitikimą (2007-2013 m.) bendrojo miesto plano nuostatom.

Literatūros apžvalga:

Savita Druskininkų kurorto erdvė, daugiareikšmiai miesto įvaizdį formuojančios architektūros, praeities ir dabarties santykio klausimai, sulaukia nemažo architektūros, urbanistikos ir kitų sričių specialistų dėmesio. Visa plejada autorių tyrinėjo istorinę Druskininkų raidą (*J. Bučas, A. Miškinis*), miesto vystymosi etapus, jo silueto transformacijas, ideologijos apraiškų pliuralizmą bei kontekstualumą specifinio regiono tradicijai (*V. Stauskas, V. Atienė, P. Grecevičius, J. Minkevičius, J. Tutlytė*) ir t.t.

Druskininkų architektūros paveldo reikšmei miesto identitetui šiame darbe apžvelgti remtasi *Lietuvos architektūros istorijos nuo XIX a. II-ojo deš. iki 1918 m. III-uoju tomu* (autoriai:

dr. Algė Jankevičienė, doc. dr. Vytautas Levandauskas, doc. dr. Nijolė-Lukšionytė Tolvaišienė, prof. habil. dr. Algimantas Miškinis)¹⁰, *Rytų Lietuvos miestų ir miestelių II-uoju tomu* (autorius Algimantas Miškinis)¹¹, *Tomu Grunskiu*¹², savo straipsnyje aprašiusiu tradiciją ir ideologiją miesto visuomeninėje erdvėje kintančių sociokultūrinių sąlygų kontekste, o taip pat labai išsamiai kurortų (tarp jų ir Druskininkų) rekreacinę architektūrą bei kompleksinį jos vertinimą (1940-1990 m.) tyrinėjusios *Jūratės Tutlytės* moksline disertacija¹³, *Algimanto Mačiulio* šiuolaikinio Druskininkų miestovaizdžio problematiškumą atskleidžiančia publikacija¹⁴, medinės kurorto architektūros estetiką bei jos reikšmę turizmui aprašiusios *Majos Ptašek* straipsniu¹⁵, kultūros paveldo, gamtosauginius ir kt. aktualius klausimus tyrinėjusio *Jurgio Bučo*¹⁶ analitiniais-tiriamaisiais straipsniais ir t.t.

Kurorto turizmo plėtros koncepcijos kaitą/ raidą istorinėje miesto dalyje išanalizuoti ir palygini remtasi 1992 metais Monrealio (Kanada) ekspertų komisijos (vad. Ričardas J. Vela) atliktu išsamiu tuometinio kurorto infrastruktūros kokybiniu tyrimu – *galimybių studija*¹⁷, pirmuoju 1999-2006 m. Druskininkų miesto plėtros dokumentu¹⁸ bei šiuo metu galiojančiu „*Druskininkų savivaldybės teritorijos bendruoju planu 2007-2013 m.*“¹⁹ ir kitomis šiuos du bendruosius miesto plėtros planus sudarančiomis ar papildančiomis dalimis²⁰.

Druskininkų architektūros paveldo objektų kurorto senamiestyje tyrimui atlikti remtasi Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymu²¹, savarankiškais, saugomų objektų lauko tyrimais, studijomis, grafine ir foto medžiaga, o taip pat Druskininkų miesto muziejaus bei

¹⁰ *Lietuvos architektūros istorija: nuo XIX a. II-ojo deš. iki 1918 m.* T.3 / Sud. dr. A. Jankevičienė, doc. dr. V. Levandauskas, doc. dr. N. Lukšionytė-Tolvaišienė, prof. habil. dr. A. Miškinis. Vilnius: Savastis, 2000.

¹¹ Miškinis, Algimantas. *Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės*. In: *Rytų Lietuvos miestai ir miesteliai*. T.2. Vilnius, 2002.

¹² Grunskis, Tomas. *Tradicija ir ideologija miesto visuomeninėje erdvėje kintančių sociokultūrinių sąlygų kontekste*. In: *Istoriniai miestai: sena ir šiuolaikiška*. Vilnius: Savastis, 2003.

¹³ Tutlytė, Jūratė. *Rekreacinė architektūra Lietuvos kurortuose (1940-1990 m.): kompleksinis kokybės vertinimas*: humanit. m. dr. disertacija. Kaunas: VDU, 2002.

¹⁴ Mačiulis, Algimantas. *Druskininkų miesto planinės erdvinės kompozicijos ypatumai*. In: *Urbanistika ir architektūra*. 2009. Nr.33.

¹⁵ Ptašek, Maja. *Medinė kurortų architektūra*. Vilnius: Vaga, 2002.

¹⁶ Bučas, Jurgis. *Demokratiniai proveržiai paveldosaugoje*. In: *Urbanistika ir architektūra*. 2006. Nr.3.

¹⁷ Richard J. Vella. *Analysis of present situation of the SPA, evaluation of the international tourism development and foreign investment potential*. 1992, (C.E.S.O.) Montreal, Canada.

¹⁸ *Druskininkų savivaldybės teritorijos bendrasis planas* / Vad. S. Čereškevičius, N. Dičiuvienė. Vilnius: VGTU, Teritorijų planavimo institutas, 1999.

¹⁹ *Druskininkų savivaldybės teritorijos bendrasis planas* / Vad. K. Pempė, A. Bagdonavičius, D. Bagdonavičienė, N. Vrubliauskienė, M. Nagevičius. Vilnius: Vilniaus architektūros studija, UAB „COWI Baltic“, 2007.

²⁰ *Druskininkų savivaldybės teritorijos bendrasis planas. Aiškinamasis raštas. Plėtros koncepcija* / Vad. K. Pempė, A. Bagdonavičius, D. Bagdonavičienė, N. Vrubliauskienė, M. Nagevičius. Vilnius: Vilniaus architektūros studija, UAB „COWI Baltic“, 2007.

²¹ Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. In: *Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos* [žiūrėta 2011 balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.kpd.lt/lt/node/202>.

savivaldybės archyvine medžiaga, interviu su Druskininkų savivaldybės Architektūros ir urbanistikos skyriaus vedėju – vyriausiuoju architektu Viliumi Margeliu bei tos pačios įstaigos darbuotoju, Architektūros skyriaus vyriausiuoju specialistu Antanu Balke. Paminėtieji šaltiniai ir jų analizė padėjo atskleisti tarptautinio kurorto įvaizdžio formavimo prioritetus ir jų santykį su kurorto senamiestyje esančiais architektūros paveldo objektais, įvardinti juose vykdomas turizmo formas ir veiklas, palyginti esamos padėties situaciją su numatytomis įgyvendinti vizijomis, įvertinti architektūros paveldo objektų meninę, estetinę, funkcinę, filosofinę vertę istorinės Druskininkų teritorijos kontekste, atsižvelgiant į gamtos karkasą, vyraujančią urbanistinę struktūrą, pavienių objektų įtaką ir savitą kurortiškumą (tapatumą) formuojančius elementus.

1. DRUSKININKŲ ARCHITEKTŪROS PAVELDO REIKŠMĖ KURORTO IDENTITETUI

Akcentuojant Druskininkų architektūros paveldo (kaip vieno iš pagrindinių elementų, konstruojančių miestelio kultūrinį tapatumą) vertę kurorto gyventojams ir jos suvokimo svarbą, verta išskirti *Faro konvencijoje (2005 m.)*²² (Europos Tarybos Pagrindinė konvencija dėl kultūros paveldo vertės visuomenei) pateikiamas dvi iš esmės naujas sampratas – paveldo išteklių ir paveldo bendruomenės. Pastarosios atliepia šioje darbo dalyje dėstomo probleminio lauko aktualumą ir pateikiamus duomenis susieja su konvencijoje dėstomais principais ir apibrėžimais, teigiančiais, jog kultūros paveldas – tai grupė išteklių, paveldėtų iš praeities, kuriuos žmonės identifikuoja kaip savo vertybių, tikėjimų, žinių ir tradicijų atspindį bei raišką. Paveldo bendruomenė – tai žmonės, vertinantys kultūros pagrindą ir norintys, kad jis būtų perduotas ateities kartoms per viešuosius veiksmus. Bendras Europos paveldas apima visas Europoje esančio paveldo atmainas, kurios drauge sudaro bendrą atminties, supratimo, tapatumo, sanglaudos ir kūrybiškumo šaltinį; be to, jis apima idealus ir principus, kilusius iš patirties, įgytus mokantis iš praeities konfliktų, skatinančius vystyti taiką ir stabilią visuomenę. Faro konvencija į paveldą žvelgia ne kaip į gyvenimo puošmeną, o kaip į žmonių savastį, kultūros tapatumo ir tautos laidą. Todėl labai svarbu aptarti Druskininkų istorinę – architektūrinę raidą, atspindinčią fizinės ir dvasinės aplinkos kitimus, įtakojusius bei nulėmusius miestelio gyventojų (neretai ir atvykstančiųjų) kultūrinės savasties pajautą, dvasinio ryšio su aplinka ir joje glūdinčių tradicijų išgyvenimą.

Kurortinė kultūra šalyje pradėjo formuotis XIX amžiaus viduryje ir nors dar labai jauna, tačiau jau tuomet reiškėsi ganėtinai ženkliai bei plėtojosi tolygiai²³. Tai buvo palankus laikotarpis imtis nekanonizuotos architektūrinės kūrybos, skirtos poilsiui. Todėl lygiagrečiai su šia tendencija, augo ir pagrindiniai rekreaciniai centrai Lietuvoje. „Skirtingomis sąlygomis formavosi šalies kurortai: Druskininkai, Stakliškės, Birštonas, Likėnai, anuometinio literato Romualdo Podberskio pavadinti „mineraliniais miesteliais“ bei ilgainiui tapę neatskiriama to

²² Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society. Faro, 27.X.2005 [žiūrėta 2011 gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą:

<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=199&CM=8&CL=ENG>.

²³ Tutlytė, Jūratė. *Rekreacinė architektūra Lietuvos kurortuose (1940-1990 m.): kompleksinis kokybės vertinimas: humanit. m. dr. disertacija*. Kaunas: VDU, 2002, p. 61.

meto gyvenimo dalimi“²⁴. Būtent poilsinėje architektūroje, pasak Palangos specialiojo paminkloauginio plano autorės, tyrinėjusios kurortinės kultūros pradžią Lietuvoje, architektės *Majos Ptašek*, aiškiau ir įvairiapusiškiau nei kitų miestų įkūnyta epochos ypatumų visuma, ryškėjo pasaulėjauta ir išnyko visapusė ideologija, čia buvo toleruojama ir dominavo visų epochų, stilių architektūra. Pastaroji „(...) tenkindavo intensyviai besikeičiančių poilsiautojų poreikius, privalėjo būti universali ir intriguojanti“²⁵. Verta sutikti, jog kurortinė architektūra, labai svarbi paveldo dalis, padedanti suvokti rekreacinių reiškinių atsiradimo ir raidos savitumus ne tik Lietuvoje, bet ir visame Baltijos pakrantės regione. „Kurortų ir parkų architektūra dėl savo specifinių savybių reikšminga Lietuvos kultūros istorijos dalis, atspindinti romantizmo pasaulėžiūrą be literatūrinio pamato. Lietuvai, neturinčiai sintetinės romantizmo kultūros istorijos, svarbu atkurti šios pasaulėžiūros sistemos susidarymą ir jos idėjų adaptavimą poilsinėje kultūroje bei įgyvendinimą istorinių stilių paveiktoje architektūroje“²⁶.

Kaip ir kituose to meto kurortuose, taip ir Druskininkuose, greta bendrų stilistinių tendencijų yra ir regioninių savitumų, kuriuos inspiravo tuometinės visuomenės skonis. Poilsio kultūra bei poilsio ir kurortinė architektūra čia pradėjo egzistuoti ir klestėti tik atsiradus poreikiui ir būtinybei ją kurti. Tam įtakos turėjo ir medžio, kaip pagrindinės statybinės medžiagos, ne tik kaip dekoravimo priemonės, dominavimas bei liaudies architektūros, vietinės ir svetimšališkos tradicijos jungimas į profesionalų projektavimą.

Archeologiniai duomenys ir architektūrologiniai tyrimai liudija, kad pietinėje Lietuvos dalyje esančio miesto užuomazgos siekia dar akmens amžių, tuo tarpu Druskininkų gyvenvietės pradėjo kurtis nuo XVI amžiaus. Manoma, kad ši gyvenvietė (anksčiau žinoma kaip Druskonių kaimas) buvo suformuota Valakų reformos metu. 1794 m. specialiuoju dekretu Druskininkai paskelbiami gydomąja vietove. Pagal ankstyviausią 1837 m. caro vyriausybės patvirtintą vietovės planą, miestas buvo išmatuotas dabartinio kurorto teritorijoje – į šiaurę nuo Druskonio ežero. Šiuo laikotarpiu (Carinės Rusijos valdymo metu) Druskininkų zona buvo palaipsniui plečiama, statomi daugiausia mediniai viešbučiai su keliais paviljonais, dešimt vasarnamių su dvidešimtimi kambarių, „poilsio sodu“²⁷. Po metų buvo leista pastatyti dar keletą valdiškų medinukų, mūrinių viešbučių (1840 m. „Europa“), įrengti parką, aikštes ir kitus objektus, kad šalia Druskininkų mineralinių vandenų susidarytų jaukus miestelis. Pastarasis iš esmės suprojektuotas pagal XVIII

²⁴ Griškaitė R. *Mineralinis miestelis arba kurortinės kultūros pradžia Lietuvoje*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2003, p. 30.

²⁵ Ptašek, Maja. *Medinė kurortų architektūra*. Vilnius: Vaga, 2002, p. 111.

²⁶ Ibid, p. 111.

²⁷ Miškinis, Algimantas. *Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės*. In: *Rytų Lietuvos miestai ir miesteliai*. T.2. Vilnius, 2002, p. 302.

a. pab. – XIX a. II pusės „rusų miestų“ planavimo principus, kuriame panaudotos stačiakampė ir vėduoklės pavidalo gatvių tinklo schemas²⁸, išlikusios iki šių dienų, o 1861-1865 m. paskendusios želdynuose, penkiakampės aikštės viduryje išdygo stačiatikių cerkvė, kuri gerai „įaugo“ į miestelio aplinką²⁹.

XX a. pr. (iki 1914 m.), Druskininkų kurortas turėjo būtiniausias gydymo įstaigas, pakankamai išplėtotą rekreacinę aptarnavimo sferą, beveik tris tūkstančius vietinių gyventojų, vieną mūrinę ir tris medines bažnyčias. Po 1884 m. gaisro jau buvo spėta atstatyti didesnius mūrinius gydyklos korpusus, Ratnyčėlės krantus jungė aštuonių metrų pločio ir dvidešimties metrų ilgio tiltas, besikuriančiame miestelyje sparčiai kilo nauji, kurortams būdingi architektūriniai objektai bei jų kompleksai. Specifiniai naujos tipologijos pastatai: kurhauzai, restoranai, pavėsinės, apžvalgos aikštelės, praturtino ir pajvairino kurorto erdvę. Išskirtinis šio Druskininkų miesto formavimosi etapo architektūros savitumas – menančios ampyro stilių bei „šveicariško stiliaus“ medinės vilos (XIX a. II p. vila „Imperial“/ Maironio g. 14; XIX a. pab. vila „Mauritanika“/ Šv. Jokūbo g. 21), kurių statybos komponavimo principai ir dekorų pobūdis išliko toks pats ir po pirmojo pasaulinio karo. Tai asimetriški tūriai, pagyvinti įvairių formų bokšteliais, erkeriais, mansardų frontonai puošti lenktais ir sunertais elementais³⁰. Apie XX a. pr. kurortą, M. K. Čiurlionis savo laiškuose rašė: „(...) Stebuklingos vietovės! Sunku įsivaizduoti: daiktais užtinki kažką panašu į neįžengiamus miškus, jaukius miesto takelius tarp namelių, nepaliestus skardžius, tai vėl jaunučius gojelius; žodžiu – puiku...“³¹. Prieš I-ąjį pasaulinį karą, Druskininkuose lankėsi ir šio miesto bei jo apylinkių peizažais žavėjosi daug įžymių žmonių: rašytojai J. Kraševskis, L. Kondratovičius-Sirokomlė, kompozitoriai S. Moniuška, Č. Sasnauskas, dailininkas P. Rimša ir kiti³².

Apibendrinant Druskininkų kurorto architektūros vystymąsi iki Pirmojo pasaulinio karo pabaigos, galima teigti, jog miesto, skendinčio žaliuosiuose masyvuose, harmoningas siluetas formavosi palaipsniui. Pastarąjį pagyvino mažaaukščių daugiausia medinių vasarnamių bei vilų stogelių smailės. Daugiausia kurorto pastatų buvo pastatyta dabartinėse V. Kudirkos, M. K.

²⁸ Miškinis, Algimantas. *Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės*. In: *Rytų Lietuvos miestai ir miesteliai*. T.2. Vilnius, 2002, p. 303.

²⁹ Bučas, Jurgis. *Senoji Lietuvos kurortų architektūra*. In: *Urbanistika ir rajoninis planavimas. Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai*. 1990. 16. Vilnius: Mokslo, 1999, p. 111.

³⁰ *Lietuvos architektūros istorija: nuo XIX a. II-ojo deš. iki 1918 m.* T.3 / Sud. dr. A. Jankevičienė, doc. dr. V. Levandauskas, doc. dr. N. Lukšionytė-Tolvaišienė, prof. habil. dr. A. Miškinis. Vilnius: Savastis, 2000, p. 221.

³¹ Медонис А. *Друскининкай*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1961.

³² Kirsnys V., Meška V., Mikšytė A. *Kurortai ir poilsio vietės*. Vilnius: Mintis, 1979, p. 30.

Čiurlionio, K. Dineikos ir Maironio gatvių zonose³³. Atlikus tyrimą paaiškėjo, jog šiuo laikotarpiu, Druskininkuose susiformavo tradicinis, kamerinės aplinkos kurorto įvaizdis, unikalios gamtos bei darnios architektūros harmonija ir dermė sąlygojo savito kultūrinio tapatumo gimimą, gydomųjų paslaugų kokybę bei nenumaldomai augantį miesto populiarumą.

Po Pirmojo pasaulinio karo, Vokiečių okupacijos metais, kurorto galimybės nebuvo išnaudotos, jame gydėsi ir ilsėjosi tik kariškiai ir jų šeimos; nei sudegusios vilos, nei sunaikintos gydyklos nebuvo atstatomos, miestas merdėjo griuvėsių apsuptyje. „(...) Pelenuose tvyrojo ne tik aplinkinių miškų plotai, bet ir buvo išsekintos mineralinių vandenų versmės, kurortas vėl apmirė“.³⁴ Nuo 1920 m., kuomet Druskininkai tapo lenkų nuosavybe, pradėta plėtoti poilsines kurorto paslaugas, nes „(...) Druskininkų savininkas – akcinė bendrovė – nesugebėjo ir negalėjo tenkinti augančių kurorto poreikių.“³⁵ „(...) Gan didelį poveikį miestelio visuomeniniam gyvenimui darė apie 1923 m. įsikūrusi „Druskininkų bičiulių draugija“, kuri daugiausia savo veiklą sutelkė kultūrinio darbo bare, plačiai propagavo turizmą ir sportą.“³⁶ Kur kas gyvybingesnis miesto etapas prasidėjo nuo 1928 m. Tuo metu kurortui buvo suteiktos miesto teisės, po metų (1929) vėl pradėtas leisti miesto žurnalas „Druskininkų šaltinių undinė“³⁷, tai liudijo kultūrinės-visuomeninės sferos gyvastį. Kaip sovietmečiu išleistoje knygelėje rašė J. Jušėnaitė ir Ar. Medonis, tik 1930 metais kurortu vėl susirūpinta. Netrukus baigtas gręžti trijų šimtų metrų gilumo gręžinys, gydykloje įrengti nauji procedūrų skyriai gerklės ir nosies ligoms gydyti, pastatyta visa eilė vasarnamių, iš Druskininkų į Pariečės stotį nutiesta geležinkelio linija, žymiai pagerinusi susisiekimą su kurortu,³⁸ o šiuo laikotarpiu miestelyje poilsiaavę gydytojai atgaivino 1841 m. įsteigtos gydytojų medicinos draugijos darbą.³⁹ Tais pačiais metais Druskininkų miesto plane buvo pažymėta daugiau vilų bei pensionatų (*Šarlapo, Radium, Bristol, Sveik, Lira* ir kt.), o taip pat keli stamboki dviejų/ trijų aukštų kompleksai, kurių architektūra artima „Zakopanės stiliui“: viloms buvo būdingos istorizmo formos, savito regionalizmo elementai: aukšti stogai, neretai arkados, didelės verandos ir t.t. Toliau statybos vyko dar pagal XX a. pr. išplitusias bei kiek modifikuotas architektūros formas: „šveicariško“ (artimo

³³ Mačiulis, Algimantas. *Druskininkų miesto planinės erdvinės kompozicijos ypatumai*. In: *Urbanistika ir architektūra*. 2009. Nr.33, p. 24.

³⁴ Jušėnaitė J., Medonis Ar. *Druskininkai*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1956, p. 22.

³⁵ Kondratenka B., Jančiauskas J. *Po Druskininkus ir apylinkes*. Vilnius: Mintis, 1968, p. 10

³⁶ Ibid, p. 11.

³⁷ Kondratas B. *Druskininkai. Svarbiausios žinios*. Vilnius: Mintis, 1987, p. 11.

³⁸ Jušėnaitė J., Medonis Ar. op. cit., p. 22.

³⁹ Kirsnys V., Meška V., Mikšytė A. *Kurortai ir poilsiavietės*. Vilnius: Mintis, 1979, p. 30.

„Zakopanės stiliui“) ir „vokiško“ tipo vilų. Reikšmingu miesto panoramos akcentu tapo 1926 m. baigta statyti trinavė raudonų plytų neogotikinė bažnyčia (arch. S. Szylleris).⁴⁰

Druskininkų kurorto „smukimą“ ketvirtajame dešimtmetyje įtakėjo racionalistinės architektūros užuomazgos (naujos formos suteiktos mineralinių šaltinių pastatams), įsivyravusios naujų objektų statybose bei palaipsniui auganti politinė įtampa. J. Jušėnaitė ir Ar. Medonis sumažėjusį lankytojų skaičių pagrindė gydomųjų procedūrų brangumu „(...) kurortu tegalėjo naudotis tik turtingieji (...)“⁴¹, tai byloja apie tuometinių Druskininkų prestižiškumą bei aukštą paslaugų kokybę.

Nepaisant naujų pastatų, kurie iškilo tiek senojoje miesto dalyje, tiek ir aplinkinėse zonose, Druskininkuose dominavo želdynai ir mažaaukštė statyba. Tai liudija, jog miestas, nors ir dėl nepalankių politinių aplinkybių patyręs lankytojų srauto sumažėjimą, ne tik kad nebuvo praradęs tradicinio kurorto įvaizdžio, suformuoto prieš Pirmąjį pasaulinį karą, bet ir toliau reguliariai vystė buvusio užstatymo teritorijas bei tendencingai laikėsi „jaukaus kurorto“ vizijos, siūlė kokybiškas, prestižines gydymo ir poilsio paslaugas, aktyviai dalyvavo kultūrinio-visuomeninio gyvenimo sferoje, organizavo turizmo ir sporto veiklas.

Sovietmečio etapas (1940-1990m.) Druskininkų kurorto architektūrinės raidos istorijoje paliko ryškiausią pėdsaką. Pakitus socio ideologinei bei kultūrinei orientacijai, pradėjo keistis (nykti arba transformuotis) ir miesto erdvės struktūra bei pastatų santykis su iki tol vyravusia kamarine aplinka. Sovietų Sąjungos politika skverbėsi į visas kurorto kertes, formavo žmonių sąmonę, jų poreikius, poilsio veiklos formas, diktavo rekreacinės ir kt. tipo architektūros madas. „(...) Iš pagrindų pasikeitė Druskininkų veidas (...), miestas tapo liaudies sveikatos židiniu“⁴². Rekreacinę architektūrą Lietuvos kurortuose (1940-1990 m.) tyrinėjusi J. Tutlytė išskyrė tris pagrindines (dominavusias) tuo metu stiliaus kryptis: *retrospektyvi stilistika* (1950-60 m.), *masinė (standartinė) statyba* (1960-80 m.), *originali ir savita architektūra* (1970-90 m.)⁴³.

Remiantis A. Mačiulio straipsniu, galima išskirti du Druskininkų miesto raidos sovietiniu laikotarpiu etapus:⁴⁴

1. 1955 – 1970 m. – palaipsninės kaitos laikotarpis;
2. 1970 – 1990 m. – spartaus augimo etapas.

⁴⁰ Miškinis, Algimantas. *Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės*. In: *Rytų Lietuvos miestai ir miesteliai*. T.2. Vilnius, 2002, p. 314-315.

⁴¹ Jušėnaitė J., Medonis Ar. *Druskininkai*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1956, p. 22.

⁴² Miškinis, A. op. cit., p. 24.

⁴³ Tutlytė, Jūratė. *Rekreacinė architektūra Lietuvos kurortuose (1940-1990 m.): kompleksinis kokybės vertinimas: humanit. m. dr. disertacija*. Kaunas: VDU, 2002, p. 117.

⁴⁴ Mačiulis, Algimantas. *Druskininkų miesto planinės erdvinės kompozicijos ypatumai*. In: *Urbanistika ir architektūra*. 2009. Nr.33, p. 25-26.

Iki 7 deš. miesto ribos beveik nesiplėtė, gatvių tinklas mažai keitėsi. Daugiau kaip pusė kurorto teritorijos užėmė parkai ir želdynai. Aplink bažnyčią statomi dviejų/ trijų aukštų pastatai (*Druskininkų* sanatorija, arch. G. G. Adomavičienė; naujoji balneologinė purvo gydykla, arch. V. Ulitko, rekonstruotas *Pušyno* poilsio namų korpusas)⁴⁵ išryškino neogotikinį vertikalaus akcento prioritetą. Kaip 1962 m. rašė J. Jušėnaitė ir Ar. Medonis „(...) šiandien miškai jau nebe tokie dideli ir tankūs, tačiau ir dabar jie yra vienas iš pagrindinių kurorto turtų (...), miesto parkai skendi gėlėse, čia visuomet gaivus ir tyras oras, skatinantis atvykti ramiam poilsiui (...).“⁴⁶

Po septinto deš., miesto planinė-erdvinė struktūra ir kurorto panorama pradėjo palaipsniui transformuotis. Tam įtakos turėjo 1973 m. Druskininkų paskelbimas respublikinės reikšmės kurortu, turėjusiu aptarnauti ne tik Lietuvos, bet ir visos sąjungos svečius. Dėl šios priežasties pradėtas didinti statybų aukštingumas, aktyviai projektuojamos monolitinės, monotoniškos sanatorijos (*Nemunas*, 1970 m., arch. E. Tamoševičius, P. Adomaitis) ir gyvenamųjų namų kompleksai ne tik už istorinio miesto ribų, bet ir pačiame Druskininkų centre. Nemaža senosios savitos architektūros medinių pastatų (apie šešiasdešimt proc.) – vilų, pensionatų, vasarnamių, viešbučių – buvo nugriauta, daugelis ne itin kruopščiai renovuota. Reikia konstatuoti, jog per paskutinius du sovietmečio dešimtmečius vertingiausiose prieškario urbanistikos paveldo teritorijose išaugo stambūs poilsiniai ir gydyklų pastatai, sudarkydami istoriškai susiklosčiusią terpę, sumenkindami Druskininkų savitumą ir kurortiškumą. (1 priedas)

Taigi, nors sovietmečiu kurortas kurį laiką ir išsaugojo anksčiau susiformavusio nedidelio aukštingumo, skendinčių žalumynuose pastatų ir žaliojo miesto-kurorto vaizdą bei panoramas, tačiau po 1970-ų – visiškai pakito Druskininkų siluetas, ypač centrinėje (istorinėje) miesto dalyje. Daugelis naujųjų kurorto elementų pasižymėjo agresyvia invazija į gamtą, ignoravo istorinės architektūros plastiką. Tarp naujosios statybos ir senosios kurorto dalies architektūrinių-urbanistinių elementų išryškėjo tam tikra disharmonija, miesto planinės bei tūrinės erdvinės kompozicijos visumos, atskirų miesto sudėtinių komponentų vienybės stoka. Galima teigti, jog būtent tai lėmė kurorto savito kultūrinio tapatumo palaipsninę „žūtį“.

Po Nepriklausomybės atgavimo, stengiantis įveikti žymų ūkinės veiklos nuosmukį, Druskininkuose imtasi rengti dideles permainas bei kurorto apogėjų atnešusių projektų organizavimo. Pradėjus įgyvendinti naujus sumanymus per pastaruosius penkerius metus (2005-2010), žymiai išsiplėtė poilsinių paslaugų pasiūla, pakito miesto siluetas ir kurorto tapatumas.

⁴⁵ Mačiulis, Algimantas. *Druskininkų miesto planinės erdvinės kompozicijos ypatumai*. In: *Urbanistika ir architektūra*. 2009. Nr.33, p. 25.

⁴⁶ Jušėnaitė J., Medonis Ar. *Druskininkų kurortas*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1962, p. 7.

Didžioji dalis objektų perstatyti, praplėsti, sujungti. Nauji pastatai, kuriuose vyrauja gelžbetoninės konstrukcijos ir stiklo duetas, sutelkiami istorinėje miesto dalyje (naujų viešbučių, svečių namų, konferencijų salių, vandens parkų ir sveikatingumo centrų, pramogų kompleksų statybos). Naujasis kurorto įvaizdis formuojamas aktyviai kuriant kokybiškas, prestižines-gydomo ir poilsio bei komercinės-pramogines veiklas, bylojančias apie nesaikingą, eklektiškos, vakarietiškos-populiariosios kultūros estetiką, nesuvaldytą norą tapti jos dalimi, tuo tarpu kultūros paveldo statusą įgavusios kurorto architektūros svarba kontekstuliai mažta, naujų statybų vizijose tradicinei medžiagai – medžiui bei darančioms pastatų formoms vietos neatsiranda.

Taigi, šiandieninė Druskininkų architektūra apima ne tik pavienius naujos statybos ar atstatytus objektus (kompleksus), apibūdina jų funkciją, meninę, estetinę išvaizdą bei nusako architektūros ir aplinkos santykį, tačiau taip pat atskleidžia ir iššifruoja naują kurorto tapatumą, grubiai kintantį savitumą.

Apibendrinant Druskininkų architektūros paveldo reikšmę kurorto identitetui galima teigi, jog dar iki Pirmojo pasaulinio karo, rekreacinių išteklių gausa pasižyminčio miesto tapatumą formavo mažaaukštės daugiausia medinės architektūros ir savito gamtinio karkaso dėmė. Jau tuomet „užgimė“ saviti Druskininkų architektūros objektai: pirmosios medinės vilos, mažaaukščiai vasarnamiai, kurhauzai, pavėsinės ir kiti specifiniai objektai. Šis jaukus kurortinis įvaizdis bei beužsimezgančios sveikatingumo turizmo tradicijos sąlygojo miestelio lankytojų srautų didėjimą, poilsinių – turistinių paslaugų vystymąsi ir jų kokybės gerėjimą. Tarpukariu, po miesto atstatymo, harmoningai augančiame Druskininkų architektūros ansamblyje pagausėjo šveicariškos, rusiškos, vokiškos, lenkiškos architektūros stilistikos detalių, tai dar labiau „nuspalvino“ bei „pagyvino“ jaukus miestovaizdžio siluetą, pritraukė mases pasiturinčių poilsiautojų bei sulaukė tarptautinio pripažinimo. Skausmingasis sovietinis metas kurortui „dovanojo“ naują „gigantišką“ įvaizdį, neįautrumas savitai gamtai bei monolitinių, standartizuotų betoninių sanatorių statybos istorinėje miesto dalyje nulėmė architektūros paveldo bei jo reikšmės Druskininkų kameriškumui žlugimą. Galiausiai, „naujajame amžiuje“, sovietinių priešpriešų laikotarpyje, miestovaizdžio „atgaivinimo“ procesuose prioritetinę poziciją užima įvairių (ne tik sveikatingumo) rekreacinių veiklų vystymas, kurios diktuoja modernių rekreacinių objektų statybas, kelia poreikį tankinti perpildytą senamiesčio teritoriją, neišryškinant architektūros paveldo reikšmės unikalius gamtinius resursus bei ilgaamžes statybos tradicijas turinčio kurorto įvaizdžiui. Svarbu pabrėžti, jog norint išsaugoti Druskininkų tapatumą, o šiuo atveju net ir „atgaivinti“, ypač svarbu suvokti bei įvertinti itin negausaus, tačiau labai svarbaus

statybinio palikimo reikšmę, tinkamai tausoti-naudoti ne tik objektų „fizinį kūną“, bet ir juos supančią aplinką.

Verta pridurti, jog kaip savo straipsnyje mini *Vytautas Rubavičius*, šiuo metu intensyviai vykstantis globalizacijos (grubių finansinės naudos provokuojamų miestovaizdžio pokyčių) procesas esti vienas iš labiausiai miesto tapatumo ir išskirtinumo išsaugojimą ir palaikymą komplikuojančių veiksnių: „(...) miesto tapatumas laikytas tam tikra architektūrinio paveldo visuma, kuria rūpinasi paveldsauga ir paminklosauga, (...) tačiau tapatumo ir išskirtinumo problemą ypač iškėlė globalizacijos nulemta miestų reikšmė globalizacijos vyksmams – jų, kaip globalizacijos „mazgų“ vaidmuo“⁴⁷. Panašiai mano ir *Inesa Alistrovaitė*, savo straipsnyje aptarianti globalizacijos pasekmes miestams autorė teigia, jog miestų vaizdas kinta iš esmės, prarandamas (dėl kultūrinių klodų susiformavęs) miesto vizualinis tapatumas. Dėl to išskirtinė miestų problema tapo centrinės miesto dalies vizualinio tapatumo apsauga bei stiprinimas ir bendramiestinio įvaizdžio gerinimas, komerciniams interesams apimant judriausias isorinių miestų dalis⁴⁸. Kaip iš anksčiau aptartos Druskininkų tapatumą formuojančios architektūros raidos matyti, šiandieninio kurorto įvaizdžio palaipsninis kitimas, ypač senoje miestelio dalyje – artimas minėtam globalizacijos procesui, nėra palankus architektūros paveldo objektų išsaugojimui. Agresyvūs aplinkos pokyčiai, susiję su naujų turizmo veiklų steigimu, nustelbia savitą miestelio kameriškumą formuojančias nekilnojamas kultūros vertybes. Tačiau galima būtų pritarti *V. Rubavičiaus* pastabai, jog miesto tapatumas yra kuriamas ir perkuriamas (tai neišvengiamas, „gyvas“ procesas), o jo kismą liudija ne tik vis spartėjančios statybos ir išryškėjantys nauji vizualiniai miesto ypatumai, bet ir urbanistinių darinių svarbos bei reikšmės suvokimas, taip pat ir politinės galios įsivietinimas⁴⁹. Verta sutikti su *I. Alisovaitės* įžvalga, jog savivadybių turima patirtis yra nepakankama, nes meninės miesto charakteristikos, jo unikalumo aspektai savivadybėms tampa neprivalomais nagrinėti objektais, kaip ir platesni miesto kompozicinės plėtros uždaviniai, kuriems vykdyti reikia papildomų lėšų. Tuo tarpu verslo interesus pasireiškia miesto plėtra – užstatymo tankėjimu, intensyvumu bei aukštingumo didinimu.⁵⁰ Todėl kitoje dalyje bus analizuojama ir lyginama Druskininkų tapatumą (o taip pat ir architektūros paveldo panaudos kitimus) nulėmusių politinių sprendimų raida Nepriklausomybės laikotarpiu, atsispindinti 1992 metais Monrealio (Kanada) ekspertų komisijos siūlymų pagrindu

⁴⁷ Rubavičius, Vytautas. *Miesto tapatumas ir išskirtinumas globalizacijos sąlygomis*. In: *Urbanistika ir architektūra*. 2005. Nr.4, p. 159.

⁴⁸ Alistrovaitė, Inesa. *Miesto vizualinio įvaizdžio plėtra ir apsauga globalizacijos sąlygomis*. Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2006, p. 284.

⁴⁹ Rubavičius, V., op. cit., p. 159.

⁵⁰ Alistrovaitė, I. op. cit., p. 284.

parengtoje galimybių studijoje bei 1999-2006 m. ir 2007-2013 m. bendrųjų miesto planų sprendiniuose. Remiantis šia analize, o taip pat atlikus visų senamiesčio architektūros paveldo objektų tyrimą, bus vertinamas kurorto tapatumo kitimas ir jo įtaka saugomiems objektams, turizmui bei visam miestovaizdžiui.

2. DRUSKININKŲ TURIZMO PLĖTROS KONCEPCIJA ISTORINĖJE MIESTO DALYJE

Kaip jau minėta, nuo XVIII amžiaus pabaigos, kai Druskininkai įgavo kurorto statusą, turizmo sąvoka čia tapo neatsiejama nuo gydomųjų, rekreacinių ir pramoginių veiklų vystymo, randant joms ne tik unikaliais gamtiniais resursais turtingo miesto kampelių „po atviru dangumi“ (sveikatingumo parkų, prieplaukų, lauko terasų ir t.t.), bet ir įrengiant svečių priėmimo ir apgyvendinimo kompleksus naujuose ar pritaikytuose senos architektūros objektuose, su išlikusia pirmine ar pakitusia funkcija.

Nepaisant sovietmečiu vykdytos kurorto identiteto neatliepančios veiklos, Druskininkuose išliko nemažai, nors ir pažeistos, tačiau savitos urbanistinės struktūros ir kurortinės architektūros – daugiausia medinių ir tik labai nedaug mūrinių pastatų, vertingų paveldosauginiu aspektu. Paspirtėjus kurorto istorinės dalies naujam užstatymui, nukentėjo urbanistinė struktūra, kol galiausiai prarasta dalis istoriškai susiklosčiusio (vertingiausio) miestelio veido. Galima pritarti senosios kurortų architektūros tyrinėtojai J. Bučui⁵¹, manančiam, jog Druskininkų savitumą lemia ne tik miesto landšaftinė situacija, primenanti miškų vietovę, tačiau ypatingą išskirtinumą suteikia ir išlikusios urbanistinės bei architektūrinės raidos reliktai, esantys istorinėje kurorto dalyje: ryškios miesto plano struktūroje nedidelių gabaritų cerkvės ir bažnyčios aikštės su pabrėžtomis kompozicijos dominantėmis miesto erdvinėje struktūroje; mažaaukštis apstatymas, skęstantis želdynuose ir teikiantis jaukaus nedidelio miestelio vaizdą; labai įvairi ir raiški architektūros istorinė stilistika: kelių atmainų, įvairių tūrinių ir formų, su labai turtingu „rusiškojo stiliaus“ dekoru vilos (statytos prieš ir po Pirmojo pasaulinio karo), vokiškojo moderno ir „šveicariškų vilų“ tipo, pretenzingų formų ir įmantrių tūrinių mediniai ir mūriniai namai (statyti po Pirmojo pasaulinio karo kurorto teritorijoje), vietinių statybinių tradicijų ir liaudies dekorų įtakoje susiformavę paprastų formų ir gerų proporcijų vasarnamiai bei gyvenamieji namai, o taip pat 1930-1939 metų racionalistinės apraiškos.

Todėl Druskininkų senamiesčiui (šimtas devyni hektarai / ha) 2005 metais, prieš įtraukiant šią teritoriją į kultūros paveldo registrus, nustatyta architektūrinė, istorinė ir urbanistinė vertės, grindžiamos autentiškumo, amžiaus bei unikalumo kriterijais, o taip pat išskiriant šiuos vertingus elementus bei jų dalis: gatvių tinklą, užstatymo pobūdį (daugiausia perimetrinis),

⁵¹ Bučas, Jurgis. *Senoji Lietuvos kurortų architektūra*. In: *Urbanistika ir rajoninis planavimas. Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai*. 1990. 16. Vilnius: Mokslo, 1999, p. 113-114.

aiškčių planus (rombo ir stačiakampio formos), jų tūrinės-erdvinės kompozicijas, želdynus ir želdinius (pavienius ar jų masyvus, parkus), vandens įrenginius (fontanus, baseinus) ir natūralius telkinius (Druskonio, Vijūnėlio ežerai, Ratnyčėlės, Nemuno upės).

Tačiau kaip įprasta, bet kurio miestovaizdžio, ypač senamiesčio, kuriame koncentruojasi daugiausia kultūrinių vertybių, išlikimą, vystymąsi ir kitimą lemia daugybė faktorių, pagrindinis iš jų – šalies ir savivaldybės politika, priklausomai nuo jos kultūrinės orientacijos, kryptingumo – stimuliuojami gretutiniai/ antraeiliai susiję priklausymo faktoriai. Druskininkų turizmo infrastruktūros plėtra ir formaliųjų jos koncepcijų nuostatų vykdymas tiksliausiai atliepiamas pirminėje miesto galimybių studijoje⁵² bei bendrųjų planų dokumentuose⁵³, kurie, priklausomai nuo jau minėtos politinės įtakos, struktūros bei prioritetų, turėjo keletą etapų, suformavusių ištisą, viena kitą sekančią, o kai kuriais aspektais ir prieštaraujančią dėsningumą raidą.

Taigi, šiandieną norint suvokti ir įvertinti kurorto turizmo sektoriaus veikimo mechanizmą bei kokį (kokybinį) santykį jis turi su nekilnojamais kultūros paveldo objektais, reikia įvardinti Druskininkų teritorijos plėtos sumanymus apskritai, išsiaiškinti dabartinės plėtos kilmės priežastis ir išskirti miesto vystymo kaitos/ raidos tendencijas. (2 priedas)

2.1. Tarptautinio sveikatingumo kurorto perspektyvos 1992 m. galimybių studijoje

„Atskaitos tašku“ analizuojant kurorto (turizmo) plėtos raidą darbe pasirinktas Nepriklausomybės atgavimo laikotarpis (šalies politinė būsena stabilizavosi: socializmą keitė demokratija), kuomet, pasitelkus užsienio specialistus, pradėta svarstyti naujoji Druskininkų vizija, nubrėžtos dabartinės turizmo sistemos gairės. 1992 metais Monrealio (Kanada) ekspertų komisija (vad. Ričardas J. Vela) atlikusi išsamų tuometinio kurorto infrastruktūros kokybinį tyrimą, parengė galimybių studiją „Dabartinė SPA situacijos analizė, tarptautinio turizmo vystymo galimybės ir užsienio investicijų potencialas“, kurioje pristatė daugialypę procesų diagnozę ir analizę, bylojančią apie *tarptautiniam sveikatingumo kurortui* išvystyti būtinas

⁵² Richard J. Vella. *Analysis of present situation of the SPA, evaluation of the international tourism development and foreign investment potential*. 1992, (C.E.S.O.) Montreal, Canada.

⁵³ *Druskininkų savivaldybės teritorijos bendrasis planas* / Vad. S. Čereškevičius, N. Dičiuvienė. Vilnius: VGTU, Teritorijų planavimo institutas, 1999.

Druskininkų savivaldybės teritorijos bendrasis planas / Vad. K. Pempė, A. Bagdonavičius, D. Bagdonavičienė, N. Vrubliauskienė, M. Nagevičius. Vilnius: Vilniaus architektūros studija, UAB „COWI Baltic“, 2007.

sąlygas. Iki šol niekur nepublikuotą ir jokiuose šaltiniuose neskelbtą tyrimą sudarė: tuometinės situacijos analizė ir sprendimai; tarptautinio sveikatos turizmo marketingo planavimo galimybės – žmogiškųjų resursų bei miesto traukos taškų įtaka; užsienio investicijų grupių pasiūlymai.

Vienas iš pagrindinių ir svarbiausių faktorių, minimas tiek dokumento įžangoje, tiek išvadų eilutėse, į kurį privalu atsižvelgti – nuolatinis aplinkos kintamumas, palaipsninis procesų valdymas. Teigiama, jog „nėra jokios būtinybės projektuoti naujus objektus, pakanka tik kokybiškai atnaujinti turimus būstus, modernizuoti įrangą, pagerinti paslaugų kokybę“⁵⁴. Galimybės studija ir joje išdėstyti užsieniečių pasiūlymai, sudaryti atsižvelgiant į neseniai šalyje įvykusias, jau anksčiau tekste minėtas, politines permainas ir šios situacijos išprovokuotą ekonominį ir socialinį nestabilumą, desperatišką norą kuo greičiau pasivyti bent kaimyninių šalių gyvenimo kokybės lygį, tačiau neturint tam įgūdžių, teorinių ir praktinių galimybių. Kanados ekspertų grupė atlikusi tyrimą išskyrė šiuos probleminius laukus:

- tarptautinio turizmo marketingo plano vystymas, sezoniškumo mažinimas naujų veiklų ir joms pritaikytų pastatų, vietovių po atviru dangumi palaipsniniu kūrimu, pradžioje integruojant ir pritaikant prie vietinių turistų interesų;
- užsienio investicijų paieška ir plėtra apgyvendinimo sektoriui;
- visa apjungiančios (medicininių, pagalbinių, aptarnaujančių organų) organizacinės struktūros įsteigimas, administravimas ir valdymas.

Tuometinė situacija ir sprendimai:

- gydamosios ir terapinės paslaugos – nestruktūruotos, „išbarstytos“, decentralizuotos kompleksų padaliniuose (klientų poilsio laiko sąskaita), neekonomiškai ir neefektyviai panaudojama įranga;
- įrangos technika sena, reikalinga modernizacija – atnaujinimas, patalpų įrengimų priežiūra ir sanitarinių sąlygų gerinimas;
- apgyvendinimo ir paslaugų sektoriaus kokybė nesiekia tarptautinių standartų normos, būtina didinti pasiūlą ir komfortą maitinimo įstaigose, kambariuose bei viešose erdvėse;
- periferinėse kurorto teritorijose nėra traukos taškų, miestas turėtų organizuoti užimtumą viešose vietose, vystyti viešosios komercijos sektorių ir siekti svetingos/ gyvos/ spalvingos aplinkos įvaizdžio⁵⁵.

⁵⁴ Richard J. Vella. *Analysis of present situation of the SPA, evaluation of the international tourism development and foreign investment potential*. 1992, (C.E.S.O.) Montreal, Canada, p. 28.

⁵⁵ Ibid, p. 6.

Marketingo planavimo dalyje, išanalizuotos komercinės rizikos, pasiūlyta suformuoti savo rinkos produkto (šiuo atveju Druskininkų turizmo infrastruktūros sektoriaus) detalų planą ir kokybinį pristatymą - interpretaciją, atsižvelgiant į kokybę, kainą, vartotojų amžiaus grupę, sklaidos, komunikacijos galimybes, apibrėžti turimus (natūralius) išteklius, kurie gali būti patrauklūs užsienio turistui, nes „Druskininkai yra nuostabus sveikatingumo kurortas su neprilygstančiu kokybės potencialu tarptautinei rinkai“⁵⁶. Galimybių studijoje teigiama, jog kurorto ekonomines problemas išspręstų „vienos paslaugos centro“ (*one-stop-centre*) sukūrimas, kas aprėptų ne tik pilnai sukomplektuotą specializuotos paslaugos paketą, bet ir koncentruotą (pritaikytą tik konkrečiai paslaugai) administravimą vienoje vietoje, o taip pat bent vienos frančizės įrengimas⁵⁷, kas garantuotų mažas investicijas, greitą pelną ir aukštą kokybę.

Dokumente kurorto pastatų būklė įvertinama kaip gera, patraukli ir maloni, tačiau mažesniems objektams (viloms) reikia skirti daugiau dėmesio, atsakingiau palaikyti jų būklę. Pastarųjų išdėstymą mieste kanadiečiai įvertino taip pat teigiamai, išskirtinis privalumas – supanti žalioji zona: pavieniai medžiai, jų masyvai, gėlynai ir parkai. Galimybių studijoje išskirtas senųjų Druskininkų gydyklų kompleksas, užsienio tyrėjų manymu, galintis tapti visų kurorto gydymo paslaugų centru, tuo tarpu kiti pastatai turėtų būti pasirinkti ir pritaikyti antraeiliams terapiniams kursams: dantų gydymui, vandens masažams ir t.t.

Ypatingas akcentas, ekspertų nuomone, turėtų būti skiriamas ir visuomeninio-kultūrinio gyvenimo akumuliacijai, viešų bendravimo erdvių suformavimui: informacijos centro, meno galerijų, muziejų įkūrimui, bibliotekų modernizavimui, muzikinio fono parkuose įrengimui, turistinių maršrutų po miestą bei regionus organizavimui ir t.t. Pastebėta, kad turizmo vystymas ir užsienio investicijos gali būti naudingos gaivinant, keliant kurorto ekonomiką, bet vietos dvasios ir charakterio tai neturėtų pakeisti, inovacijas privalu įgyvendinti atsakingai ir kryptingai, investuoti ne tik į pastatus, įrangą, bet ir į specialistų (medicinos, vadybos, turizmo agentūrų sričių) tobulinimosi kursus.

Išanalizavus pirmąją kurorto galimybių studiją, vykdytą Nepriklausomybės laikotarpyje, matyti, jog šis dokumentas buvo parengtas remiantis *tvarios raidos*⁵⁸ koncepcija, ir nors tai nebuvo bendrojo miesto plano formate atliktas tyrimas, tačiau atliepė tam tikras tuo metu

⁵⁶ Richard J. Vella. *Analysis of present situation of the SPA, evaluation of the international tourism development and foreign investment potential*. 1992, (C.E.S.O.) Montreal, Canada, p. 9.

⁵⁷ Pasinaudojimas vienu iš geriausiai žinomų, populiariausių viešbučių vardų, turinčių savo padalinius-tinklą visame pasaulyje ir šios paslaugos pritaikymas/ įrengimas viename iš kurorto objektų.

⁵⁸ *Tvari raida (sustainable development)* – tai tokia raida, kai dabarties poreikiai tenkinami nesinaudojant ateities kartų sąskaita. Tai reiškia, kad nebeatkuriami (paveldo) ištekliai turi būti tausojami, o įvairiopos kaitos (ekonominės, socialinės) procesai neturi vykti greičiau, nei kultūra gali juos pasisavinti.

pasaulyje vyračiusias tendencijas bei išdėstė problemas, kurias Druskininkams buvo privalu kuo sparčiau ir efektyviau likviduoti. Reikšmingos ekspertų įžvalgos teigiančios, jog po ilgus dešimtmečius trukusios sovietinės izoliacijos, kurorte buvo būtina spręsti finansinius investicinius, įrangos ir paslaugų paskirstymo bei modernizavimo, ne tik svečių, bet ir miestelėnų gyvenimo kokybės gerinimo klausimus, išnaudojant gamtinius ir kitus esamus resursus, skatinti viešųjų erdvių atraktyvumą, meno-turizmo centrų kūrimą, medinio paveldo puoselėjimą, efektyvesnį esamų objektų pritaikymą. Ypač svarbu pabrėžti ribotos/ saikingos plėtros siūlymus, artimus jau minėti *tvarios raidos* idėjai, o taip pat ekspertų akcentuotą nuolatinį aplinkos kintamumo veiksnį, skatinantį bei įpareigojantį inovacijas vykdyti itin atsakingai, numatant tęstinumą, žmogiškųjų resursų pas(is)kirstymo naudingumą. Sprendžiant iš to, kaip siekiančiam „atgimti“ kurortui buvo svarbu atgauti ekonominį stabilumą neprarandant senosios miesto dvasios, kanados ekspertai profesionaliai ir itin jautriai pasirinko siūlymo kryptį istorinės aplinkos kitimui būtino stabilumo balansui išlaikyti. Peršasi išvada, jog ši sėkminga galimybių studija siūlo konstruoti Druskininkų kurorto ateities projektą kuriant miestelio kamerinio vizualumo bei naujos, tarptautiniais standartais paremtos paslaugų kokybės santykį, darniai jungiantį kultūros paveldo ir turizmo plėtros sektorius.

2.2. Kurorto-parko įvaizdis 1999-2006 m. Druskininkų miesto bendrajame plane

Po pirmųjų užsienio ekspertų siūlymų, toliau svarstant Druskininkų miesto plėtros galimybes, atlikti architektūrinės-urbanistinės vertės tyrimai, kuriais buvo siekta nustatyti bendrąją šiandieninių kvartalų ir pavienių objektų vertę, surasti „laisvas“ (nevertingo užstatymo) teritorijas, kuriose būtų galima statyti kurortui reikalingus aptarnavimo objektus bei išryškinti kurorto gamtinių elementų vizualinės taršos objektus. Pagal vertės kategorijas, objektai priskirti *kultūros paveldo, vertingų pastatų ir kompleksų, vidutinės vertės pastatų ir kvartalų* bei *nevertingų pastatų* kategorijoms⁵⁹; pagal teritorinį užstatymą, vertingiausi – atspindintys miesto identitetą ir savitumą – pastatai koncentruojasi senojoje kurorto dalyje. Čia vyrauja visuomeninės-reprezentacinės paskirties ir sanatoriniai-gydomieji objektai.

⁵⁹ *Druskininkų savivaldybės teritorijos bendrasis planas* / Vad. K. Pempė, A. Bagdonavičius, D. Bagdonavičienė, N. Vrubliauskienė, M. Nagevičius. Vilnius: Vilniaus architektūros studija, UAB „COWI Baltic“, 2007, p. 62.

Pirmasis Druskininkų miesto bendrasis planas ir kurorto plėtros bei esamos padėties analizė pradėta rengti 1994 metais, o 1999-aisiais oficialiai patvirtinta. Galima teigti, jog *pagrindinė šio dokumento nuostata* buvo parengta 1992 metais užsienio ekspertų pateiktos galimybių studijos pagrindu ir remiantis *tvarios raidos* koncepcijų nuostatomis. Taip suformuluotas *kurorto-parko* įvaizdis, pagal kurį, Druskininkai buvo plėtojami kaip tarptautinio kurortinio gydymo ir reabilitacijos, poilsio, turizmo ir sporto centras, nepažeidžiant ir išsaugant susiformavusį gamtinį karkasą bei užtikrinant gamtinės aplinkos gyvybingumą, o taip pat puoselėjant istorinės raidos savitumus, saugant urbanistinės struktūros vertingiausius fragmentus bei kurorto kultūros paveldo vertybes⁶⁰. Bendrajame plane iš esmės buvo sprendžiami du pagrindiniai uždaviniai:

- kurorto infrastruktūros kokybinis ir kiekybinis vystymas, sudarant sąlygas besigydančioms, poilsiaujančioms bei verslininkams, norintiems investuoti į nekilnojamąjį turtą, vystyti verslą;
- gyventojų gyvenimo, darbo ir poilsio sąlygų kokybės gerinimas⁶¹.

Išanalizavus dokumentą išryškėja jo privalumai ir trūkumai. Šiuo planu numatyta plėtoti ir vystyti išskaidytą miesto planinę-erdvinę struktūrą, priemiestines zonas (Neravus, Vieciūnus, Gailiūnus) prijungiant prie savivaldybės teritorijos. Kurorto rekreaciniai interesai išsiplečia už miesto ribų, nes lankomų objektų (dviračių, pėsčiųjų, vandens turizmo trasos bei stovyklavietės, moteliai, kempingai, aktyvaus poilsio zonos, sporto kompleksai) sistema aprėpia gretimą miestui teritorijas, kurių plėtra ribojama atskiriant apsauginių miškų ir bendro naudojimo želdynų juostomis, kad jos nesuaugtų į vientisą urbanizuotą darinį.

Pagrindinę kurorto funkciją nutarta išlaikyti gydomąja-reabilitacine, maksimaliai panaudojant rekreacinius (gamtinius) resursus, tačiau siekiant (kaip jau anksčiau 1992 metų dokumente siūlyta) gerinti teikiamų paslaugų kokybę, išplėsti jų struktūrą. Dėl gausaus etnokultūrinio potencialo, numatyta plėtoti naują kurorto veiklos sferą – rekreacinį-pažintinį turizmą (Švendubrėje, Latežeryje, Žiogeliuose, Liškiavoje ir kt.) bei sporto ir sportinių-pramoginių paslaugų sferą (žirgų sportas, golfas, medžioklė, žvejyba, vandens ir orientacinis sportas, tenisas)⁶², sportinės reabilitacijos kompleksą. Tačiau, atsižvelgus į Druskininkų, kaip gydomojo

⁶⁰ *Druskininkų savivaldybės teritorijos bendrasis planas* / Vad. S. Čereškevičius, N. Dičiuvienė. Vilnius: VGTU, Teritorijų planavimo institutas, 1999, p. 24

⁶¹ *Druskininkų miesto 1999 m. bendrojo plano projektas*. In: *Druskonis*, 1999 m. rugpjūčio 16-22 d. Nr.33 (514), p. 7.

⁶² *Ibid*, p. 7.

kurorto, statusą, nerekomenduojama jame plėtoti ir kurti komercinių pramogų ir pasilinksminimų funkcijų, būdingų pramoginiams kurortams.

Dokumente buvo teigiama, jog paveldosaugos interesai, rengiant pirmąjį (1999-2006 m.) Druskininkų bendrąjį planą, rėmėsi miesto bei kurorto istorinės raidos išsaugojimu ir savitumo puoselėjimu, tačiau atkūrus Nepriklausomybę, iškilo balanso tarp nekilnojamo kultūros paveldo objektų ir naujos statybos interesų problema. Ją numatyta spręsti paruošiant kultūros vertybių teisinių dokumentų paketą jų įtraukimui į LR Kultūros vertybių registrą ar savivaldybės saugomų vertybių sąrašus, atliekant esamos būklės fiksaciją tų paveldo objektų, kuriems iškyla nugriovimo grėsmė ar žymių renovacijų darbai, parengiant paveldotvarkos operatyvinės veiklos planą priežiūros ir atkuriančiųjų priemonių taikymui konkretiems objektams, objektų savininkams pateikiant paminklotvarkos sąlygas, prisilaikant kultūros paveldo bendrųjų reglamentų.

Remiantis tuo, kad kurorto savivaldybės zona yra maksimaliai urbanizuota, bendrame miesto plane nutarta praplėsti Druskininkų miesto teritoriją iki penkiasdešimt vieno tūkst. ha. Taip pat 1999 metų plėtros dokumente minima, jog kurorto aplinkos kokybinė plėtra gali būti vykdoma tik kryptingai investuojant lėšas į kurorto teritorijų renovaciją. Grindžiant šiomis nuostatomis, pateikta galutinė senosios (centrinės) kurorto dalies plėtros koncepcija, vystoma kurorto kompozicinio karkaso pagrindu:

- kokybiškai naujos kurortinės bei gyvenamosios aplinkos formavimas;
- susiformavusių atskirų miesto-kurorto funkcinį kompleksų plėtojimas „iš vidaus“, jų nepaliečiant teritoriškai;
- kokybinės plėtros uždavinių sprendimas kompleksiškai, toliau puoselėjant susiformavusį kurorto-parko įvaizdį, saugant kultūros paveldą bei unikalų kurorto kraštovaizdį;
- kokybiškai naujos, šiuolaikinės kurorto aptarnavimo paslaugų-pramogų infrastruktūros bei turizmo industrijos kūrimas⁶³.

Bendrajame plane (pasinaudojus Kanados ekspertų siūlymu), sprendžiant centrinės miesto dalies renovacijos problemą, nutarta senųjų gydyklų bazėje koncentruoti kultūrinę kurorto dalį: reprezentacinių kultūros renginių erdvę formuoti gydyklų parko žemutinėje terasoje (ties kolonada). Tuo tarpu reprezentacinį Druskininkų visuomeninio-kultūrinio gyvenimo branduolį pasiūlyta talpinti greta centrinės miesto aikštės, buvusioje „Sūručio“ sanatorijos teritorijoje. Techniškai ir estetiškai pasenusį šios sanatorijos korpusą numatyta nugriauti, o naująjį-bokštinių korpusą (dab. sanatorija „Pušynas“) ketinta įjungti į visuomeninį kompleksą, architektūrinėmis

⁶³ *Druskininkų savivaldybės teritorijos bendrasis planas* / Vad. S. Čereškevičius, N. Dičiuvienė. Vilnius: VGTU, Teritorijų planavimo institutas, 1999, p. 45.

priemonėmis prigesinant jo agresyvumą centrinėje bažnyčios aikštėje. Vykdamas objektų perstatymus (ypač sovietmečiu statytų sanatorijų kompleksų), sėkmingai nutarta laikytis skandinaviškojo principo („statiniai ne aukštesni už medžius“), stambiais tūriais nenustelbiant supančių želdinių. Vystant kurorto-parko įvaizdį, ypatinga reikšmė atiteko urbanizuotų teritorijų ir želdynų dermei. Didelį dėmesį suplanuota skirti parkų detaliųjų planų sudarymui, želdynų kompoziciniam formavimui, aukšto aplinkos komforto lygio kūrimui. Pabrėžtas lig tol nenustatytas, bet 1992 metais užsienio tyrėjų paminėtas, ekonomiškai pagrįstas santykis tarp privataus ir valstybinio (savivaldybės) sektoriaus – būtina išskirtinė finansinė politika gydomiesiems kurortams.

Taigi galima daryti išvadą, jog pirmajame Druskininkų bendrajame plane remiamasi visais 1992 metais Kanados ekspertų atliktos kurorto galimybių studijos pasiūlymais bei pastabomis. Dokumento sprendinius galima vertinti teigiamai. Jame išskirti svarbiausi Druskininkų sąvastį lemiantys komponentai – gamtos, paveldo objektų puoselėjimo bei pagrindinių kurorto turizmo veiklų kryptingumo dėmė – paremti *tvarios raidos* nuostatomis ir užsienio šalių patirtimi (jau minėtos Kanados bei Skandinavijos): miesto įvaizdį nutarta formuoti pasitelkus *kurorto-parko* idėją ir nors šiuo atveju išvengta platesnės *tarptautinio sveikatingumo kurorto* sąvokos (komercinis aspektas lyginant su 1992 metų galimybių studijos siūlymais nustumiamas į antrąjį planą), teoriškai jaučiamas kryptingas siekis miestelyje suformuoti užsienio standartus atitinkančią gyvenimo ir turizmo paslaugų kokybę, išsaugant esamas (gydymo, reabilitacijos, poilsio, sporto) ir plėtojant naujas (rekreacinė-pažintinė) turizmo veiklų formas, puoselėjant istorinės raidos savitumus ir kuriant darnų šių elementų santykį su unikaliu gamtos landšaftu. Vertėtų pabrėžti, jog priešingai nei jau aptartoje galimybių studijoje, šiame dokumente akcentuojama ne tik kultūros paveldo apsaugos svarba, bet ir numatomos apsaugos priemonės: paveldosaugos interesus nutarta paremti kurorto raidos išsaugojimo ir savitumo puoselėjimu, rūpinantis paminklotvarkos plano parengimu bei sistemingu priežiūros priemonių taikymu.

2.3. Modernaus kurorto vizija 2007-2013 m. Druskininkų miesto plėtros plane

Rengiant naująją reguliuojamos kurorto plėtros koncepciją 2005 metais Druskininkų savivaldybės teritorijos administracinėse ribose atlikti detalūs socialinės, ekonominės, urbanistinės bei gamtinių kompleksų sistemos tyrimai ir analizės. Atsižvelgiant į galimybių studijos (1992 metais) suformuotą viziją bei pirmojo (1999-2006 metais) bendrojo plano

nuostatą, *Druskininkų miesto plėtros koncepcija* iš dalies išlieka nepakitusi – urbanizuoti plotai/salos tarp žaliųjų erdvių (žalieji masyvai, vandenys, išraiškingas reljefas turi atskirti intensyviau užstatytas dalis ir paryškinti Druskininkų miesto kaip kurorto įvaizdį)⁶⁴. Tačiau kinta esminė formuluotė – kuriamas nebe *kurorto-parko*, kaip dėstoma 1999-2006 metų bendrajame plane, o *miesto-kurorto* įvaizdis. Palaipsniui gimsta nauja Druskininkų vizija – tapti tarptautiniu aktyvios rekreacijos ir gydymo kurortu, orientuotu į plataus spektro pramogų industriją su išvystyta šiuolaikine paslaugų infrastruktūra. Kurortas, kuriame iškeliamas komercinio naudingumo prioritetas, keičia savo senąjį veidą, su priešakyje besikuriančiomis naujomis poilsio, turizmo plėtros, sporto, gydymo, reabilitacijos ir pramogų formomis. Tokiu būdu nutolstama nuo iki tol bent jau teoriškai plėtotos *tvarios raidos* koncepcijos.

Nepaisant šio poslinkio, tenka konstatuoti fakta, kad 2007-2013 metų bendrajame plane iškelti pagrindiniai miesto plėtros uždaviniai iš esmės sutampa su teigiamais ankstesniame dokumente įvardytais prioritetiniais tikslais. Be kurorto infrastruktūros kokybinio ir kiekybinio vystymo, investicijų skatinimo bei bendros vietinių gyventojų kokybės gerinimo, šiame plane kruopščiau analizuojamos kultūros paveldo apsaugos, miesto periferijų rekreacinio potencialo išnaudojimo, aukštybinių pastatų išdėstymo teritorijų ir aukščio reglamentų nuostatos. Taip pat siekiama tobulinti susiklosčiusią savivaldybės teritorijos erdvinę struktūrą bei atlikti jos funkcinių zonavimą.

Plano sprendiniuose nustatyta, jog turizmo infrastruktūra yra nepakankamai išplėtotą už kurorto ribų esančiose savivaldybės periferijose, kur veikia vos keletas poilsiaviečių ir kaimo turizmo sodybų („*Kalno kaimas*“, „*Grūtas*“, „*Vidmanto*“ sodyba ir kt.). Bendrajame plane svarstomas ir savivaldybės ribų keitimas, tačiau ne tokiu mastu, kaip pirmajame plėtros variante.⁶⁵

Neigiamai reikėtų vertinti tai, jog nekilnojamų kultūros vertybių apskaitos duomenys, minimi bendrajame plane – fragmentiški: dalis registruotų objektų nėra pripažinti saugomais, nė vienos nekilnojamosios kultūros vertybės neturi nustatytą vertingųjų savybių bei apibrėžtų vertybių teritorijų ar jų apsaugos zonų. Tačiau verta pažymėti, jog atlikus natūros tyrimus, dauguma kurorto senamiestyje esančių kultūros paveldo objektų (vilos, etnografiniai gyvenamieji namai, istoriniai statiniai), priklausančių privatiems asmenims, yra naudojami, dalis jų kokybiškai

⁶⁴ *Druskininkų savivaldybės teritorijos bendrasis planas* / Vad. K. Pempė, A. Bagdonavičius, D. Bagdonavičienė, N. Vrubliauskienė, M. Nagevičius. Vilnius: Vilniaus architektūros studija, UAB „COWI Baltic“, 2007, p. 74.

⁶⁵ Teritoriją prie Barzdžiūnų siūloma priskirti Varėnos savivaldybei, o Liškiavos savivaldybę prie Druskininkų administracinės teritorijos.

renovuoti ir tinkamai pritaikyti šiuolaikinei paskirčiai, kitaip tariant, šiems architektūriniams objektams taikomas *naudojimo saugant* principas.

Atsižvelgiant į bendrajame plane numatomą turizmo ir rekreacijos plėtrą, išskiriamos galimos vystyti rekreacinės veiklos formos: *sveikatingumo* (reabilitacijos, sveikatos stiprinimo ir kūno priežiūros procedūrų); *pažintinis (ekologinis) turizmas* (kelionės bei poilsis gamtinėje ar kultūrinėje aplinkoje norint pažinti jos vietas, prigimtį, savybes bei istoriją, išplėsti kultūrinį akiratį); *aktyvusis poilsis* (sportinio pobūdžio aktyvios veiklos); *pramogos* (poilsis gamtoje ar tam tikslui pritaikytoje dirbtinėje aplinkoje, dalyvaujant įvairaus pobūdžio pramogose); *konferencijų turizmas*. Šių veiklų vykdymas, tiesiogiai priklauso nuo tam tikrų rekreacinėms teritorijoms būtinų veiksnių: *gamtinės aplinkos išteklių turtingumo* – gamtinės aplinkos, rekreacinėms reikmėms tinkančio kultūros paveldo, socialiai sukurtų rekreacinės infrastruktūros objektų; *kultūros paveldo turtingumo*; *esamos turizmo infrastruktūros išvystymo lygio*; *vietos gyventojų ekonominių galimybių*; *aplinkos sveikumo ir ekologinio atsparumo*; *rekreacinio aptarnavimo tradicijų*. Kaip ir buvo siūlyta 1992 metų galimybių studijoje, 2007-2013 m. dokumente turizmo veiklas plėtoti numatoma didinant tarptautinį kurorto konkurencingumą, ir kaip dėstyta pirmajame miesto plane – plėtojant infrastruktūrą bei aplinkos apsaugą, puoselėjant žmoniškuosius, gamtinius išteklius, formuojat saugią ir sveiką aplinką. Tačiau naujajame kurorto plėtros variante akcentuojama aktyvi pramoginės-sportinės turizmo infrastruktūros plėtotė. Šis aspektas sudaro prielaidas skleisti agresyvesnei plėtrai.

Druskininkų savivaldybė, pagal funkcinių prioritetų sritis priskiriama antrajai (po pajūrio) funkciniai sričiai, kurioje išryškėjęs nacionalinės svarbos rekreacinio naudojimo prioritetas. Dėl šios priežasties 2007 – 2013 metų bendrajame miesto plane, kaip ir ankstesniuose dokumentuose, tolesnis Druskininkų teritorijos užstatymo sutankinimas nėra pageidaujamas, laisvų teritorijų miesto plėtrai praktiškai nėra, tad prioritetą numatoma teikti miesto-kurorto įvaizdžio kūrimui, policentrinės integruotos savivaldybės erdvinės struktūros, išlaikant esminius darniosios plėtros principus, formavimui.

Pagal šį dokumentą kurortas traktuojamas kaip lokali sistema, kuri iš esmės nesutampa su savivaldybės administracinėmis ribomis. Kaip nustatyta atliekant išankstinius antrojo miesto plėtros plano tyrimus – penkmečio situacijos analizė leidžia teigti apie ryškiai didėjančias turizmo ir rekreacijos plėtros tendencijas, tokių paslaugų poreikis visuomenėje nuolat auga ir, tikėtina, augs planuojamu dvidešimties metų laikotarpiu. Tyrėjų manymu, tai sudaro galimybę Druskininkų savivaldybei būti išskirtine sveikatingumo ir pramogų paslaugų teikimo vieta pietų Lietuvos regione ir suformuoti atitinkamą šiam įvaizdžiui paslaugų paketą.

Apibendrinant 2007-2013 metų bendrojo plano sprendinius, galima teigti, jog Druskininkų kurorto plėtros koncepcija, lyginant su 1992 metais galimybių studijoje suformuotomis turizmo plėtros tendencijomis bei jų pagrindu sudarytu 1999-2006 metų dokumentu, palaipsniui transformuojama. Pirmajame plane taip pat minimas savivaldybės teritorijų ribų plėtimas, žinoma, kur kas didesnis nei antrajame, kuriame tęsiamas rekreacinio-pažintinio turizmo vystymas kurorto periferijose. Abiejose plėtros koncepcijose teoriškai numatyta vystyti ir tobulinti teritorijos erdvinę struktūrą bei, dėl intensyvaus Druskininkų miesto užstatymo (kaip ir rekomenduota 1992 metų galimybių studijoje), neprojektuoti naujų objektų, galinčių sutankinti esamą kurorto zoną.

Pabrėžtina tai, jog priešingai nei galimybių studijoje bei pirmajame plėtros dokumente, 2007-2013 m. bendrajame plane kurorto konkurencingumą siekiama vystyti nesusitelkiant ties gydymo paslaugomis, o plėtojant pramoginę-sportinę rekreacinę infrastruktūrą, skatinant privačių asmenų investicijas į naujų, komercinių objektų statybas. Tenka pastebėti, kad nepaisant nekilnojamų kultūros vertybių apskaitos duomenų fragmentiškumo bei abejotinų projektų vizijų, antrajame plėtros dokumente tęsiama kultūros paveldo apsaugos, aukštybinių pastatų išdėstymo teritorijų ir aukščio reglamentų nuostatų teorinė ir praktinė analizė.

Iš esmės (formaliai) pagrindiniai abiejų kurorto plėtros planų uždaviniai yra formuojami tęstinai ir užsienio ekspertų parengtos galimybių studijos pagrindu, tačiau Druskininkų vizijos kaita, ženkliai ir itin neigiamai įtakojusi kurorto dvasios transformacijas bei saikingos/ kryptingos plėtros tendencijas, dokumentuose apibrėžiama skirtingai. Kanados ekspertų siūlymu, miesto įvaizdį reikėtų konstruoti *tarptautinio sveikatingumo kurorto* pagrindu, išskiriant *tvarios raidos* idėją, išlaikant sveikatinimo, reabilitacijos, efektyvių investicijų ir natūralių gamtos resursų panaudojimo ir puoselėjimo prioritetą, 1999-2006 m. plane numatoma harmoningą gamtos ir architektūros derinį atliepianti *kurorto-parko* idėja, kiek atokiau paliekant investicinių projektų kūrimą, tuo tarpu antrajame dokumente akcentuojamas modernaus ir savito *miesto-kurorto* formavimas, urbanizuotų plotų/ salų tarp žaliųjų erdvių plėtojimas. Taigi, ištyrus ir aptarus visus minėtus dokumentus, galima pasvarstyti, jog dar 1992 metais suformuotos kurorto plėtros idėjos buvo sėkmingiausios visais atžvilgiais (ypač kokybės kūrimo aspektu): istorinės aplinkos bei kultūros paveldo puoselėjimo, (turizmo) veiklų vystymo, siūlomų investicijų formų ir t.t. Pirmojo plano dokumente lyg ir stengtasi išlaikyti šį kryptingumą, daugiau dėmesio skiriant „skandinaviškajam“ miestovaizdžiui išsaugoti/ sukurti, nei pajamų-investicijų paieškoms, tačiau desperatiškas poreikis kuo greičiau ekonomiškai „atsitiesti“, antrajame miesto plėtros plane prestižinio-tarptautinio sveikatingumo kurorto vizijas transformavo į multifunkcinio pramogų

miesto statybų perspektyvas, kurių kaina – Druskininkų savitumo mažėjimas, naujas, agresyvus aplinkos santykis su kultūros paveldo objektais ir turizmo infrastruktūros kiekybinis, bet ne kokybinis plėtojimas. Tad kyla klausimas, kaip kintanti kurorto plėtros vizija ir šiuo metu galiojančiame bendrajame miesto plane numatytos priemonės jos įgyvendinimui paveikė architektūros paveldo būklę. Atsakymo paieškosime kitoje dalyje.

3. SAUGOMI DRUSKININKŲ ARCHITEKTŪROS PAVELDO OBJEKTAI KURORTO SENAMIESTYJE

Kaip jau įvadinėje darbo dalyje minėta, šiuo metu Druskininkų istorinėje miesto dalyje į Nekilnojamų kultūros paveldo vertybių registrą įtraukti ir paskelbti saugomais keturi mūrinės (vienas iš jų priklauso kompleksui) ir trylika (trys iš jų sudaro bei vienas priklauso kompleksui) medinės architektūros objektų, bendrai datuojamų XIX a. pab. – XX pr. Visi jie reprezentuoja kurorto istorinius įvykius, asmenybes, yra nulėmę ne tik miesto silueto, aplinkos dvasios, filosofijos, bet ir identiteto raidą ir jos kitimus. Nepalyginamai gausesnio medinio architektūros paveldo palikimas kurorte pristato du ryškiausius miesto raidos etapus: carizmo – nuo pirmojo kurorto projekto rengimo (1837-1841) iki 1920 m. lenkų okupacijos ir 1929-1939 m. laikotarpį, palikusį ryšias lenkmečio architektūros vertybes.

Siekiant atskleisti kultūros paveldo ir turizmo santykį Druskininkuose, šioje darbo dalyje tyrimo objektais pasirinkti visi (mediniai ir mūriniai) istorinėje miesto dalyje esantys kurorto architektūros paveldo objektai. Pastarieji darbo autorės išskirti į tris grupes. Esminiu atrankos kriterijumi tapo kurorto tapatumo reiškinyje ir santykis su jo raidos įtakoje pakitusiais saugomais kurorto pastatais, atsižvelgiant į pastarųjų architektūrinės *formas, būklės, funkcijos* bei *santykio su aplinka / gretimybėmis* (ne)pakitimus. Pirmoji analizuojama nekilnojamų kultūros vertybių, išsiskiriančių tapatumo verte, grupė, atliepia dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą suformuotą tradicinį kurorto įvaizdį, antrajai priklauso pastatai, paveikti modernios miesto vizijos įgyvendinimo priemonių, o trečiajai grupei priskirti objektai, savo būkle neatitinka nei paveldosauginių reikalavimų, nei miesto bendrojo plano nuostatų, neišpildo turizmo plėtros strateginių sumanymų.

Dar kartą vertėtų pabrėžti bei neigiamai įvertinti tai, jog visų kurorto nekilnojamų kultūros vertybių apskaitos duomenys, minimi Druskininkų bendrajame plane (2007-2013 m.) – fragmentiški: nei viena nekilnojama kultūros vertybė neturi nustatytų vertingųjų savybių bei apibrėžtų vertybių teritorijų ar jų apsaugos zonų. Dokumente akcentuojama, kad „Lietuvos nekilnojamojo kultūros paveldo įstatymas įsigaliojo nuo 2005 metų. Visoms iki to laiko registruotoms nekilnojamosios kultūros vertybėms nėra nustatytos vertingosios savybės,

užfiksuoti tik saugotini elementai, kurie negali būti mechaniškai užskaityti kaip vertingosios savybės“⁶⁶.

Nepaisant neišbaigtų Druskininkų bendrojo plano nuostatų, visi kurorto senamiestyje esantys mūriniai (išskyrus *Druskininkų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčią*) ir dauguma medinių (vilos, etnografiniai gyvenamieji namai, istoriniai statiniai) nekilnojamojo kultūros paveldo objektų, kurių dalis priklauso miesto savivaldybei, dalis privatiems asmenims, yra saugomi viešojo pažinimo ir naudojimo tikslais, kitaip tariant, šiems pastatams taikomas *saugoti naudojant* principas. Pastarieji „(...) įprasmina vietovę, suteikia jai kultūrinės įvairovės bei vizualinio savitumo ir yra miesto kultūrinės, religinės bei socialinės vertės liudytojai. Jie svarbūs ne tik krašto kultūros pažinimui, bet ir turizmo verslui“⁶⁷, kurį plėtojant ypač svarbu išlaikyti statybinio paveldo nacionalinį savitumą ir jo kultūrinės bei materialinės vertės autentiškumą ateities kartoms, suderinti paveldo savininkų ar naudotojų, kurių rankose glūdi šio paveldo išsaugojimo perspektyvos, interesus.

3.1. Tapatumo vertę išsaugojusių Druskininkų paveldo objektų analizė

Šiame skyriuje analizuojami architektūros paveldo objektai, neatsižvelgiant į jų medžiagiškumo, funkcijos ar struktūros skirtingumus, esti Druskininkų kurorto savito kultūrinio tapatumo, suformuoto dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą, tęsėjai, *tapatumo vertės*⁶⁸ saugotojai. Visi darbo autorės šiai grupei priskirti objektai pasižymi išlikusia autentiška architektūrine forma, tęsiama arba labai tinkamai pritaikyta funkcija, turtingi istorine praeitimi, patrauklūs kurorto akcentai turistams, o miesto gyventojams – tapę kolektyvinės atminties dalimi, kasdieninio gyvenimo ritualų ženklais. „Į miesto praeitį galima žvelgti per paveldosaugos prizmę: kas mieste saugotina, kokie praeities statiniai turi nepanaikinamą reikšmę, koks miesto praeities statinių

⁶⁶ *Druskininkų savivaldybės teritorijos bendrasis planas. Bendrojo plano sprendiniai* / Vad. K. Pempė, A. Bagdonavičius, D. Bagdonavičienė, N. Vrubliauskienė, M. Nagevičius. Vilnius: Vilniaus architektūros studija, UAB „COWI Baltic“, 2007, p. 107.

⁶⁷ Bučas, Jurgis; Čepaitienė, Rasa; Gražulevičiūtė-Vileniškė, Indrė; Mlinkauskienė, Aušra. *Paveldas Lietuvos statybų vizijos kontekste*. In: *Urbanistika ir architektūra*. 2007. Nr.4, p. 192.

⁶⁸ Bernard M. Feilden ir Jukka Jokilehto suformuotose *Pasaulio kultūros paveldo vietų bei vietovių priežiūros gairėse (1998)*, tapatumo vertė (filotopinė vertė) apibrėžiama kaip emocinis visuomenės santykis su objektu, jo atpažįstamumas, pripažinimas. Šis santykis priklauso nuo daugelio dalykų – tiek nuo objekto senumo, tradiciškumo, tiek nuo patriotinių, tautinių, religinių, simbolinių jo reikšmių. Kitais atvejais gali būti svarbus objekto įprastumas, bendruomenės sentimentai jam. Taip pat reikšmingi prisiminimai, kartų gyvenimo atspindžiai.

santykis su dabaratimi”⁶⁹. Kaip savo straipsnyje išskiria prof. *Nijolė Lukšionytė*, tapatumo vertė tarptautinėje praktikoje laikoma viena svarbiausių paveldo verčių. Ji atsiskleidžia subjekto santykiu su praeities reliktu: ką pastarasis žmogui reiškia, kokius sukelia jausmus, mintis, kokią teikia informaciją. Paveldas gali būti suvokiamas kaip sakralus, simbolinis ženklas, gali pažadinti estetinius, tautinius, pilietinius išgyvenimus. Per juos asmuo susieja save su valstybe, regionu, miestu, vietove. Tai skatina paveldą pažinti ir saugoti ateities kartoms, kad ir jos patirtų vienijantį, stiprinantį istorijos išgyvenimą, dvasinę darną, ryšį su tradicijomis⁷⁰. Taigi, toliau bus aptariami miestelio savastį atskleidžiantys pastatai.

Druskininkų senamiestyje, vienais iš pagrindinių kurorto objektų, be kitų (istorinės, architektūrinės, memorialinės) verčių, sergėjančius sakralinius tapatumo ženklus, būtų galima įvardinti katalikų ir stačiatikių maldos namus, kuriems pastatyti aikštės buvo numatytos dar 1880 m. – kol kas ankstyviausiame žinomame miestelio plane⁷¹.

*Druskininkų Džiaugsmo visiems liūdintiems stačiatikių maldos namai*⁷² (Laisvės a. 2) (Pav.1-3) rombo formos teritorijos plote neturi kitų priklausinių, kurorto senamiesčio važiuojamojoje dalyje sudaro apvažiavimo žiedą, kuriame susikerta penkios gatvės: T. Kosciuškos, Liepų, Šv. Jokūbo, Vasario 16-osios ir pėsčiųjų Laisvės al. Objekto sklypą iš šiaurės rytų riboja aukštingumo reglamentus senamiesčio zonoje pažeidžiantis modernus daugiabutis gyvenamasis kompleksas, iš šiaurės vakarų – monolitinė Nemuno sanatorija, pietų ir rytų pusėse – mažaaukščiai mediniai ir mūriniai pastatai. (3 priedas)

Panašiai kelių epochų statybų invazijos paveikė ir *Druskininkų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia*⁷³ (Vilniaus al. 1) (Pav.4-11), XX amžiaus 3-ame dešimtmetyje tapusią kurorto istorinio silueto dominante, o dabartiniu laiku – vienintele katalikiška maldykla mieste. Dinamiškų tūrių ir lakoniškos kompozicijos objektas stovi erdvioje, medžiais apsodintoje netaisyklingo keturkampio plano teritorijoje, išvagotoje pėsčiųjų takais ir poilsio zonomis

⁶⁹ Milerius, Nerijus. *Lietuvos miestai: kolektyvinė atmintis ir jos fiziniai ženklai* [žiūrėta 2011 balandžio 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2008-05-22-nerijus-milerius-lietuvos-miestai-kolektyvine-atmintis-ir-jos-fiziniai-zenklai/9610>.

⁷⁰ Lukšionytė-Tolvaišienė, Nijolė. *Kam Lietuvoje reikia kultūros paveldo?* [žiūrėta 2011 vasario 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.kamane.lt/lt/atgarsiai/architektura/architektagarsis122>.

⁷¹ Miškinis, Algimantas. *Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės*. In: *Rytų Lietuvos miestai ir miesteliai*. T.2. Vilnius, 2002, p. 302-303.

⁷² Kultūros vertybės kodas: S1068. Objektas 2005 m. kovą įrašytas į Lietuvos Respublikos (LR) nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą.

⁷³ Bažnyčia į LR nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą įrašyta 1993 m.

(suoleliais). Iš šiaurės bažnyčios sklypą riboja viešbutis „Pušynas“ (arch. A. ir R. Šilinskai, 1982) ir naujų (tebestatomų) vilų šeštuko kompleksas⁷⁴, iš šiaurės rytų – I. Fonbergo g., iš rytų ir pietų – M. K. Čiurlionio g. (vila „Liñksma“), vakaruose – pėsčiųjų Vilniaus alėja su kitoje pusėje esančiais triaukščiais daugiabučiais. (4 priedas)

Abiejų sakralinių pastatų tapatumo vertę konstruoja ir su jomis susijusi istorinių aplinkybių sąlygota turtinga praeitis, menanti ne vieną reikšmingą įvykį ar asmenybę.

Istoriniai šaltiniai byloja, jog kurorto cerkvė pastatyta už Gardino vicegubernatoriaus I. Rožanovo paaukotus dešimt tūkstančių sidabrinių rublių. Tik po 1861-1863 metų sukilimo stačiatikių religiją išpažįstančių miestelyje daugėjo, kaip ir poilsiautojų iš Centrinės Rusijos Imperijos gubernijų. 1895 metais prie cerkvės pradėjo veikti parapijinė mokykla. Praeityje skvere, šalia pastato, buvo ir varpinė su keturiais varpais, kurie prapuolė I-ojo Pasaulinio karo metu. Po II-ojo pasaulinio karo iš Druskininkų cerkvės dingo ir Vladimiro Dievo Motinos ikona (1766 m.), kurią dovanojo feldmaršalo M. Kutūzovo anūkė Jekaterina Vasiljevna Kutūzova. Postsovietiniais laikais stačiatikių Druskininkuose sumažėjo tačiau cerkvė vis dar lankoma negausių parapijiečių.

Įdomu tai, jog kitas sakralinis objektas – Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia buvo pastatyta senosios mūrinės koplyčios vietoje. Pastaroji kurorte iškilo 1842-1844 metais, autorius, manoma, galėjo būti vienas iš Gardino gubernijos architektų. Pastatas buvo neogotikinių formų, beveik kvadratinio plano, laužyto stogo su bokštelio viduryje, turis labiau priminė stačiatikių nei katalikų maldykloms būdingą tradiciją. 1909 metais, sumanius statyti naują didesnę ir talpesnę bažnyčią, koplyčios vietoje, Varšuvos architektas Stefanus Šileris parengė projektą; statyba pradėta 1912 metais, fundatorius – kunigas Boleslovas Valejka. 1914 metais, prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, nespėjus pamūryti bokšto ir įrengti vidaus, bažnyčios statybos sustojo.⁷⁵ Galiausiai, 1931 metais, šie maldos namai buvo užbaigti ir iki šių dienų esminių pokyčių nepatyrė. „1965 metais bažnyčioje atnaujinta vidaus įranga.“⁷⁶

Bažnyčios istorija susijusi su ne viena žymia asmenybe, turėjusia įtakos politiniame, kultūriniame, visuomeniniame kurorto gyvenime: pirmojoje Druskininkų bažnyčioje susituokė, neužilgo žuvęs, sukilėlių vadas Liudvikas Narbutas. Tais metais čia aktyviai prieš carizmą kovojo kunigas Juzefas Majeviskis vėliau už savo veiklą ištremtas į Tobolską. Iki 1906 metų čia

⁷⁴ Plačiau apie vilų projektą: Migonytė, Viltė. *Šiuolaikinė Druskininkų architektūra: naujasis tapatumas*: menotyros bakalauro baigiamasis darbas. Kaunas: VDU, 2009, p. 26-27.

⁷⁵ Miškinis, Algimantas. *Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės*. In: *Rytų Lietuvos miestai ir miesteliai*. T.2. Vilnius, 2002, p. 301-322.

⁷⁶ *Kultūros paminklų enciklopedija. Rytų Lietuva*. T.1. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 105.

vargoninkavo M. K. Čiurlionio tėvas K. Čiurlionis⁷⁷. Pasakojama kad naująją Druskininkų bažnyčią buvo pamėgęs Lenkijos maršalka J. Pilsudskis⁷⁸. Kitokia aura Druskininkų bažnyčioje pasklido pokaryje, kai čia iš Vilniaus atvyko kunigas Juozas Vaičiūnas. Ne savo noru į Druskininkus paskirtas kunigas „atsivežė“ ir visas vilnietiško gyvenimo pažintis. Klebonijos svetainėje dažnai užsisėdėdavo: kalbininkas Juozas Balčikonis, Vincas Mykolaitis – Putinas, bibliografas Vladas Abramavičius, skulptorius Rapolas Jakimavičius ir daugelis kitų žinomų Lietuvos žmonių⁷⁹.

Kitas, bene reikšmingiausias elementas, papildantis abiejų sakralinių objektų tapatumo vertę – architektūrinė raiška. Objektų sandara ir struktūra, kaip išanalizavus pastebėta – pasižymi tam tikrais būdingumais ir išskirtinumais.

Kaip būdinga tokio tipo pastatams, tačiau unikalu kitų kurorto pastatų kontekste, Druskininkų cerkvė vienaaukštė, nedidelio, sudėtinio tūrio, kryžiaus plano, pamatai juostiniai, iš akmens mūro, sienos rastinės, apkaltos lentomis, dažytos intensyvia turkio spalva, perdangos taip pat medinės. Fasadus vertikalčiai skaido pilkšvai baltos spalvos piliastrai, durys, frizai, frontonų karnizai, kupolų būgnų apvadai, pagrindinio fasado frontonėlio viršų puošia auksiniai ažūrai. Tradicinės struktūros ir formų maldos namų stogas daugiašlaitis, su penkiais virš halės iškeltais bokšteliais su svogūno formos šalmais, keturi kampiniai bokšteliai kiek mažesni, formai ir struktūrai artimi centriniam bokštui. Kompoziciją užbaigia virš pagrindinio portalo (šiauriniame fasade) esanti aštuoniakampė varpinė, kurios viršūnė puošta dekoratyviu būgniu tarpiniu su gelsvais matiniais langeliais, pastarąjį vainikuoja svogūninis šalmas, taip harmoningai jungiantis visas smailes ir kompoziciškai formuojantis darnų siluetą. Šiaurinio, rytinio ir vakarinio fasado trys frontonai puošti trimis švč. Mergelės Marijos ikonografinėmis freskomis, pietiniame fasade jos uždažytos, neišlikusios.

Pastato interjerą sudaro keturios dalys: prieangis, dvi nedidukės patalpėlės prieangio šonuose ir pagrindinė cerkvės erdvė – halė. Jos rytiniame ir vakariniame šonuose esti po duris, analogiškas pagrindinėms – centrinėms kulto namų durims, virš jų išraižyti dekoratyviniai skaičiai „1865“, kurie kaip tik ir datuoja stačiatikių cerkvės pastatymą. Deja, architektas, suprojektavęs šį pastatą nėra žinomas. Paskutinį kartą cerkvės remontas atliktas 1975 metais.

⁷⁷ Jančiauskas, Jurgis. *Druskininkų maldos namai*. In: Druskininkų savaitė. 1989 rugsėjo 15 d.

⁷⁸ Valentukevičius, Vytautas. *Ką mena Druskininkų bažnyčia*. In: Druskininkų savaitė. 1989 spalio 13 d.

⁷⁹ Jančiauskas, Jurgis, Ibid.

Tuo tarpu Druskininkų bažnyčia išskirtinė neogotikinėmis formomis, „(...) jos architektūrai turėjo įtakos Nyderlandų, Pamaro ir Lietuvos gotika“⁸⁰. Maldykla – raudonų plytų, cokolis tašytų akmenų mūro, stogai aukšti šlaitiniai dengti čerpėmis. Pagrindinis objekto fasadas (nekanoniškai) atgręžtas į šiaurę, bažnyčia halinio tūrio, trijų navų, sudarančių trumpesnę dalį, su trisiene apside, vienbokštė. Presbiterija ilga ir šiek tiek žemesnė už navas, jos vakarinėje pusėje įrengta koplyčia, rytinėje – zakristija. Šiauriniame (pagrindiniame) fasade labiausiai išsiskiria trijų tarpsnių bokštas, kurio apačioje įkomponuotas platus smailiaarkis portalas, apjuostas laiptuotomis plytų eilėmis, viršutinis tarpsnis – dekoratyvus, su pinakliu. Šoniniai fasadai su išryškinta navų dalimi, skaidomi dideliais smailiaarkiais langais ir lengvais kontraforsais tarp jų.

„Bažnyčios vidaus erdvę skaido dvi eilės aštuonbriaunių stulpų su nerviūromis. Navas dengia išraiškingi žvaigždiniai ir kryžminiai skliautai. Neogotikinis (dešinysis) altorius, kaip ir kiti šio tipo įrenginiai – lenktos „X“ pavidalo nišoje. Bažnyčioje yra vienuolika dailės paminklų“⁸¹: molbertinė tapyba – „Marija su kūdikiu ir Šv. Jonu krikštytoju“, „Šv. Antanas“, „Šv. Augustinas“, „Šv. Bonaventūras“, „Nuplaktas Kristus“, „Šv. Juozapas“, „Trys Karaliai“, „Marija Škaplierinė“, „Šv. Jonas Labdarys“, „Kūdikėlio pagarbinimas“; skulptūra – „Nukryžiuotasis“.⁸² O taip pat galima paminėti bažnyčios viduje spindinčius kunigo F. Valaičio vitražus (prie altoriaus, „Marija“, XIX a.), A. Česnulio „Rūpintojėlį“ ir kt.

Tiek Druskininkų Džiaugsmo visiems liūdintiems stačiatikių maldos namams, tiek ir Druskininkų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčiai, sąryšyje su Druskininkų istorinėje miesto dalyje (anksčiau aptarta) vystoma turizmo infrastruktūros plėtra, bei atsižvelgiant į vietinių gyventojų poreikius, būtų galima savarankiškai priskirti (iki šiol nevystomo) kultūrinio-pažintinio (architektūrinio), piligriminio turizmo prioritetą, akcentuoti objektų *naudojimo saugant* svarbą.

Apibendrinant šių sakralinių pastatų reikšmę Druskininkų tapatumui, iš atliktos objektų analizės duomenų galima daryti išvadą, jog pastariesiems didelę neigiamą įtaką padarė kintančios šalies ir miesto politikos sąlygotos planinės aplinkos transformacijos – sovietmečio (Nemuno sanatorija) bei dabartiniai (modernus daugiabučių kompleksas) kurorto plėtros rezultatai, nustelbia stačiatikių cerkvės architektūrinį savitumą ir sumenkina istorinę, urbanistinę šios senamiesčio dalies struktūros vertę. Akcentuojant intensyvių kurorto urbanistinės struktūros pakitimus, vertėtų paminėti ir katalikų bažnyčiai bei pastarosios aplinkai neigiamą įtaką

⁸⁰ *Kultūros paminklų enciklopedija. Rytų Lietuva*. T.1. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 104.

⁸¹ *Ibid*, p. 105.

⁸² *Ibid*, p. 105-107: plačiau apie bažnyčioje esančius dailės paminklus rašo Regimanta Stankevičienė.

padariusias statybas: 1982 metais pastatytas „Pušyno” sanatorijos antrasis korpusas, kurio aštuonbriaunė plano konfigūracija ir apvalios architektūrinės formos pažeidžia bažnyčios aikštės perimetrinį užstatymo pobūdį; 2007 metais tarp dviejų triaukščių gyvenamųjų namų, medinės liturginės parduotuvėlės vietoje (vakarinėje bažnyčios teritorijos pusėje, Vilniaus alėjoje) suprojektuotas viešbutis/svečių namai „Credo” (arch. Kęstutis Pempė), savo aukštingumu pastatas prieštarauja Druskininkų bendrojo plano nuostatoms – neišlaiko ir susiklosčiusio urbanistinio charakterio, ardo sakralinę – kamerinę erdvę, perdėm eklektiškai komponuojasi į bendrą kvartalo urbanistinę struktūrą.

Tačiau nepaisant visų neigiamų su kurorto (turizmo) infrastruktūros plėtra susijusių faktorių, reikia konstatuoti, jog abu objektai esti išskirtinės architektūros paveldo vertybės. XIX a. II pus. laikotarpį iliustruojanti stačiatikių maldykla yra vienintelė cerkvė istorinėje kurorto dalyje. Pastaroji savo būdingomis architektūros formomis bei savita tūrių kompozicija yra funkcionali, „tarnauja“ miesto gyventojų poreikiams bei pritraukia užsienio svečių dėmesį. XX amžiaus pradžios katalikų bažnyčia, stūksanti istorinėje buvusios XIX amžiaus maldyklos vietoje bei esanti viena iš įspūdingiausių dominančių kurorto senamiestyje – vertinga architektūrinio, kultūrinio-pažintinio, piligriminio turizmo aspektu. Objektas yra susijęs su daugybe žymių asmenybių, lėmusių Druskininkų miesto raidą, progresyvią kultūrinio, socialinio gyvenimo kaitą. Visi šių maldos namų darbo autorės įvardinti išskirtinimai, objektus kurorto architektūriniame kontekste įprasmina kaip savitą miestelio tapatumą atliepiančius „ženklus”.

Dar vienas svarbus architektūros paveldo vertybių duetas, priešingai nei anksčiau išanalizuoti sakraliniai pastatai, iki šiol nėra patyręs brutalių aplinkos pokyčių, artimas buvusia funkcija ir atsižvelgiant į kurorto tapatumą žyminčių elementų svarbą, darbo autorės teigiamai vertintinas pritaikymu šiuolaikinėje turizmo infrastruktūroje – buvę gyvenamieji M.K.Čiurlionio ir chemiko Markevičiaus namai, šiandien – M.K.Čiurlionio ir Ž. Lipšico muziejai.

Išskirtinės asmenybės, kompozitoriaus ir tapytojo *Mikalojaus Konstantino Čiurlionio gimtinė* (M. K. Čiurlionio g. 35) (*Pav.12-13*) – Druskininkų miesto istorinėje dalyje esanti (gerai išlikusi) sodyba⁸³, ilgus metus buvo menininko gyvenamąja, kūrybos, atostogų vieta. (*5 priedas*)

Šiam kompleksui priklauso: M.K.Čiurlionio ir jo šeimos gyvenamasis namas bei muzikos namas. Sodybos sklypas su išilgai per vidurį einančiu taku, ištęsto stačiakampio formos,

⁸³ Kultūros vertybės kodas: G400K. Pastatų kompleksas 2003 m. gruodį įrašytas į LR nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą.

orientuotas rytų – vakarų kryptimi. Vakarinėje jo dalyje atsiveria panorama į pušimis apaugusius kalnelius ir pelkėtą slėnį, tai vienintelė išlikusi neužstatyta sodybos dalis, o už trijų šimtų metrų į pietryčius nuo pietrytinės jos dalies stūkso Druskonio ežeras. Abu namai yra sklypo rytuose, pagalbiniai, ūkiniai statiniai – vakarinėje dalyje, pačiame sodybos gale. Pastatus juosia vargonininko, M.K.Čiurlionio tėvo ilgus metus sodintas bei puoselėtas sodas ir gėlynai, 1964 m. atkurti remiantis kompozitoriaus užrašais ir žmonai Sofijai-Kymantaitei Čiurlionienei rašytais laiškais.

Tuo tarpu jaukaus, nediduko tūrio *Žako Lipšico (žydu) memorialinio muziejaus pastatas*⁸⁴ (Šv. Jokūbo g. 17) (Pav.14-15) Druskininkų miesto muziejaus archyvų duomenimis, statytas XX a. I –oje pusėje kaip vila – gyvenamasis namas, ankstesnis pavadinimas „Markevičiaus vila“, tuo metu pastato savininkas buvo chemikas Markevičius. Po I-ojo pasaulinio karo vila pritaikyta vaikų poliklinikai, o nuo 1971-ųjų, atlikus kapitalinį remontą: perdarius vidines pertvaras, įdėjus naujus langus, lubas apkalus lentomis, skardinę stogo dangą pakeitus šiferiu, čia buvo įkurta vaikų biblioteka. Paskutinį kartą pastato paskirtis keitėsi 1996 m., kuomet kadaise buvusioje viloje įrengtas Žako Lipšico (Jacques Lipchitz) vardo muziejus, skirtas pasaulinio garso skulptoriaus atminimui. Pastatas šiuo metu uždarytas kapitalinio remonto darbams. (6 priedas)

Gimęs Druskininkuose 1891 metais, Žakas Lipšicas iki septyniolikos metų su tėvais, broliais ir seserimis gyveno šiame mieste, kitoje šv. Jokūbo g. pusėje esančiame mūriniame name, priešais analizuojamą dabartinio muziejaus pastatą. Dirbęs bei pasaulinę šlovę pelnęs įvairiuose pasaulio kraštuose, modernizmo ir kubizmo idėjų sėmėsis Paryžiuje, menininkas niekada nepamiršo gimtųjų Druskininkų bei savo kilmės šaknų. „Tikra yra, kad Čiurlionis buvo tikras genijus. Ir aš didžiuojuosi gimęs kaime, kurio žemę lietė jo kojos. Mūsų brangieji, nepamirštamieji Druskininkai!“, taip Ž. Lipšicas rašė žinomam dailininkui A. Ranitui⁸⁵.

Vienaukščio pastato teritorija yra istorinėje kurorto dalyje, Šv. Jokūbo g. rytinėje pusėje, iš šiaurės rytų ir pietų ribojama gretimų sklypų, iš vakarų ir šiaurės vakarų – Šv. Jokūbo g. (į kurią ir orientuotas pagrindinis fasadas), netaisyklingo daugiakampio formos. Objektas yra šiaurės vakarinėje teritorijos pusėje, galinėje sklypo dalyje apsuptas vaismedžių ir pavienių medžių, pagrindiniu (vakariniu) išraiškingiausiu fasadu orientuotas į gatvę, gausiai puoštas medžio drožiniais, kurie pastatui suteikia ypatingo lengvumo bei dekoratyvumo.

⁸⁴ Kultūros vertybės kodas: S544. Objektas LTSR Kultūros ministerijos (KM) kolegijos nutarimu 1982 m. buvo įtrauktas į kultūros paminklų sąrašą. Kiek vėliau, 1998 m. gruodžio mėn., Valstybinė paminklo saugos komisija aprobavo pastato įrašymą į registrą, o 1999 m. vasarį, objektui nustačius architektūrinę vertę, pastarsis įtrauktas į LR nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą.

⁸⁵ Žilys G. *Skulptūrų parko idėja laukia tęsinio*. In: *Druskonis*. 2000 m. gruodžio 8-14 d. Nr.50 (583).

Tuo tarpu namą, kuriame šiuo metu įrengtas M.K.Čiurlionio muziejus, iki jo tapimo visuomeninės paskirties objektu – gaubia visa eilė istorių faktų, suteikiančių šiai sodybai isorinę, memorialinę vertę. 1892 m. (ne naują) pirkio kompozitoriaus tėvas. Jame iki 1911 m. gyveno beveik visa menininko šeima: tėvai, broliai, seserys⁸⁶. Vienaaukščio rastinio pastato kompoziciją pietryčių pusėje pajvairina atviras prieangis. Namas stačiakampio plano iš vidaus tinkuotas, iš išorės apkaltas lentomis, dažytomis neintensyvia geltona spalva – vidutinio dydžio, pamatai iš lauko akmenų ir plytų mūro. Pastato stogas dvišlaitis, medinių konstrukcijų, perdengtas skiedromis bei menantis tradicinės (lietuviškos) XIX a. Druskininkų medinės architektūros stilistiką.

Vėliau, pritrūkus vietos, 1892 m. kaime buvo nupirktas dar vienas senas rastinis, iš vidaus tinkuotas, išorėje – apkaltas lentomis medinukas (muzikos namas) ir perkeltas į vakarus nuo jau stovinčio namo. Pastatas vieno aukšto, stačiakampio plano, su stikline veranda, pamatai taip pat juostiniai, plytų mūro, stogas dvišlaitis, perdengtas skiedromis. Įėjimas į namą iš šiaurės ir rytų pusių. Šioje vietoje buvęs pastatas 1940 m. sudegė, o atstatytas 1944-aisiais, tik šiek tiek trumpesnis, pietvakariniam (kampiniam) kambaryje langas įrengtas kitoje vietoje⁸⁷.

1960 m. tuometiniai visuomenininkai ir kultūros darbuotojai (dailininkas A.Žmuidzinavičius, generolas V. Vitkauskas, K. Vairas-Račkauskas, docentas J. Janulis ir kt.) kreipėsi į Lietuvos Tarybų Sąjungos Respublikos (LTSR) Aukščiausios tarybos pirmininką (Paleckį), Ministrų Tarybos pirmininką (Sniečkų) bei Lietuvos Kompartijos sekretorių (Šumauską): „Šiuo metu Kauno valstybinio Čiurlionio vardo Dailės muziejaus patalpose vyksta Čiurlionio kūrinių paroda. (...) Ją lanko ne vien kauniečiai bei vilniečiai, bet ir provincijų gyventojai. Dažnai atvyksta lankytojai ir iš broliškų respublikų. (...) Rašome apie įsteigimą Lietuvoje Čiurlionio vardo memorialinio muziejaus. (...) Tasai muziejus turėtų būti įsteigtas Druskininkuose, kur ligi šiol Kolūkių gatvėje N.8 išliko medinis namelis, kuriame Čiurlionis sukūrė žymiausius savo tapybinius ir muzikalius veikalus. (...) Sunku būtų rasti Lietuvoje tinkamesnę už Druskininkus vietą Čiurlionio memorialiniam muziejui įsteigti. Nekalbant jau apie nepaprastą šios vietovės gamtos grožį, prisidėtų prie čia veikiančio žinomo Tarybų Sąjungos kurorto išpopuliarinimo“⁸⁸.

⁸⁶ Nedzelskis A. *M.K.Čiurlionio memorialiniam muziejui – 30*. In: *Druskonis*. 1993 m. gegužės 14 d. Nr.19 (190).

⁸⁷ Nedzelskis A. *M.K.Čiurlionio memorialiniam muziejui – 30 (antrasis dešimtmetis)*. In: *Druskonis*. 1993 m. gegužės 21 d. Nr.20 (191).

⁸⁸ Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamento Kultūros paveldo centro archyvinė medžiaga – laiškas LTSR Kultūros ministrui drg. Smilgevičiui. Vilnius, 1960.

1963 m., po kapitalinio remonto, trukusio keletą metų (nuo 1961 m.), buvusiame dailininko gyvenamajame name, ekspozicijos poreikiams du kambarius apjungus į vieną, atvertas M.K.Čiurlionio memorialinis muziejus (buvusioje virtuvėje įrengta administracinė patalpa), o po kelerių metų, 1965-aisiais, Kultūros ministerija kompozitoriaus muzikinei kūrybai pristatyti leido atidaryti muziejų ir muzikos namelyje. 1975 m. rugsėjį atvertas trečiasis pagalbinis namas, kuriame įrengta bilietų-informacijos kasa su papildoma ekspozicija, atidengtas skulptoriaus K. Švažo sukurtas M.K.Čiurlionio biustas⁸⁹. Paskutinį kartą sodybos komplekso perstatymas vykdytas 1980 m., jo metu atlikta lauko tinklų ir šildymo sistemos korektūra, o 1988-aisiais, gyvenamasis namas (M.K.Čiurlionio g. 39) pritaikytas administracinio pastato reikalavimams.

Gyvenamasis namas yra medinis, pjautų rąstų, iš išorės apkaltas lentomis (apatinė ir viršutinė sienų dalis vertikaliai, tarplangiai - horizontaliai), su tinkuotu cokoliu, nedidukas, griežtai simetriškos kompozicijos, kryžiaus plano formos, dengtas žemu keturšlaičiu, prieangis - trišlaičiu šiferiniu stogu. Tūrių kompozicija ir planas necharakteringi tokio tipo rusiško stiliaus ornamentikos pastatams: vakarų pusėje (į Šv. Jokūbo gatvę) stūkso trys fasado iškyšas formuojantys prieangiai, puošti ažūrinėmis sienelėmis iš įvairaus tankumo pynučių bei dailiai išpjaustinėmis pokarnizinėmis lentomis, su trimis įėjimais – pagrindiniu, erdvesniu centre ir dviem mažesniais iš šonų, ketvirtasis įėjimas iš kiemo pusės. Šiaurinis ir pietinis fasadai asimetriškos kompozicijos, tačiau analogiški. Pastato vakarinėje dalyje patalpos šiek tiek mažesnės, vidurinėje ir rytinėje – trys didesnės atskiros erdvės.

Taigi, remiantis šių kultūros paveldo objektų analizės duomenimis, galima teigti, jog M.K.Čiurlionio ir Ž.Lipšico muziejų pastatai, susiję su žymiais asmenimis, pasižymi istorine, memorialine verte, architektūriniais išskirtinumais / būdingumais ir darbo autorės manymu gali būti priskiriami prie pažintinio, kultūrinio bei architektūrinio turizmo grupės.

Kaip pastebėta lauko tyrimų metu, aplinkinių pastatų kontekste, visų M.K.Čiurlionio sodybos pastatų vizualinė išraiška nėra išskirtinė, būdinga tradicinei ir liaudies architektūrai, bet kompozitoriaus namai bei muzikos namelis, turėdami jau minėtą unikalią memorialinę vertę, papildė tradicinio kurorto įvaizdį, pasižymi jaukiu kameriškumu bei kultūrinio tapatumo dvasia. Ir nors naujos Druskininkų tarptautinio-pramogų centro vizijos skverbimasis į bendrą gatvelės apstatymo kompoziciją su naujais architektūriniais dariniais (pramogų ir poilsio centras

⁸⁹ Nedzelskis A. *M.K.Čiurlionio memorialiniam muziejui – 30(antrasis dešimtmetis)*. In: *Druskonis*. 1993 m. gegužės 21 d. Nr.20 (191).

„Sūkurys”)⁹⁰ nepažeidžia vietos mastelio, prisitaiko prie urbanistinės erdvės, su greta esančiais mažaaukščiais objektais nekonkuruoja savo aukštumu, tačiau abejotina funkcija ardo šios gatvės „Čiurlionišką“ filosofiją ir konkrečios rekreacinės zonos darnumą.

Ž.Lipšico muziejus, pristatantis ne tik šią asmenybę, bet ir žydų tautos kultūrą bei jos palikimą Lietuvoje, taip pat neturi „konkurentų“ gretimuose sklypuose, kukliu, darniai įsiliejančiu bei nekontrastuojančiu su aplinka tūriu, puoštu azūriniais medžio raižiniais, papildo išskirtinės Druskininkų architektūros objektų paletę, formuoja savitą kultūrinį tapatumą. Kurorto senamiesčio turizmo infrastruktūros sistemoje, pastatas turi išskirtinį potencialą, tad darbo autorės siūlymu pastarojo muziejinę veiklą būtina praplėsti. Ją galėtų papildyti minėtos bendruomenės užimtumui organizuojami susibūrimai, platesnį regioną apimantys kultūriniai mažumų vakarai ir pan.

Dar viena šiai analizuojamų pastatų grupei priklausanči nekilnojamoji kultūros vertybė, esanti kitoje Ž.Lipšico muziejaus gatvės pusėje, turi kur kas glaudesnį istorinį santykį su šia asmenybe – buvę menininko namai, šiuo metu *viešbutis Best Western Central Hotel*⁹¹ (Šv. Jokūbo g. 22). (*Pav.16-21*)

Centrinėje miesto dalyje esantis istorizmo stiliaus su ryškiais neobaroko bruožais objektas stovi labai gausiai apstatytoje teritorijoje, kurią iš vakarų riboja medžiais apsodinta Šv. Jokūbo gatvė, iš rytų – aukštumo reglamentus senamiesčio zonoje pažeidžiantis modernus daugiabutis gyvenamasis kompleksas, iš pietų – mažaaukščiai namai ir ūkiniai pastatai, iš šiaurės – mažai užstatyta teritorija. Netaisyklingo daugiakampio formos sklypo šiaurės vakaruose yra vizualinės apsaugos zona. (*7 priedas*)

Pirmąjį Druskininkuose viešbutį, kaip nurodoma architektūrinių, istorinių tyrimų medžiagoje (labiau paremtoje prielaidomis), archyvuose bei inventoriniuose planuose, 1900-1909 metais statė žymaus kubizmo srovės skulptoriaus Žako Lipšico tėvas Abraomas Šaevičius Lipšicas, kuriam bankrutavus, 1911 metais pastatas atiteko jo žmonai. Iki 1937 metų viešbutis vadinosi „Central” ir priklausė M. Skiebeliskiui, nuo pokario iki 1970-ųjų čia veikė ligoninė. 2007 metais po kapitalinio pastato remonto, atkurta pirminė objekto paskirtis – keturių žvaigždučių viešbutis (taip pat pavadintas „Central”).

⁹⁰ Plačiau apie projektą: Migonytė, Viltė. *Šiuolaikinė Druskininkų architektūra: naujasis tapatumas*: menotyros bakalauro baigiamasis darbas. Kaunas: VDU, 2009, p. 27-28.

⁹¹ Kultūros vertybės kodas: S542. Pastatas 1999 m. vasarį įrašytas į LR nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą.

Mūrinis pastatas dviejų aukštų, „L“ formos, su rūsiu (po šiaurine objekto dalimi), sienos tinkuotos, perdangų ir skardinto stogo konstrukcijos - medinės. Šiaurės vakarinėje pusėje – medinis priestatas su viena (galine) mūrine siena, anksčiau buvęs vieno aukšto, vėliau pristatytas antrasis, perstatymo metu apmūrytas. Pagrindinis viešbučio (vakarinis) fasadas su centriniu įėjimu orientuotas į Šv. Jokūbo gatvę, langai išdėstyti ritmiškai. Puošniausias šio fasado akcentas – kuklus pusapskritimio formos profiliuotas frontonas, viršuje užbaigtas trikampių, kuriame, atkartojant pirminį variantą, įkomponuotas reljefinis užrašas „Hotel“. Pirmojo aukšto langų apvadai saikingi, viršuje puošti tiesiais sandrikais, palanges per visą fasadą juosia siauras karnizas, o aukštus skiria neornamentuotas karnizas. Tuo tarpu antrojo aukšto, užbaigto puošniu karnizu, langų apvadai puošnesni, čia sandrikus, virš kurių įkomponuotos girliandos, prilaiko konsolės. Fasado šonus ir pagrindinį įėjimą puošia piliastrai. Antrajame aukšte atkurti trys balkonai su kalinėto metalo tvorelėmis: vienas jų – virš pagrindinio įėjimo, kiti du – simetriškai nutolę nuo pastarojo per kelis langų tarpsnius. Šiaurinis ir pietinis (su flygelium) viešbučio fasadai neišraiškingi, langai be apvadų, kai kur vietoj jų paliktos nišos. Vakarinio fasado (analogiškai nepasižyminčio puošnumu) pusėje – viešbučio svečių automobilių stovėjimo aikštelė, kurios tęsinys – vizualinės apsaugos zonoje. Pastaroji, nesant papildomam užstatymui, pritaikoma žaisti krocketui. Prieš kapitalinį remontą, šioje vietoje buvo nedidelio tūrio apleista medinė miesto vasaros skaitykla, kurios architektūra artima tradiciniams kurorto pastatams. Objekto „atgaivinimo“ metu, jo teritorija buvo „išvalyta“.

Pastato planinė struktūra mažai pakitusi, būdinga viešbučių pastatams. Patalpų išplanavimas koridoringa sistema: pagrindinėje objekto dalyje ir priestate patalpos išdėstytos abipus koridoriaus, flygelyje kambariai šiaurinėje pusėje. Abiejų aukštų planai analogiški. Po remonto čia prabangiai įrengti trisdešimt šeši poilsio kambariai, SPA zona: sauna, garinė pirtis, sūkurinis baseinas, masažo ir poilsio kambarys bei kt. patalpos.

Rengiantis pastato kapitaliniam remontui buvo planuojama, jog „be išsaugoto apie šimto metų senumo viešbučio fasado, bus atnaujintos senosios lubos, interjero lipdiniai, laiptai, balkonų turėklai, viešbučio aplinka, t.y. želdinių išplanavimas, tvorelės, kiemo detalės. Pasak viešbučio šeimininkų, šio svarbaus mūsų kurorto paveldo objekto restauracija užsitęsė dėl griežtų reikalavimų paveldo objektams.“⁹² Remiantis pastato atstatymo projekto duomenimis bei kurorto architektūros skyriaus informacija, dėl neaiškių priežasčių (veikiausiai dėl per didelių nei

⁹² Druskonis. 2006 m. gruodžio 22-28 d. Nr.51(879)

numatyta finansinių sąnaudų), senosios lubos, autentiški rankų darbo vestibulio laiptai ir interjero lipdiniai – buvo ne „atnaujinti“ (restauruoti) , o perstatyti / atkurti.

Galima daryti išvadą, jog viešbutyje vykdomos poilsio bei gydymo veiklos, atitinka istorinę objekto funkciją bei kurorto turizmo plėtros koncepciją, o taip pat *naudojimo saugant* režimą. Remiantis atliktos analizės rezultatais, pastatui savarankiškai būtų galima priskirti architektūrinio, istorinio, konferencinio, pažintinio turizmo prioritetą ir adekvačias (architektūrinę, istorinę, memorialinę) vertes bei pabrėžti stilistiškai išskirtinio objekto svarbą kurorto tapatumui architektūriniame Druskininkų senamiesčio konteste. Tačiau darbo autorės pastebėta, jog (ne)sąmoningai sunaikinti viešbučio interjero konstrukciniai ir dekoratyviniai elementai bei detalės mažina objekto autentiškumą. Pastato bei jo teritorijos estetinę vertę menkina ir gretimame sklype „iškilęs“ monolitinis daugiabučių kompleksas.

Tarp kurorto kultūrinio tapatumo puoselėtojų, turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių apsaugos statusą, esti ir bene gausiausią Druskininkų architektūros tipą atstovaujantys pastatai – vilos. Pastarosios išsiskiria ypatingai spalvinga stilistine įvairove, šiam miesteliui suteikiančia savitą kurortinį įvaizdį, sustiprinančia objektų tapatumo vertę.

Vienintelė mūrinė kurorto vila *Liņksma*⁹³ (M.K.Čiurlionio g. 59) (*Pav.22-25*), turinti moderno bruožų su neoklasicistinėmis detalėmis, stovi istorinėje miesto dalyje, nepaprastai gražioje, gausiai apželdintoje netaisyklingo daugiakampio formos teritorijoje, šiaurės rytiniame Druskonio ežero krante, į pietvakarių pusę sklypo reljefas žemėja ežero link. Objektą iš visų pusių supa vizualinės apsaugos zona, į pietus besidriekianti iki Druskonio ežero, į rytus – iki V. Kudirkos g., į vakarus – iki Šv. Jokūbo g. Nuo teritorijos į šiaurės rytus yra neogotikinė Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia. (*8 priedas*)

XX a. pirmajame dešimtmetyje Druskininkų architektūroje pradėjo plisti kosmopolitizmo įtaka, tuo metu (1905-1909 metais) kurorto akcinės bendrovės nario bankininko Adolfo Kersnovskio iniciatyva ir buvo pastatyta vila „Liņksma“ bei tapo viena iš ryškiausių to laikmečio pavyzdžių. Pradžioje, kaip minima archyvinuose šaltiniuose, pastatas atliko reprezentacinę miesto funkciją, iki Antrojo pasaulinio karo objektą valdė Kiersnovskių giminė, o po karo iki 1977 metų čia buvo įkurti pionierių rūmai⁹⁴. Šiuo metu viloje veikia civilinės metrikacijos biuras, 1996 metais įkurtas Druskininkų miesto muziejus, kuriame saugomi ir eksponuojami dailės

⁹³ Kultūros vertybės kodas: S543. Pastatas 1999 m. vasarį įrašytas į LR nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą.

⁹⁴ *Kultūros paminklų enciklopedija. Rytų Lietuva*, 1T., Vilnius, 1996, p. 108-109.

kūriniai, knygos, miesto ir apylinkių istorijos eksponatai, vyksta parodos, kamerinės muzikos koncertai, seminarai, edukacinės programos, oficialūs susitikimai, svarbiausių miesto gyvenimo įvykių pristatymai ir kita kultūrinė bei švietėjiška veikla. Ypatingai didelio dėmesio sulaukia vasaros koncertų ciklas „Druskininkų serenados“.

Kita kurorto senamiestyje, Laisvės a. pietrytinėje dalyje esanti *Vila Maurė*⁹⁵ (Laisvės a. 21) (Pav.26-27) primena Ivano Rūsčiojo laikų teremas. Medinis pastatas stovi trapecijos formos lygaus reljefo teritorijoje, iš šiaurės, vakarų ir pietų apsuptyje vizualinės apsaugos zonos, kuri iš rytų ribojasi su Šv. Jokūbo g., iš šiaurės vakarų – Laisvės a., į ją orientuotas pagrindinis vilos fasadas, iš šiaurės – Vasario 16-osios g. Rytinėje teritorijos pusėje – gretimi sklypai, darniai sąveikaujantys su analizuojamu objektu. Pastatas yra pačiame teritorijos centre ir užima didžiąją jos ploto dalį. (9 priedas)

Vila statyta XX a. I-oje pusėje. Istorijos bėgyje, ne tik pastato eksterjeras, tačiau ir vidaus išplanavimas siek tiek pakito. Anksčiau, pastato rytinėje pusėje glaudėsi vėlesnės statybos medinis priestatas, tačiau 1984 m. jis nugriautas. Neiškilo ir pietinį bei šiaurinį fasadus lenktiniais ir susikertančiais elementais puošę drožinėti frontonai, analogiškai dabartiniam į vakarus orientuotam fasadui. 1985 m. objekte atliktas kapitalinis remontas (arch. J. Gražulis). Interjere išliko kiaurapjūvė laiptų tvorelė. Anksčiau buvusioji gyvenamųjų butų erdvė pritaikyta poilsio kambariams, vila „Maurė“ tapo 11-kos apartamentų viešbučiu „Dalija“.

Tuo tarpu vila „Liņksma“ paskutinį kartą buvo renovuota 1977 metais (arch. R. Mickevičius). Tuo metu pastatas pailgintas apie metrą į vakarus (vakarinė siena buvo naujai sumūryta), įrengta salė, vestibulis, užmūryti du cokolinio aukšto langai vakariniame kampe. Prieš atstatymą patalpos turėjo koridorinę sistemą. Vilos pertvarkymo metu labiausiai nukentėjo pastato vidus – pakeistas išplanavimas, sunaikintas buvęs dekoras, interjero elementai. Remiantis archyviniais duomenimis, buvęs objekto išplanavimas ir išlikusi plano schema leidžia daryti išvadą, jog vila buvo dvilypio pobūdžio: vieni bruožai labiau primena dvarų rezidencijas (salė su terasa), kiti – miesto kotedžą (dominavo nereprezentaciniai kambariai, antrajame aukšte kaip spėjama turbūt buvo miegamieji).

Mūrinė vila tinkuota, sienų ir skarda dengto stogo konstrukcijos medinės, terasos išklotos metlacho plytelėmis. Pastatas vieno aukšto su pusrūsiu, mezoninu ir trijų tarpsnių belvederiu,

⁹⁵ Kultūros vertybės kodas: S545. 1982 m. vila LTSR KM kolegijos nutarimu tapo saugomu kultūros paminklu. Svarstymas dėl objekto įrašymo į nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą įvyko 1998 m. gruodį, o po metų, 1999-ųjų vasarį, pastatui buvo suteiktas architektūrinis vertybinis statusas.

išsikišusiu rytų pusėje. Objektas dinamiškų tūrių, netaisyklingo plano, šiaurėje laiptuoto kontūro, pietų pusėje – pagrindinis įėjimas su plačiais laiptais. Asimetrinė kompozicija su neoklasicistinės stilistikos fasadais suteikia vilai ryškų romantinį charakterį. Jų pastoges juosia platūs profiliuoti karnizai ir atikai iš baliustrų ir stulpelių su rutuliais viršuje. Šiauriniame fasade vyrauja laiptuoti tūriai su terasomis, jį horizontaliai skaido cokolinė juosta, palangių braukos, platūs profiliuoti karnizai ir atikai, langai su plačiais apvadais, sandriais ir puskolonėmis, pirmojo aukšto terasa su kolonada. Pietinio fasado asimetriją paryškina mezoninas, o jo vidurį akcentuoja aukšti platūs laiptai su terasa ir kolonomis. Belvederio viršutiniame aukšte buvo apžvalgos aikštelė su atviromis arkinėmis angomis, šiuo metu jos įstiklintos (kada tiksliai neaišku). Ši vilos dalis – trijų tarpsnių, aštuoniasienė, pietinėje pusėje išlikęs buvusios medinės verandos fragmentas. Rytinis pastato fasadas kontrastingas, į aklina plokštumą įsikerta belvederis, skaidomas tarpinių karnizų, išilginės rustikos ir langų. Pirmojo ir antrojo aukšto langai su profiliuotais apvadais, trečiojo – arkiniai.

Vilos „Liņksma” patalpos išdėstytos asimetriškai, dauguma pereinamos (anfiladinės), reprezentacinės vidaus erdvės jungiasi su terasomis. Pro pagrindinį įėjimą iš pietų pusės plačiais laiptais ir pietine terasa patenkama į vestibulį, iš jo į salę vakarinėje dalyje ir pagalbines patalpas. Mezonine yra dvi patalpos (į šiaurę ir į pietus).

Vilos „Maurė” patalpos išdėstytos netaisyklingai, abiejuose aukštuose išplanuotos analogiškai (laiptai į antrą aukštą centrinėje dalyje), su rūsiu (pietvakarinėje objekto dalyje), į kurį veda atviri lauko laiptai, esantys prie pietinės pastato sienos.

Rastinės eklektinės architektūros pastatas apkaltas lentomis, pamatai akmenis, plytų, cokolis tinkuotas, stogas dengtas skarda, dviejų aukštų. Vilos planas beveik kvadratinis, asimetriško tūrio ir fasadų kompozicijos, su dviem įėjimais: iš šiaurinės pusės per pusiau uždara galeriją ir iš rytinės pusės. Išraiškingiausia pastato dalis – į vakarus (į Laisvės a.) orientuotas pagrindinis vilos fasadas, kuriame yra pusiau uždara galerija. Ją sudaro pusapskričių arkų angos, uždengtos smulkaus kiaurapjūvio ornamento drožiniais, perskirtos dvigubomis piliastų vertikalėmis. Stačiakampius pastato langus juosia profiliuoti apvadais. „Vainikuojantis“ fasado akcentas, tai profiliuotais stogiakraščiais išpuoštas frontonas, su smaile ir saulutės bei ašių formų ornamentų drožiniais. Pastato šiaurės vakarų kampe yra mažas prieangis su įėjimu, puoštas ažūrine drožinėta tvorele.

Vila „Maurė” darniai įsilieja į kurorto architektūrinę aplinką. Pastarosios neužgožia gretutinių objektų veiklos, o pačiame pastate, nors ir neišsaugojusime daug vertingų elementų, pagrindinė funkcija išliko nepakitusi. Darbo autorės nuomone, objektas yra tinkamai pritaikytas

turizmo infrastruktūros sistemoje, dėl savo nedidelio tūrio bei lokacijos, viloje tinkamiausia vykdyti kurorto svečių apgyvendino paslaugas. Ženkliai platesniu veiklų spektru pasižymi Vila „Liñksma“, ne tik savo tęstine funkcija / veiklomis (renginių gausa ir įvairove, atvirumu ne tik miesto gyventojams, bet ir svečiams), bet ir dėkinga lokalizacija (pastatas stovi bene gražiausioje miesto dalyje, kartu su neogotikine bažnyčia, žvelgiant iš kitos Druskonio ežero pusės, formuoja (jau tapusį klasikiniu) kurortą pristatantį peizažą), tai yra vienas iš labiausiai Druskininkų kurortą reprezentuojančių architektūros objektų, neprieštaraujantis Druskininkų bendrajame plane numatytoms vizijoms. Istorinėje kurorto dalyje sparčiai tebevykdomas modernizacijos procesas iki šiol nepaveikė vilos „kūno gyvybingumo“. Deja, sovietmečiu atliktas grubus pastato atnaujinimas sumenkino architektūrinę, meninę, istorinę vertes, tačiau reikia pripažinti, jog turistinis patrauklumas (kultūrinis, pažintinis) išliko. Vertėtų pridurti, jog tyrinėjamam objektui turėtų būti atliktas kosmetinis interjero / eksterjero remontas, šiuo metu patenkinama padėtis prastėja.

Labai artimos architektūrinės raiškos vilos, išsidėsčiusios vienoje atokioje kurorto gatvelėje, kaip ir anksčiau tyrinėti objektai, yra vertingos miestelio savito tapatumo puoselėtojos. Tai vienas iš seniausių Druskininkų medinių *pastatų kompleksų Maironio g. 14, 12/13*⁹⁶ (*Pav. 28-29*), išsiskiriantis labai turtingo kiaurapjūvės drožybos dekoru elementais. Jam priklausančios vilos (Maironio g. 14) bei pastato (Maironio g. 12/13) lokacinis nuošalumas bei darni sąveika su aplinka, lemia rekreacinio ir architektūrinio turizmo sėkmę. Bei šalia šio pastatų komplekso besiglaudžianti dar viena *Maironio g. 16*⁹⁷ *vila (Pav.30-31)*, tačiau šiek tiek artimesnė šveicariško stiliaus kurortų medinės architektūros pastatams.

Šios vilos trapecijos formos teritorija yra Maironio g. šiaurinėje pusėje, pastarąją iš pietų riboja Maironio g., iš rytų – skverelis, esantis tarp tyrinėjamo objekto korpusų, iš šiaurės – parkas, kiek toliau – stambus spygliuočių masyvas, prieš kurį –vizualinės apsaugos zona, vakarų pusėje – komplekso teritorija. (*10 priedas*)

Analizuojamas objektas yra vakarinėje teritorijos dalyje, pagrindiniu fasadu orientuotas į Maironio g., apsuptas gazonais, gėlynais, dekoratyviniais augalais, pėsčiųjų takais grįstais betoninėmis plytelėmis, taip pat sklype gausu pušų ir klevų medžių.

⁹⁶ Kultūros vertybės kodas: G210K. Komplexas (vilos registracijos nr. MC15865, pastato registracijos nr. MC24684) pirmą kartą įtrauktas į saugomų paminklų sąrašus LTSR KM kolegijos nutarimu 1982 m., o 1999-ųjų gruodį Valstybinės paminklosaugos komisijos aprobuotu raštu, įrašytas į LR nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą.

⁹⁷ Kultūros vertybės kodas: S546. 1982 m. LTSR KM kolegijos nutarimu objektas buvo įtrauktas į saugomų kultūros paminklų sąrašus, o 1999-aisiais, paskelbtas saugomu ir įrašytas į LR nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą.

Tuo tarpu komplekso pastatų teritorija yra Nemuno upės dešiniajame krante, T. Kosciuškos ir Maironio g. sankryžos šiaurės rytų pusėje. Į Šiaurę nuo šio lygaus reljefo sklypo jau minėta vizualinės apsaugos zona, kurios plotas „užpildytas“ stambiu spygliuočių masyvu. Stačiakampio formos teritoriją iš rytų riboja nekilnojamoji kultūros vertybė Maironio g. 16. Kompleksui priklausantys pastatai yra pietinėje ir vakarinėje sklypo dalyje, be jų teritorijoje gausu dekoratyvinių augalų, gazonų, pėsčiųjų takų, išklotų šaligatvio plytelėmis. *(11 priedas)*

Kompleksui priklausanti romantinių bruožų poilsinė vila, artima itališkų vilų stilistikai, statyta XX a. I-oje pusėje. Pirminė pastato paskirtis – svečių namai, (vad. vila „Imperialo“), po 1991 m. atlikto objekto remonto, įrengtas III-asis sanatorijos „Dainava“ korpusas, pritaikytas turistų apgyvendinimui.

Analizuojamas pastatas yra geros būklės, medinis, pjautinių rastų iš lauko pusės horizontaliai ir vertikalčiai apkalta dailylentėmis, dažytais dramblio kaulo spalvos aliejiniiais dažais, iš vidaus – tinkuota ant balanų, pamatai akmens betono, raudonų plytų, tinkuotas cokolis, ganėtinai aukštas, stogas gegninis, dvišlaitis, dengtas cinkuota skarda ir dažytas. Vila – asimetriško, skaidyto tūrio ir dinamiškos kompozicijos, stačiakampio plano, su dviem pietinėje ir vakarinėje pastato pusėse esančiais centriniiais rizalitais, kuriuos vainikuoja trikampiai frontonai. Pirmojo aukšto rizalito šonuose - žemos galerijos; rytinė vilos dalis dviejų aukštų, vakarinė – vieno, vakariniame šone esantis bokštelis – triaukštis, rūšys po šiaurine pastato dalimi. Vilos patalpos abiejuose aukštuose išdėstytos koridarine sistema, abipus praėjimo (koridoriaus), pietvakarinėje dalyje yra du balkonai, o taip pat didelė, pusiau atvira veranda su laipteliais, žymiai mažesnės verandos pietrytinėje ir šiaurinėje pastato dalyse, šiaurės rytinėje - trijų laiptakių (maršų) laiptinė. Puošniausi pietų (pagrindinis – orientuotas į Maironio g.) ir vakarų vilos fasadai, gausiai dekoruoti rusiškuoju stiliumi: ažūriniais ornamentais, pjaustinėtomis pokarnizinėmis lentomis, rankšluostinių dekorų (profiluotų formų, puoštų kontūriniu raižymu) imituojančiais sandrikais su abipus langų esančiais piliastrais. Prieangių tvorelių ir prielangių ornamentika kartoja gretimos vilos Maironio g. 16 dekorą.

Tame pačiame sklype esantis dar vienas minimam kompleksui priklausantis medinis, iš išorės horizontaliai apkaltas dailylentėmis pastatas, su šiuo metu įrengtomis „Dainavos“ sanatorijos administracijos patalpomis, anksčiau buvo vila. Objekto, taip pat datuojamo XX a. I-ąjais pusei, architektūra būdinga kurortiniams pastatams.

Tai vienaaukštis, stačiakampio plano, simetriškos kompozicijos namas, kurio pagrindinis (vakarinis) fasadas orientuotas į T. Kosciuškos g. Vakarinis ir rytinis fasadai – simetrinės kompozicijos su centre esančiomis įstiklintomis verandomis, jų frontonai puošti eglutės dekoru

raižytomis lentelėmis. Pro šias verandas, palipėjus laiptukais (dėl aukšto cokolio), patenkama į pastato vidų. Išilginė kapitalinė siena ir dvi skersinės sienos dalija planą į šešias panašaus dydžio patalpas. Galiniai fasadai orientuoti į šiaurę ir pietus. Prie pietinio fasado glaudžiasi veranda, prie šiaurinio – nedidukas priestatas ir veranda, kurios langai itin smulkaus skaidymo. Kiti pastato langai puošti drožinėtais sandriais.

Šalia aptariamo pastatų komplekso esanti vila (Maironio g. 16) statyta 1926 m., iki šių dienų joje atlikta daug remontinių darbų, ne kartą perdažyti fasadai, kai kur pakeista jų puošyba. Pirminė objekto paskirtis – vila „Imperial“, pradžioje buvo poilsinė, funkcionuojanti tik vasaros sezono metu, šiuo metu, tai „Dainavos“ sanatorijos korpusas su miegamaisiais kambariais ir kavine „Širdelė“ pirmajame aukšte.

Rąstinės ir iš abiejų pusių lentelėmis apkaltos vilos stogas daugiašlaitis, dengtas skarda. Pastatas yra dviejų aukštų su mansarda (kurios pastogę puošia profiliuoti stogakraščiai ir sunertos stoglentės), kampinio plano, asimetrinės kompozicijos, rytinėje dalyje – du mezoninai su aukštais mansardiniais stogais, vakarinėje dalyje į kiemo gilumą – XX a. septinto dešimtmečio statybos dviejų aukštų mūrinis ūkinės paskirties pastatas.

Vilos abiejų aukštų patalpos išdėstytos analogiškai, vyrauja koridorinė sistema abipus perėjimo (koridoriaus), skiriasi tik virš salės rytinės dalies antrame aukšte įrengta atvira terasa. Objekto viduje yra trys laiptinės: rytinėje, šiaurinėje ir vakarinėje dalyse, laiptų turėklai iš tekintų baliustradų.

Pastato fasadai itin žaismingo silueto, puošti ažūriniais drožiniais. Pietinio fasado pietvakarinį kampą ryškina rizalitas su aukštu stačiakampiu bokštelio, pietrytinio kampo palangės plokštumos gausiai dekoruotos mediniais pjaustiniais, balkonų kiaurapjūvėse tvorelėse, stulpus tvirtinančiose gembėse suformuotos voliotos ir „S“ raidės motyvas. Rytinį fasadą į du tarpsnius dalina antrajame aukšte esanti siaura terasa apjuosta baliustradine tvorele, o vientisumo jam suteikia pusapskritės arkos motyvas, pasikartojantis pirmo aukšto salės ir platesnio mezonino langų formose bei dekore.

Vilos pastatas kartu su išanalizuotais komplekso objektais sudaro harmoningą, žaismingą architektūrinę kompoziciją, turizmo infrastruktūros sistemoje darbo autorės nuomone vertingą kultūrinį, pažintinį ir poilsio veiklų aspektu. Vilose, nepakeitusiose nei savo vizualinės išraiškos, nei funkcijos, vasaros ir žiemos sezonų metu, nuolatos vyksta vaikų stovyklos, teikiamos nakvynės paslaugos miesto svečiams. Nors kultūros paveldo objektų teritorija, iš vakarų, kitoje T. Kosciuškos g. pusėje, ribojama monolitinės sanatorijos „Belorus“, tačiau, kaip lauko tyrimu metu pastebėta, pavienių medžių masyvai tarsi atskiria ir apsaugo pastatus nuo

sunkaus monolito, suteikia jiems kameriškumo bei kuria jaukaus, pirminio kurorto įvaizdžio dvasią. Deja, būtina paminėti bei neigiamai įvertinti ir tai, jog pramogų turizmo sektoriaus plėtros objektai (šiuo atveju – Druskininkų „Akvaparkas“) neišvengiamai priartėja ir „paliečia“ šių zonų intymią erdvę.

Kiek mažesnę ryšį su jau aptartomis kurorto vilomis savo masteliu bei architektūrine išraiška turi kita saugoma kultūros vertybė – *sanatorija Kurorto g.6*⁹⁸ (Pav.32-34). Pastaroji stūkso dešiniajame Nemuno upės krante, šiek tiek atokesnėje istorinės kurorto dalies teritorijoje. Pastarosios plotas užpildytas pavieniais lapuočių, spygliuočių medžiais bei dekoratyviniais krūmais. Pietiniu ir vakariniu fasadu objektas orientuotas į Kurorto g., pagrindinis (rytinis) sanatorijos fasadas atgręžtas į sklype suformuotą parką, gatvės plytelėmis išklotą dvieiliu taku su viduryje palikta siauroka gazonine juosta. Už kelių šimtų metrų nuo sanatorijos pietrytinio fasado – įsukimas iš Kurorto g. į Vytauto g. Iš šiaurės pastatą riboja dešinysis Nemuno upės šlaitas, kiek toliau nuo vakarinio fasado – gretimi sklypai. Objektas, lyginant su kitomis kurorto senamiestyje esančiomis nekilnojamomis kultūros vertybėmis, dėl dvarų architektūrai būdingos stilistikos, esti išskirtinis miestelio kultūrinio tapatumo akcentas bei darbo autorės nuomone išimtinai vertingas architektūrinio turizmo aspektu. Taip pat miestiečių kultūrinių veiklų organizacijoms galintis suteikti geras sąlygas kryptingai veiklai bei pasiūlyti kokybiškas poilsio paslaugas kurorto svečiams. (12 priedas)

Deja, apie sanatoriją suprojektavusį autorių jokių duomenų nėra, žinoma tik tai, jog pastatas statytas 1930 m. Šiuo metu objektas priklauso šalia esančios sanatorijos „Draugystė“ kompleksui. Teigiamai reikia vertinti tai, jog pirminė pastato paskirtis nepakito. Po keletą metų (nuo 2005-ųjų) trukusio kapitalinio perstatymo, sanatorijoje įrengtas trijų žvaigždučių viešbutis-vila „Vingis“ su pirtimi, baseinu-sūkurine vonia, kavine-restoranu.

Aprašomas objektas yra didžiausias rastinis pastatas Druskininkuose. „T“ raidės formos simetriško plano, stambaus tūrio dviaukštė sanatorija, kurios tarpsnius skiria siauri karnizai – su mansarda, apkalta lentelėmis (polangiai vertikaliai, likusioji sienų dalis horizontaliai), pamatai betoniniai, juostiniai, cokolis tinkuotas (su nedidukais rūšio langais), nudažytas pilkai, spalva darniai atliepia sudėtinio, keturšlaičio, padengto skarda stogo koloritą. Dominuojantis pastato akcentas – pagrindinio fasado centrinėje dalyje esantis dviaukštis mezoninas su keturiomis kolonomis, dengtas trikampių frontonu, apkaltu lentelėmis sueinančiomis į vieną ašį (eglutės

⁹⁸ Kultūros vertybės kodas: S1066. 2005 m. pastatas įtrauktas į LR nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą.

raštas), jo viduryje – pusapvalis langas. Šiaurinio fasado cokoliniame aukšte įrengta pirtis su didelėmis vitrinomis, pro kurias atsiveria vaizdas į Nemuno upės kairįjį krantą.

Pirmajame aukšte suformuota atvira galerija su pagrindiniu įėjimu į pastatą, antrajame – balkonas, apjuostas vertikalių stulpelių tvorele (turėklais). Sanatorijos planinė struktūra – koridorinė sistema. Pirmajame aukšte, centrinėje pastato dalyje – didelis vestibulis, nuo kurio į abu šoninius fligelius eina koridoriai su kambariais, o tiesiai galima patekti į didelę salę. Patalpų išplanavimas panašus ir antrajame bei mansardiniame aukštuose – kambariai išdėstyti į abi koridoriaus puses.

Remiantis anksčiau atliktos analizės rezultatais, galima daryti išvadą, jog sanatorijoje vykdomos poilsio bei gydymo veiklos atitinka kurorto turizmo plėtros koncepciją bei *naudojimo saugant* prioritetą. Neigiamai vertinti reikėtų aplaidų požiūrį į remonto metu atliktą pakeitimą (paveldosauginių reikalavimų pažeidimą) šiaurinėje fasado pusėje, cokoliniame aukšte, kur buvo įrengtos plastikinės vitrinos. Taip pat vertėtų paminėti galbūt kiek abejotiną objekto santykį su gretimybe – rytinėje sklypo teritorijos dalyje esanti, tam pačiam kompleksui priklausančią viešbutį „Violeta“. Pastarojo provincialaus stiliaus kičinės formos ir fasadų spalvinė gama kontrastuoja su sanatorijos tūriu, prastina bei mažina ne tik aptartos sanatorijos, bet ir visos urbanistinės erdvės vertę.

Taigi, pirmajame šios darbo dalies skyriuje išanalizuota dvylika architektūros paveldo objektų (du iš sudaro kompleksus) iš dvidešimt vieno istorinėje kurorto teritorijoje esančio saugomo pastato: devyni mediniai ir trys mūriniai. Darbo autorė šias nekilnojamo kultūros paveldo vertybes išskyrė pagal tapatumo vertės kriterijų, ypač svarbų kintančio kurortinio įvaizdžio kontekste. Atlikus tyrimą paaiškėjo, jog visi šiai grupei priklausantys objektai turėtų būti vertinami kaip savito miestelio architektūrinio audinio formantai, turintys atitinkančios svarbos svorį turizmo infrastruktūros sistemoje ir miesto gyventojų kolektyvinės atminties kūrimo/ tęsimo procese: vienintelės kurorto senamiestyje esančios sakralinės architektūros paveldo vertybės Druskininkų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia ir Druskininkų Džiaugsmo visiems liūdintiems cerkvė; žymių žmonių santykį su miestu iliustruojantys ir reprezentuojantys saugomi objektai, tinkamai pritaikyti turizmo infrastruktūroje – M.K.Čiurlionio sodyba, Žako Lipšico (žydų) memorialinio muziejaus pastatas, viešbutis „Best Western Central Hotel“; spalvingiausią architektūrinę stilistinę įvairovę sudarantys vilų pastatai – vila „Linksma“ (moderno bruožai su neoklasicistinėmis detalėmis), vila „Maurė“ (XX a. I p. eklektinės architektūros pavyzdys, menantis Ivano Rūsčiojo laikų teremas), Maironio g. 14, 12/13 pastatų

kompleksas (romantinių bruožų, artimas itališkų vilų stilistikai), Maironio g. 16 vila (šveicariško stiliaus kurortų medinės architektūros pavyzdys), Kurorto g. 6 sanatorija (dvarų architektūrai būdingos stilistikos).

Visi išvardinti objektai atitinka (2007-2013 m.) Druskininkų miesto bendrojo plano nuostatus bei *naudojimo saugant* režimą, pritaikyti visuomeninėms reikmėms / kultūriniam-pažintiniam, piligriminiam (tik Druskininkų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia ir Druskininkų Džiaugsmo visiems liūdintiems cerkvė), architektūriniam, vilų pastatai – sveikatingumo, poilsio, konferenciniam turizmui, pasižymi istorine, architektūrine, memorialine (labiausiai M.K.Čiurlionio sodyba, Žako Lipšico (žydų) memorialinio muziejaus pastatas, viešbutis „Best Western Central Hotel“) vertėmis, yra labai geros būklės (išskyrus vilą „Linksmą“), laiko tėkmėje nepakeitė savo formos (išskyrus viešbutį „Best Western Central Hotel“ ir vilą „Maurė“ šiek tiek pakeitusius išorinę struktūrą), tęsia buvusią funkciją (visos vilos, stačiatikių bei katalikų maldos namai) arba yra tinkamai pritaikyti naujai veiklai (M.K.Čiurlionio sodyba, Žako Lipšico (žydų) memorialinio muziejaus pastatas). Tačiau būtina akcentuoti tyrimo metu paaiškęsį dėsnį, jog dauguma šiai grupei priklausančių pastatų (išskyrus Žako Lipšico (žydų) memorialinio muziejaus pastatą, vilas „Maurė“ ir „Linksmą“, Maironio g. 14, 12/13 pastatų kompleksą) yra veikiami grubios miesto plėtros rezultatų, numatytų *miesto-kurorto* vizijoje, išdėstytoje šiuo metu galiojančio bendrojo plano nuostatose. Dėl šios priežasties, saugomi architektūros paveldo objektai praranda dalį tapatumo vertę formuojančių elementų, kas menkina jų santykį su tradiciniu kurorto įvaizdžiu, mažina ir paties miestelio savitumą.

3.2. Kurorto plėtros paliestų paveldo vertybių tyrimas

Kaip ankstesnėje darbo dalyje išanalizavus Druskininkų įvaizdžio kitimų raidą paaiškėjo, komercinio naudingumo pirmenybės iškėlimas bei gydymo veiklų pavertimas neprioritetinėmis, lėmė naujos, prieštarinčiai vertintinos, *miesto-kurorto vizijos*⁹⁹ praktinio ir teorinio formavimo pradžią. Šis procesas tiesiogiai susijęs ne tik su jau minėtu plataus spektro pramogų industrijos kūrimu, tačiau taip pat glaudžiai siejasi su naujų statybų plėtra istorinėje miesto dalyje. Pastarosios neišvengiamai kuria naują santykį su architektūros paveldo objektais, neretai dėl

⁹⁹ *Druskininkų savivaldybės teritorijos bendrasis planas* / Vad. K. Pempė, A. Bagdonavičius, D. Bagdonavičienė, N. Vrubliauskienė, M. Nagevičius. Vilnius: Vilniaus architektūros studija, UAB „COWI Baltic“, 2007, p. 74.

neapgalvotų sprendimų, prarandančiais dalį vertingųjų savybių bei dėl šios priežasties netenkančiais istorinio tapatumo žymės.

Šiame skyriuje tiriamos nekilnojamojo kultūros paveldo vertybės atspindi kurorte vykstančius pokyčius (saugomi pastatai išpildo 2007-2013 m. miesto bendrojo plano nuostatus, atliepia numatytas kurorto plėtros vizijas), kurių sąskaita menksta saugomų objektų tapatumo vertė, o turistų atžvilgiu, istorinė aplinka tampa kitaip (iškreiptai) suprantama. „Architektūros, kaip meno kūrinio, specifika yra ta, jog ji išreiškia įvazdžio turinį visų pirma kaip atitinkamos kultūros ženklą, antra – įprasmina per asociacijas, kurios iššaukia erdvinės struktūros visumos ir atskirų detalių charakteris ir tarpusavio santykis. Architektūroje materialinės ir dvasinės vertybės susijungia sudarydamos vientisą sistemą.“¹⁰⁰

Tikriausiai seniausias architektūros paveldo objektas Druskininkų senamiestyje, davęs pradžią gydomųjų tradicijų, sveikatingumo/ reabilitacinio turizmo kurorte užuomazgoms bei istorinio įvazdžio susiformavimui - senųjų gydyklų pastatas - *viešbutis Europa Royal*¹⁰¹ (Vilniaus al. 7) (*Pav.35-42*), tapo naujosios miestelio vizijos atpirkėju.

Objektas yra Druskininkų miesto dešiniajame Nemuno upės krante, netaisyklingo daugiakampio plano Gydomojo parko teritorijoje, kuriai taikomi aplinkosauginiai (saugomas kraštovaizdžio erdvinis raiškumas, želdiniai) ir paminklosauginiai (parko restauravimo, teritorijos pritaikymo lankymui, senųjų gydyklų restauravimo, aplinkos tvarkymo) apribojimai. Aplink istorinių formų pastatą yra keturios mineralinio vandens vandenvietės su atitinkamomis griežto režimo zonomis. Senųjų gydyklų pastato vizualinės apsaugos zonoje esantys statiniai: dvi biuветės (rytuose), kiemo statiniai ir gretimybės (kolonada - V. Kudirkos g. 22 (pietuose), katilinė – Vilniaus al. 11 (šiaurės rytuose). (*13 priedas*)

Senosios šimto penkiasdešimtys vietų gydyklos, pastatytos 1896 metais, buvo pirmosios didžiausios mūrinės gydyklos ne tik Druskininkų mieste, bet ir visoje Europoje. Vieno aukšto, ištęsto tūrio gelsvų plytų su centre ir galuose išryškintais aukštesniais tūriais statinys, tapo besiplečiančio kurorto užuomazga, o ją supanti gyvenvietė – aptarnaujančia poilsiavietę teritorija. Anuomet (iki 1970 m.) gydyklose veikė druskų, purvo, angliarūgštės, elektros ir saulės-oro vonios, buvo atliekamas masažas ir ortopedinė gydomoji gimnastika. Po paskutinio kapitalinio remonto čia įsikūrė „Europa Group“ centro frančizės viešbutis „Europa Royal“, kuriame įrengtas

¹⁰⁰ Stasiulis, Edmundas. *Forma architektūroje*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2010, p. 25.

¹⁰¹ Kultūros vertybės kodas: S815. Pastatas 2003 m. gegužę įrašytas į LR nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą.

šimtas vienas poilsio kambarys, pirčių kompleksas, grožio institutas, restoranas ir t.t. Papildomame priestate – konferencijų centras, boulingas ir kt.

2004-2007 metais tvarkant objektą atsižvelgta į urbanistinę situaciją sklype – išsaugota pirminė planinė struktūra (pastatas simetriškas, planas „H“ formos), taip maksimaliai atvertas panoraminis vaizdas į kairįjį Nemuno krantą. Remiantis Senujų gydyklų atstatymo projekto dokumentų informacija, liudininkų duomenimis bei vaizdine medžiaga, galima daryti išvadą, jog minimas gydyklų kompleksas savo meninės-architektūrinės išraiškos kardinaliai nepakeitė. Buvo nugriautas senųjų gydyklų kieme stovintis tarybinio laikotarpio dviejų aukštų mūrinis tinkuotas statinys (buvusi biblioteka-skaitykla) su garažais šonuose, kuris turėjo jungtį (koridorių) su senųjų gydyklų pastatu. Nugriautų pastatų vietoje suprojektuota rotonda, kurios cokoliniame aukšte įrengta geltonų molio plytų restorano salė, viešbučio kambariai ir kitos techninės patalpos, pirmame aukšte – vestibulis, kavinė su lauko terasa bei administracinė zona. Šiuo priestatu pabrėžiama pastato simetrinė ašis ir išskirtinė jo architektūra. Pagrindiniame (akcentuotame) įėjime suprojektuotas stiklinis stogas bei remiantis ikonografinė medžiaga atstatyta laiptų ir pandusų sistema. Tokiu būdu gydyklų pastatas pritaikytas naujai paskirčiai – viešbučiui.

Vidinėje pastato planinėje struktūroje išsaugotos kapitalinės sienos, koridorinė sistema ir vestibulių tūriai, restauruotos išlikusios dekorų detalės, pakeistos cokolinio ir pirmojo aukšto perdangos, įrengti nauji laiptai, nauja šlaitinio stogo danga.

Dabartinis senųjų gydyklų pastatas, o tiksliau viešbutis „Europa Royal“, ištaisė keletą anksčiau padarytų projektavimo klaidų ir iškėlė ne vieną naują problemą. Anksčiau pagrindinis gydyklų korpusas buvo orientuotas į Vilniaus al., po atstatymo „atsigręžta“ ir į Nemuno pusę, įrengiant stiklinę terasą. Nugriautas ir šalimais stovėjęs sovietmečiu suprojektuotas devynių aukštų monolitinis vandens bokštas, ganėtinai grubiai veržęsis į mažaaukštės statybos aplinką. Tačiau greta dabartinio viešbučio, senosios katilinės vietoje, iškilo papildomas daugiaaukštis korpusas. Pastarasis su atstatytu gydyklų korpusu sujungtas stikliniu koridoriu ir sudaro naujos kokybės „architektūrinį kūną“. Penkiaaukščiame pastate su cokoliu įrengtos viešbučio „Europa Royal“ konferencijų salės ir kita dalis kambarių. Nei stilistiniu, nei aukštingumo aspektu Gydyklų parko dominantė savo tūriu nedera prie istorinių objektų formų, didina teritorijos užstatymo tankį, užstoja dalį Nemuno pakrantės, mažina žaliosios zonos erdvę, ardo ir transformuoja daugiau kaip šimto metų formuotą gydyklų teritorijos savitumą, pažeidžia parkui taikomus paminklosauginius reikalavimus.

Atsižvelgiant į atliktos analizės rezultatus, teigiamai vertintina, jog įvykdžius atstatymo darbus, pastatas apsaugotas nuo tolesnio irimo ir kultūros paveldo verčių nykimo (kultūros

vertybių apsaugos svarba pabrėžiama kurorto plėtros dokumente), tačiau, vertėtų pabrėžti, jog nepaisant kokybiškų objekto atstatymo darbų, gydomąją paskirtį turėjęs pastatas iš esmės pakeitė savo funkciją. Dabartinėje viešbučio ir restorano vietoje iki septinto dešimtmečio veikusios mineralinių vandenų gydyklos kultivavo savitą Druskininkų kurortiškumą, simbolizavo išskirtinį miesto veiklos tradiciškumą. Objekte nebepirmauja sveikatingumo turizmo funkcija (grožio institutas aptarnauja minimaliai), tačiau galimos ir viešbutyje vykdomos poilsinio, konferencinio (papildomai darbo autorės siūlytinios architektūrinio-pažintinio) turizmo veiklos. Ypač neigiamai turėtų būti vertintina tai, jog dėl naujo architektūros paveldo objekto funkcinio pritaikymo bei šiuolaikinės statybų invazijos, sumenko savitą kultūrinį tapatumą formavusios ir išskirtės svarbos šį pastatą kurorto kontekste dariusios vertės – istorinė, architektūrinė.

Savita architektūrine išraiška pasižymi istorinėje kurorto dalyje esantis kompleksas¹⁰², kuriam priklauso medinė *vila Radium* (T.Kosciuškos g. 9) (*Pav.43-44*) ir kiek vėliau pristatytas mūrinis *Burmistro namas* (T.Kosciuškos g. 7) (*Pav.45-48*). Šie pastatai, kaip ir anksčiau išanalizuotos senosios miestelio gydyklos, nors ir esti vertingi objektai architektūriniame / istoriniame kurorto kontekste, tačiau taip pat tapo grubokos kurorto plėtros įkaitais.

Netaisyklingo daugiakampio formos pastatų komplekso teritorija yra dešiniajame Nemuno upės krante, T. Kosciuškos g. rytinėje pusėje. Nuo teritorijos į rytus, link Nemuno – stambus mūrinių gydyklų kompleksas (dab. vandens pramogų parkas). Sklypą iš vakarų riboja T. Kosciuškos g. (kitapus gatvės neperseniausiai iškilo modernus daugiaaukštis gyvenamasis pastatų kompleksas), iš šiaurės, rytų ir pietų – gretimi sklypai, pietvakarinėje pusėje – apsaugos zona, apimanti mažą parkelį, be kurio šioje teritorijoje yra pavienių medžių, daugiausia spygliuočių. (*14 priedas*)

Kompleksui priklausanti vila yra romantinių bruožų, primena šveicariškojo stiliaus bei dvarų medinę architektūrą, statyta XIX a. I-oje pusėje, o šalia vilos esantis mūrinis namas, kaip jau anksčiau darbe minėta, pastatytas šiek tiek vėliau. Pastarojo architektūra būdinga to meto kurortinių vilų pastatams. Pirminė vilos funkcija – tuometiniams miesto svečiams nakvynę siūlanti vila „Radium“, tuo tarpu mūriniame name pirmiausia buvo įsikūręs Druskininkų burmistras Gardino gubernijos bajoras Antanas Grudzinskas¹⁰³. Vėliau, sovietmečiu, pastatas

¹⁰² Kultūros vertybės kodas: MC15861. Priklauso pastatų kompleksui (vertybės kodas: G209K), kuris 1999 m. spalį Valstybinės paminklosaugos komisijos buvo įtrauktas į LR nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą. Pirmą kartą kompleksas paskelbtas saugomu 1982 m., kuomet LTSR KM kolegijos nutarimu buvo įrašytas į saugomų kultūros paminklų sąrašą.

¹⁰³ Voroninas, Valerijus. *Kas pastatė vilą „Radium“?* In: Druskonis. 2007 m. sausio 12-19 d. Nr.2(882).

pritaikytas boilerinei, katilinei, o viloje įrengta balneoterapijos gydyklos centrine laboratorija. 2009 m. spalį vila „Radium“ buvo atverta po dvejus metus trukusio perstatymo. Deja, jos vidus perplanuotas, sunyko pjaustinėti dekoru elementai. Tačiau buvo atnaujintos senosios lubos, interjero lipdiniai, laiptai, balkonų turėklai, arkiniuose rūsiuose įrengtas sveikatos centras: pirtis, baseinas, treniruoklių ir masažo patalpos ir trisdešimt šešių kambarių viešbutis. Šiuo metu vila „Radium“ kaip ir buvęs Burmistro namas priklauso greta esančio naujos statybos „Reginos“ viešbučio kompleksui. Be to, senasis mūrinis pastatas tik šiuo metu yra baigiamas kapitaliai remontuoti. Kol kas būsimos objekto funkcijos tiksliai įvardinti negalima, tačiau Druskininkų savivaldybės architektūros skyriaus duomenimis, pastatas, pagal iš anksto numatytą projektą, sudarys bendrą kompleksą su vila „Radium“ bei „Reginos“ viešbutiu, bus sujungtas stikliniais koridoriais ir naujais priestatais. Todėl kol kas vertinti galima tik objekto ir jį supančių gretimybių esamą situaciją bei projektiniuose sumanymuose numatytą santykį, hipotetiškai numatyti veiklų ir funkcijų pasiūlymus.

Prieš lakoniškai išanalizuojant komplekso pastatų architektūrą, galima dar kartą pažymėti, jog pastaroji savitomis formomis bei dekoru elementais, papildo kurorto savitumą formuojančių pastatų stilistinę paletę, tačiau jau minėti miestelio plėtros užmojai, keičia šių objektų autentiškumą bei santykį su aplinka.

Vila „Radium“ yra rąstinė, iš lauko apkalta lentelėmis, pamatai akmens, plytų, cokolis, kaip įprasta – tinkuotas, stogas dvišlaitis, dengtas šiferiu, pastato šiaurės vakariniame kampe esančių aštuoniakampių bokštelių stogeliai – kūginiai, medinės konstrukcijos, dengti skarda, rytiniame bokštelyje įrengta laiptinė. Objektas yra dviejų aukštų, sudėtingo tūrio, ilgo stačiakampio plano, pietinėje pusėje – dengta terasa, pastato viduryje – dviejų aukštų prieangio iškyša, imituojanti portiką, šiaurės vakarų kampe (orientuotame į gatvę), antrame aukšte yra šešiakampis erkeris. Patalpos viloje išdėstytos įvairiai, bet vyrauja koridorinės sistemos planas, šiaurinėje dalyje, antrame aukšte atvira galerija su įėjimais į patalpas.

Pastato fasadai asimetrinės kompozicijos, pagrindinis (pietinis) jų – orientuotas į mažą parką. Pastarosios vilos dalies žaismingumą sukuria šoniniai smailėjantys bokštelių tūriai ir vidurinės dalies prieangio bei terasos ažūrinės formos (prieangio terasą ir stogą laiko palyginti ploni stulpai, sutvirtinti dekoratyvinėmis gembėmis) bei sudėtinga sunertų ir lenktų profiliuotų storlenčių kompozicija puoštas frontonas, jo dekore vyrauja voliutų motyvai, prieangio tvorelėse – kiaurapjūvis rombo ornamentas. Rytinį fasadą puošia stačiakampio plano bokštelis su smailiu, aukštu piramidės formos stogeliu. Vilos bokšto tarpsnius skiria siauri karnizai, sienų plokštumas pajvairina eglute sukaltos dailylentės.

Objektas, pasižymintis itin žaisminga architektūrine fasadų struktūra bei kompozicija, o taip pat masyviu tūriu, išsiskiria iš kitų medinių kurorto vilų. Natūros tyrimų metu pastebėta, jog pastarojo perstatymas kiek grubokas, pernelyg „nuglaistytas“, todėl nebeliko pirminio lengvumo ir trapumo įvaizdžio.

Buvęs Burmistro namas yra stačiakampio plano, dviejų aukštų, su mansarda, pamatai akmens, plytų, stogas dvišlaitis, dengtas skarda. Pastatas užbaigtas grakščiu profiliuotu metaliniu karnizu. Rytinėje pusėje įstiklinta beveik per visą pastato ilgį veranda, šiaurės vakariniame kampe esantis erkeris su bokšteliu, dengtu kūginiu stogeliu, stilistiškai labiausiai jungia namą su tame pačiame sklype stovinčia vila ir suteikia namui žaismingumo. Pagrindinis analizuojamo objekto fasadas orientuotas į pietus. Šis ir kiti pastato fasadai dekoruoti itin saikingai, antrajame aukšte esti labai maži, neįprastos formos: siauri, užsibaigiantys smailėmis, langeliai (du rytiniame fasade ir vienas nišos pavidalo šiaurinio fasado pusėje), kiti namo langai įprasto dydžio, dvigubu (antrajame aukšte) ir trigubu (pirmajame aukšte) skaidymu. Vakarinio fasado pusėje, antrajame aukšte – per visą sienos ilgį įrengtas balkonas su geležine tvorele.

Remonto metu namo planinė struktūra mažai pakeista, įrengti du įėjimai – vakariniame fasade ir (pagrindinis) rytiniame fasade iš pietų pusės per verandą. Pro šį įėjimą patenkama į dvi pagrindines patalpas, kurios pertvarų pagalba suskirstytos į smulkesnius kambarius, pietrytiniame kampe – laiptai į antrąjį aukštą, kuriame patalpos pereinamos (amfiladinė sistema).

Objekto tyrimo metu paaiškėjo, jog mūrinis pastatas, drauge su vila, esti vertingiausių senosios Druskininkų kurorto architektūros pastatų sąrašė. Sprendžiant iš dabartinės objekto būklės, namas tikriausiai bus pritaikytas gyvenamai funkcijai – atlieps miesto svečių poilsio reikmes. Tačiau numatomas pastato ir vilos prijungimas prie „Reginos“ viešbučio ir naujo komplekso formavimas, labai sumenkina šių objektų savarankiškumą bei išskirtinumą aplinkinių pastatų atžvilgiu, o modernaus gyvenamojo monolito statybos priešais analizuojamus objektus – formomis bei proporcijomis kuria disharmoniją ir nejaukų kontrastą. Buvusio Burmistro namo „atgaivinimo“ (numatant būsimą funkciją) bei vilos perstatymo sumanymas neprieštarauja Druskininkų senamiesčio turizmo plėtros strategijai, įvardintai bendrajame miesto plane, poilsinių-gydymo paslaugų vystymas ir plėtra istoriniuose objektuose atitinka objekto *naudojimo saugant* kategoriją. Taip pat, atsižvelgiant į Lenkų okupacinio laikotarpio statybinio palikimo negausumą kurorte, išskirtinių, sudėtingų formų objektams savarankiškai būtų galima priskirti architektūrinio-pažintinio turizmo prioritetą, tačiau planuojami komplekso pokyčiai turės neigiamą įtaką šių kultūros paveldo vertybių (autentiškų formų) pažinimui, deformuos savitą, ilgus dešimtmečius kurtą vietos charakterį.

Apibendrinant, šiame skyriuje iš dvidešimt vieno kurorto senamiestyje esančio architektūros paveldo objekto, išanalizuoti trys (du iš jų sudaro kompleksą) saugomi pastatai: du mūriniai, vienas medinis. Šiai grupei darbo autorės priskirtos kultūros vertybės yra labiausiai paliestos kintančio kurorto įvaizdžio, šurkščios plėtros, ypač senojoje miesto dalyje, kuri, šiuo metu galiojančio (2007-2013 m.) Druskininkų bendrojo plano nuostatuose buvo numatyta tik kurorto periferijose. Kita vertus, komercinių pramoginių veiklų steigimas, neišskiriant ir senamiesčio dalies, minėto dokumento eilutėse įvardintas prioriteto tvarka. Išskirtinės svarbos objekto kurortinei miestelio istorijai – senųjų Druskininkų gydyklų perstatymas į viešbutį „Europa Royal“ tarsi atliepia 1992 metais kanados ekspertų pasiūlytą frančizės įsteigimą, kas, kaip teigta garantuotų mažas investicijas, greitą pelną ir aukštą kokybę, tačiau užsienio tyrėjų suformuotoje galimybių studijoje nebuvo užsiminta apie kultūros paveldo nuostatų nepaisymą, architektūrinės saugomų objektų formos darymą kontrastuojančių korpusų pristatymu. Analogiškas likimas pasitinka ir vertingiausių kurorto pastatų sąrašė bei viename komplekse esančius vilą „Radium“ ir Burmistro namą. Šie objektai dėl aktyviai vykdomų statybų istorinėje miesto dalyje pasižymi ne tik pakitusia (kintančia) forma, tačiau ir kaip iš atliktos analizės paaiškėjo, grubiai transformuotu santykiu aplinka. Akcentuojant teigiamas tyrimo metu iškilusias pastabas, galima teigti, jog visoms trims kultūros paveldo vertybėms taikomas *naujimo saugant* režimas, visi objektai yra labai geros būklės, pritaikyti visuomeninėms reikmėms, juose tęsiama buvusi funkcija ir veikla (išskyrus viešbutį „Europa Royal“), vykdomas poilsio, sveikatingumo, konferencinis turizmas, tačiau darbo autorės pastebėta, jog iki šiol neišvystytos kultūrinio-pažintinio, architektūrinio turizmo veiklos. Nepaisat dėl minėtų priežasčių sumenkėjusios tapatumo vertės, objektai vis dar pasižymi istorine, architektūrine vertėmis.

3.3. Druskininkų turizmo infrastruktūroje nepritaikytų paveldo objektų analizė

Tarp kurorto senamiestyje esančių architektūros paveldo objektų, esti keletas pastatų, kuriuos „prižiūrėdami“ privatūs asmenys ar miesto savivaldybė, nesilaiko paveldosaugos reikalavimų bei (2007-2013 m.) bendrajame miesto plane akcentuoto nekilnojamojo kultūros vertybių *naudojimo saugant* režimo svarbos, nenumato pritaikymo galimybių kurorto turizmo infrastruktūroje: „Nekilnojamojo kultūros paveldo pažinimo, sklaidos ir viešojo paveldo naudojimo, reabilitacijos koncepcijoje“, išdėstytoje minėtame miesto plėtros dokumente,

architektūros paveldo pažinimo skleidimas ir viešas naudojimas numatytas, sudarant galimybes visuomenei jį tiesiogiai pažinti ir suvokti saugomą ir atskleistą istorinėje aplinkoje; plėtojamas kultūrinis ir pažintinis turizmas; skleidžiama informacija apie paveldą; paveldo pažinimas įtraukiamas į švietimo ir mokslo programas¹⁰⁴.

Dėl išvardintų priežasčių, šie objektai ne tik, kad tampa „neprieinami“ turistų lankymui, bet ir yra beprarandantys autentišką formą, paskirtį ir vizualinį patrauklumą, nebeatliepia savito miestelio tapatumo. Minint tapatumo problematiką, vertėtų pažymėti, jog vienoje iš bendrojo miesto plano dalių – „Strateginėje pasekmių aplinkai vertinimo ataskaitoje“¹⁰⁵, vienu iš svarbiausių nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkymo strategiją formuojančių veiksnių nurodytas tradicinės architektūros paveldo regioninio savitumo išlaikymas. Todėl, šioje darbo dalyje analizuojami saugomi Druskininkų objektai akcentuojant ne tik jų būklę, priklausomybę, panaudos sprendimus bei pasiūlant optimalias pritaikymo galimybes, bet ir išryškinant visus prieštaravimus tarp natūros tyrimų metu užfiksuotų pastebėjimų bei teoriškai miesto plėtros dokumente numatytų sprendinių.

Šiai darbo autorės sudarytai pastatų grupei priskiriamas ir vienas iš ryškiausių kurorto senamiestyje esančių vizualinių akcentų – medinė *vila K. Dineikos g. 9*¹⁰⁶ (Pav.49-50). Priešingai nei anksčiau išanalizuoti saugomi objektai, vila iki šiol nėra įtakota modernaus kurorto vizijos ar paveikta grubios miestelio plėtros, tačiau esama pastato būklė rodo saugojimo svarbos nesupratimą.

Objektas stovi senojoje kurorto dalyje, dešiniajame Nemuno upės krante, stačiakampio ir prie jo prijungto netaisyklingo trikampio formos teritorijoje, apsodintoje pavieniais lapuočiais ir krūmais. Tolyn nuo sklypo į šiaurės rytų pusę teka Ratnyčėlės upelis, vakaruose – Druskonio ežeras, rytuose – minėto upelio šlaitas. Pagrindinis pastato fasadas (vakaruose) orientuotas į K. Dineikos pėsčiųjų g., šiaurinis fasadas į M.K.Čiurlionio g., iš pietų ir rytų teritoriją supa gretimi sklypai. (15 priedas)

Iki 2001 metų, kuomet viloje atliktas perstatymas, pastatas buvo harmoningų proporcijų, vyraujančių tarp atvirų ir uždarų fasado dalių, t.y. atvirų verandų, balkonų, apžvalgos bokšto

¹⁰⁴ *Druskininkų savivaldybės teritorijos bendrasis planas. Aiškinamasis raštas. Plėtros koncepcija* / Vad. K. Pempė, A. Bagdonavičius, D. Bagdonavičienė, N. Vrubliauskienė, M. Nagevičius. Vilnius: Vilniaus architektūros studija, UAB „COWI Baltic“, 2009, p. 48.

¹⁰⁵ *Druskininkų savivaldybės teritorijos bendrasis planas. Strateginis pasekmių aplinkai vertinimas. Ataskaita* / Vad. K. Pempė, A. Bagdonavičius, D. Bagdonavičienė, N. Vrubliauskienė, M. Nagevičius. Vilnius: Vilniaus architektūros studija, UAB „COWI Baltic“, 2007, p. 55.

¹⁰⁶ Kultūros vertybės kodas: S1062. Vila 2005 m. kovą įtraukta į kultūros paveldo apsaugos registro sąrašus.

bei švelniai, neintensyviai mediniais elementais dekoruotų sienų. Kapitalinio pertvarkymo metu, objekto tūris ir siluetas išliko nepakitę, tačiau atvirų ir uždarų fasado dalių proporcija sunaikinta (atvira veranda rekonstruota į uždaras patalpas ir pritaikyta poilsinei paskirčiai), pagrindinis vilos fasadas (vakarų pusėje) prarado savo elegantiškumą, grakščių konstrukcijų kuriamą žaismą, išliko tik keli saulutės formos medžio drožiniai, puošiantys vakarinio fasado frontonus ir dalį bokšto.

Dviaukštis pastatas – netaisyklingos „T“ formos su rytinio fasado pusėje labiau išreikšta dalimi. Vilos pamatai akmens mūro, juostiniai, fasadų sienos apkaltos medinėmis lentelėmis (iki langų ir sulig balkonų linija – vertikaliai, likusioji sienų dalis - horizontaliai) dažytomis pilkšvai balsva spalva, stogas daugiašlaitis su bokšteliu ir mansarda, dengtas skarda, abiejų aukštų vidaus plano struktūra – analogiška, koridorinė sistema. Pietiniame fasade įrengti lauko laiptai.

Šiuo metu vila yra privačių savininkų rankose, bet dėl prastos pastato būklės ir kultūros paveldo nuostatų nepaisymo – netinkamos priežiūros, miesto savivaldybė mėgina objektą išpirkti, deja, kol kas pastangos bevaisės. Nepaisant didelių vizualinių ir veiklos pokyčių, kuriuos vila išgyveno veikiamą laiko ir perstatymų, Druskininkų saugomos architektūros kontekste, pastatas vis dar išlieka išskirtinis XX a. pradžios (1900 m.) kurortinės statybos pavyzdys. Įvertinant objekto svarbą savitam kurorto tapatumui, vertėtų pažymėti ir pritaikymo turizmui aspektą. Kol kas vila nėra pritaikyta viešam naudojimui, neatitinka buvusios paskirties – kurorto svečių apgyvendinimo funkcijos. Tačiau galimas bei darbo autorės teigiamai vertinamas ir privatus pastato naudojimas, bet tokiomis aplinkybėmis būtina kuo skubiau išspręsti esminę problemą – tinkamo vilos saugojimo klausimus. Tokiu būdu objektas papildys savitą Druskininkų kurortinės architektūros kontekstą, taps patrauklus kultūrinio-pažintinio turizmo aspektu, sustiprės miesto gyventojų emocinis santykis su šia kultūros vertybe.

Dar vienas sudėtingo likimo *K. Dineikos g. 2/ Sausoji g. 10, Sausoji g. 8 vilos pastatų poilsinis kompleksas*¹⁰⁷ (*Pav.51-52*) datuojamas XX a. I-aja puse. Pastarąjį sudaro rytinėje sklypo dalyje stovinti vila ir vakarinėje – pavėsinė.

Analizuojamo pastatų poilsinio komplekso sklypas prailginto stačiakampio formos su pietryčių pusėje „nukirpta“ kraštine, apsodintas pavieniais medžiais, jų grupėmis, krūmais, teritorija apželdinta veja, kur ne kur gėlynais. Be pagrindinių sklype esančių vilos ir pavėsinės pastatų, šiaurinėje jo dalyje taip pat stovi ūkinis statinys ir prie vilos vakarinio fasado dalies

¹⁰⁷ Kultūros vertybės kodas: G533K. Į nekilnojamų kultūros vertybių registrą kompleksas (vila, registracijos nr. MC30602; pavėsinė, registracijos nr. MC30603) įtrauktas 2005 m. kovą.

priglaustas priestatas. Į pietus nuo sklypo, kitoje (Sausoji) gatvės pusėje, šiuo metu tvarkomas (urbanistinės vietovės kultūros paveldo objektas) Karolio Dineikos fizinės kultūros sveikatingumo parkas, o sklypo rytuose, priešingoje Dineikos g. pusėje – monolitiniai sveikatos ir poilsio centro „Vilnius“ konferencijų ir pramogų korpusai bei II-as gyvenamas korpusas. Nuo pastarųjų aukštaūgių pastatų, vilų kompleksą skiria pavienių medžių eilė. Kiek toliau į šiaurę nuo aprašomos teritorijos – kurorto autobusų stotis ir senosios Druskininkų kapinės. (16 priedas)

2005 m. Druskininkų savivaldybėje buvo svarstoma šių objektų techninės būklės ir pritaikymo galimybės. Galiausiai nutarta, jog istorinėje miesto dalyje esančio komplekso būklė labai bloga, nėra galimybių jį „prikelti“, būtina parengti atstatymo projektą, kuriame privaloma numatyti maksimalų saugotinių autentiškų elementų išsaugojimą, pagal parengtą elementų sąrašą. Tai liudija, jog tyrinėjamas vilų kompleksas yra beprarandantis tapatumo vertę, vangiai papildantis savitą Druskininkų architektūrinį audinį.

Pirminė dviaukštės medinės vilos paskirtis – gyvenamoji. Objektas „išgyveno“ kelis perstatymo etapus: pirmasis, kuomet pakito pastato paskirtis į visuomeninio naudojimo, tuo laikotarpiu, be vidaus perplanavimo, vakariniame fasade pristatytas vieno aukšto priestatas; antrajame perstatymo etape, 1995 m., šis priestatas prailgintas, taip sumenkintos pastato proporcijos ir bendras komplekso vaizdas. Decentralizuotas, tūrinis vilos plano tipas išliko nepakitęs, jį sudaro: bokštelis, priestatai, keli vienaaukščiai fligeliai. Rąstinis pastatas apkaltas lentelėmis, stogas dvišlaitis, bokštelio – keturšlaitis, dengtas skarda, pamatai betoniniai, juostiniai. Vidaus erdvių planinė struktūra bekoridorinė, jungtinė. Panašią konstrukciją, analogišką fasadų apkalimo pobūdį ir frontonų kryžmų dekorą turi ir vienaaukštė centrinio tūrio pavėsinė, kurios prieangis vakarinėje dalyje pristatytas vėliau.

Po antrojo perstatymo viloje įsikūrė Druskininkų savivaldybės žemėtvarkos skyrius, todėl vertinant šio komplekso pritaikymą kurorto senamiesčio turizmo sistemoje, savarankiškai būtų galima išskirti tik architektūrinio-pažintinio turizmo perspektyvą.

Iš atliko tyrimo matyti, jog analizuojamas vilų kompleksas, neišsaugojo nei pirminės funkcijos, nei pirminio proporcingumo ar bendro vizualinio įvaizdžio. Apmaudu, jog plėtojant turizmo infrastruktūros sistemą, siekiant kultūrinio turizmo plėtros, saugomos medinės vilos kompleksas yra „išbraukiamas iš maršruto“. Tačiau verta paminėti ir teigiamą dabartinio pritaikymo aspektą – kompleksas *naudojamas saugant* ir jei ne pažintiniais tikslais, tai bent jau atstovauja kurorto gyventojų žemėtvarkos interesus. O taip pat pažymėti, jog saugomas kompleksas kaip ir prieš tai išanalizuota vila, nėra paliestas modernaus kurorto plėtros.

Kitos dvi kurorto senamiestyje esančios *V. Krėvės g. 4,6 vilos*¹⁰⁸, (*Pav.53-54*) turizmo aspektu jau senokai yra praradusios savo reprezentatyvumą, viena iš jų – *V. Krėvės g. 6*, šiuo metu – negyvenama ir apleista.

Tyrinėjami medinukai stovi nuošalioje Druskininkų senamiesčio dalyje, dešiniajame Nemuno upės krante, iš rytų teritoriją riboja *V. Krėvės g.*, iš pietų, šiaurės bei vakarų – gretimi sklypai. Pietinėje pastatų teritorijos pusėje, už vieno sklypo, driekiasi pagrindinė kurorto (*M.K.Čiurlionio*) gatvė su sankryža, kurioje susikerta Druskininkų, *M.K.Čiurlionio* ir *V.Krėvės g.* Į vakarus nuo sklypo, šlaito papėdėje, tyvuliuoja Ratnyčėlės upė. (*17, 18 priedas*)

Abi vilos statytos 1930 m. ir labai tikėtina, jog tai to paties architekto projektai, nes objektų fasadų kompozicija, langų dėstymo dinamika, mansardas dengiančių daugiašlaičių stogų siluetas itin artimas. Remiantis archyviniais duomenimis žinoma, jog objektas *V. Krėvės g. 4* paskutinį kartą renovuotas 1978-aisiais. Šiuo metu, aprašomų vilų būklė itin bloga, o jas supanti teritorija – apleista, tačiau reikėtų pažymėti, jog pastatų gretimybės nesumenkina šių objektų išskirtinumo kurorto saugomų pastatų kontekste. Kol kas apie būsimą šių kultūros paveldo objektų perstatymą bei funkciją ir paskirtį – jokių duomenų nėra.

Pirmoji medinė vila (*V. Krėvės g. 4*) dviejų aukštų, apkalta medinėmis lentelėmis (polangiai vertikaliai ir eglute, kita sienų dalis horizontaliai) dažytomis žalsvai. Pastato planas artimas kvadratumui, pamatai betoniniai, juostiniai, stogas daugiašlaitis, mansardinis, dengtas skarda. Beveik simetriškuose rytiniame ir vakariniame fasaduose, virš prieangių, įrengti balkonai, pastatui suteikiantys grakštumo bei lengvumo įspūdį. Tuo tarpu pietinis ir šiaurinis fasadai asimetriški. Rytiniame fasade esti vienos, o vakariniame – dvi durys, atsarginiai įėjimai į pastatą įrengti šoniniuose šiaurės ir pietų pusės fasaduose. Viloje komponuoti skirtingų dydžių langai, šis neprecizinis variantas pajvairina pastato fasadų ritminę raišką.

Kita medinė vila „Oazė“ (*V. Krėvės g. 6*) taip pat dviejų aukštų, apkalta medinėmis lentelėmis, sukomponuotomis identiškai pirmam pastatui, dažytomis rusvai. Objekto planas – stačiakampis, artimas kvadratumui, pamatai betoniniai, juostiniai, stogas sudėtinis, kryžiaus formos, pusvalminis, dengtas skarda. Vilos fasadai simetrinės (ar artimos simetrinei) kompozicijos: šiaurinis ir pietinis bei rytinis ir vakarinis fasadai tapatūs. Rytų ir vakarų pusės fasaduose, virš prieangių, buvo balkonai, pastarųjų turėklai neišlikę, o šiauriniame ir pietiniame fasaduose įrengti tik prieangiai, išryškinantys centrinės fasadų dalis su iškelta antrojo aukšto dalimi, šio aukšto

¹⁰⁸ Kultūros vertybių kodai: *S1064, S1065*. Abu objektai į kultūros vertybių apsaugos registrą anksčiau įtraukti nebuvo. Pirmą kartą pastatams vertybės statusas suteiktas 2005 m. kovą.

šonuose esančios dalys artimos įstiklintoms verandoms. Kaip ir pirmojoje viloje, pastate iš visų pusių yra keturi įėjimai, langai išdėstyti skirtingai, suteikdami fasadams žaismingumo.

Lauko tyrimų metu paaiškėjo, jog analizuojamos vilos šiuo metu yra kritinės būklės, todėl architektūrinio turizmo perspektyvas būtų galima aptarti tik hipotetiškai. Esamoje aplinkoje, objektai savo medžiagiškumu, formų raiška bei aukštingumu sąveikauja ganėtinai darniai ir yra vieninteliai tokios struktūros pastatai visoje istorinėje kurorto teritorijoje. Dėl šios priežasties, atlikus kokybiškus remonto darbus, objektus būtų galima priskirti prie savitą miestelio charakterį formuojančių pastatų grupės. Darbo autorės rekomenduotina veikla – rekreacinis turizmas, poilsio kambariai.

Pačiame istorinės miesto dalies pakraštyje esanti *V. Kudirkos g. 9 vila*¹⁰⁹, (*Pav.55-56*) žymi Lenkijos okupacijos metais būdingą pretenzingos architektūros stilistinę pakraipą, susiklosčiusią vokiškojo modernio ir rusiškojo dekoru įtakoje. Dėl šio išskirtinumo, minimai vilai savarankiškai būtų galima priskirti architektūrinio-pažintinio turizmo potencialą.

Pirminė XX a. I-os pusės statybos objekto paskirtis – vila, 1996 m. pastatas perstatytas dalį jo pritaikant naujai paskirčiai – šiuo metu buvusioje viloje įsikūrusi kavinė „Žuvėdra“, kita pastato dalis priklauso privatiems amenims, funkcija – gyvenamasis namas.

Vienaukštis pastatas su mezoninu stovi netaisyklingo stačiakampio formos sklype, pagrindiniu, išraiškingiausiu (vakariniu) fasadu, išryškintu rizalitais, atgręžtas į V. Kudirkos g., kurios kitoje pusėje atsiveria vaizdinga Druskonio ežero panorama. Pastato teritorija negausiai apsodinta pavieniais medžiais ir dekoratyviniais krūmais. Iš pietų, rytų ir šiaurės pusių objektą riboja kiti sklypai su pastatais, šiai vilai darniai antrinančiais savomis formomis ir medžiagiškumu bei sudarančiais jaukų gatvės užstatymą. (*19 priedas*)

Analizuojamas objektas rąstinis, apkaltas lentelėmis (iki langų vertikaliai, likusioji sienų dalis – horizontaliai), dažytomis gelsvai, pamatai juostiniai, betoniniai, stogas sudėtinis, daugiašlaitis, dengtas skardinėmis čerpėmis, mansardinių aukštų bei rizalitų frontonai, gausiai dekoruoti drožiniais ir kiaurapjūviais raštais, vakarinio fasado mezoninas – masyviais, profiliuotais piliastrais. Pastato planinė struktūra – nekoridorinė, jungtinė sistema, daugelis kambarių – pereinami.

Apibendrinant darbo autorės atlikto objekto tyrimo duomenis, galima teigti, jog vila, primenanti vietinio dvarelį nedidelius medinius rūmus, Druskininkų senamiesčio turizmo sistemoje pritaikyta joje įrengus maitinimo įstaigą yra tik pusiau prieinama vietiniams

¹⁰⁹ Kultūros vertybės kodas: S1063. Objektas 2005 m. įrašytas į nekilnojamojo kultūros vertybių registrą.

gyventojams bei kurorto svečiams. Likusi pastato dalis, priklausanti privatiems asmenims, turizmui nepritaikyta, vilą sunku „pažinti” iš visų pusių. Praeito amžiaus pradžios statybos objektas yra išskirtinis dviejų stilistinių krypčių dekoru elementais bei lokacija – nepaprastai vaizdinga Druskonio ežero panorama, o taip pat santykiu su kitais, toje V. Kudirkos g. dalyje esančiais pastatais. Pastarieji vilos nenustelbia nei vizualinėmis, nei vykdomos veiklos formomis. Dėl minėtų objekto architektūrinių išskirtinumų, tinkamiau pritaikyta turizmo infrastruktūroje, vila galėtų reprezentatyviau pristatyti šio stilistinio laikotarpio palikimą saugomų kurorto pastatų kontekste bei labiau atliepti savitą miestelio vizualinį tapatumą.

Taigi, pirmosios darbo dalies trečiajame skyriuje iš dvidešimt vieno kurorto senamiestyje esančio nekilnojamo kultūros paveldo objekto, išanalizuoti šeši mediniai saugomi pastatai (du iš jų sudaro kompleksą). Visoms šiai grupei priklausančioms architektūros vertybėms būdinga tai, jog jas „saugant” nesilaikoma paveldosaugos reikalavimų, *naudojimo saugant* režimo, prieštaraujama (2007-2013 m.) bendrojo plano nuostatams, kuriuose akcentuojama kultūros paveldo apsaugos ir pritaikomumo turizmo infrastruktūroje svarba. Taip pat šie objektai pasižymi funkcijos pakitimais, labai bloga (vilos V. Krėvės g. 4,6) arba patenkinama (vila Dineikos g. 9, pastatų kompleksas K. Dineikos g. 2/Sausoji g. 8) būkle (išskyrus vilą Kudirkos g. 9), formos pakitimais (išskyrus vilas V. Krėvės g. 4,6 ir Kudirkos g. 9). Dėl šių priežasčių, visi pastatai yra beprarandantys kurorto savitumui išsaugoti būtiną tapatumo vertę, autentišką formą, vizualinį (turistinį) patrauklumą bei pritaikomumo potencialą turizmo veikloms. Kaip jau objektų analizėje minėta, visi pastatai (išskyrus pastatų kompleksą K. Dineikos g. 2/Sausoji g. 8) priklauso privatiems asmenims, todėl privačios nuosavybės teisės šių paveldo objektų panaudai reglamentuotos įstatymiškai. Pastatai neprivalo būti atviri lankytojams, tačiau, kaip aplinką formuojantis reikšmingas elementas, turi būti tvarkomi ir saugomi Kultūros paveldo departamento numatyta tvarka (pagal LR Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo, pirmojo skirsnio, ketvirtąjį straipsnį – Valdytojo teisės ir pareigos)¹¹⁰. (20 priedas) Įvykdžius šiuos reikalavimus, objektuose darbo autorės siūlymu galėtų būti vystoma architektūrinio-pažintinio turizmo veikla, supažindinant bent su išorine vilų struktūra, pristatant jų išskirtinumus ir svarbą miestelio saugomų pastatų bei jų formuojamo savito kurortinio įvaizdžio kontekste. Būtina pabrėžti, jog atlikus objektų lauko tyrimus paaiškėjo, kad ši grupė pastatų iš anksčiau analizuotų saugomų nekilnojamojo kultūros vertybių išsiskiria nepakitusiu, harmoningu santykiu su

¹¹⁰ Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. In: *Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos* [žiūrėta 2011 balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.kpd.lt/lt/node/202>.

aplinka. Todėl galima daryti išvadą ir teigiamai vertinti, jog šie pastatai iki šiol nėra paveikti kurorto plėtros, numatytos šiuo metu galiojančiame (2007-2013 m.) miesto plane.

Apibendrinant dvidešimt vieną darbo autorės ištirtą Druskininkų senamiesčio architektūros paveldo objektą bei šių architektūros vertybių santykį su kurorte vykdoma (turizmo) plėtra, gretimybėmis, akcentuojant funkcijos, veiklos, formos (ne)pakitimus, (ne)pritaikymą turizmo infrastruktūroje, būklę, paaiškėjo:

- daugiausia vertingųjų savybių / verčių (istorinė, architektūrinė, memorialinė, urbanistinė) išsaugojo dešimt kurorto senamiesčio objektų, išanalizuotų trečiosios darbo dalies pirmajame skyriuje. Pastarieji atliepia savitą Druskininkų charakterį, dar prieš Pirmąjį pasaulį karą suformuotą rekreacinio miestelio tapatumą: vienintelės kurorto senamiestyje esančios sakralinės architektūros paveldo vertybės Druskininkų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia ir Druskininkų Džiaugsmo visiems liūdintiems cerkvė; žymių žmonių santykį su miestu iliustruojantys ir reprezentuojantys saugomi objektai, tinkamai pritaikyti turizmo infrastruktūroje – M.K.Čiurlionio sodyba, Žako Lipšico (žydų) memorialinio muziejaus pastatas, viešbutis „Best Western Central Hotel“; spalvingiausią architektūrinę stilistinę įvairovę sudarantys vilų pastatai – vila „Linksmas“ (moderno bruožai su neoklasicistinėmis detalėmis), vila „Maurė“ (XX a. I p. eklektinės architektūros pavyzdys, menantis Ivano Rūsčiojo laikų teremas), Maironio g. 14, 12/13 pastatų kompleksas (romantinių bruožų, artimas itališkų vilų stilistikai), Maironio g. 16 vila (šveicariško stiliaus kurortų medinės architektūros pavyzdys), Kurorto g. 6 sanatorija (dvarų architektūrai būdingos stilistikos). Tuo tarpu šios darbo dalies antrajame skyriuje ištirti trys architektūros paveldo objektai (viešbutis „Europa Royal“, vila „Radium“ ir Burmistro namas), nepaisant neigiamų laiko tėkmėje įvykusių pokyčių, vis dar pasižymi istorine, architektūrine vertėmis. Paskutiniajam skyriui darbo autorės priskirti šeši saugomi pastatai (vila Dineikos g. 9, pastatų kompleksas K. Dineikos g. 2/Sausoji g. 8, vilos V. Krėvės g. 4,6, Kudirkos g. 9) yra beprarandantys kurorto savitumui išsaugoti būtiną tapatumo vertę;
- visų kurorto senamiesčio architektūros paveldo objektų kontekste išskirtinai neigiamai miesto (turizmo) plėtros iki šiol yra paveikti trečiosios darbo dalies antrajame skyriuje ištirti saugomi pastatai: senųjų Druskininkų gydyklų perstatymas į viešbutį „Europa Royal“, vilos „Radium“ ir Burmistro namo planuojamas jungimas į bendrą kompleksą. Kiek mažiau grubios naujų statybų bangos veikiami pirmajame skyriuje ištirti objektai Druskininkų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia, Druskininkų Džiaugsmo visiems liūdintiems cerkvė,

M.K.Čiurlionio sodyba, Žako Lipšico (žydų) memorialinio muziejaus pastatas, viešbutis „Best Western Central Hotel“, vila „Linksma“, vila „Maurė“, Maironio g. 14, 12/13 pastatų kompleksas, Maironio g. 16 vila, Kurorto g. 6 sanatorija) – disonuojantį kontrastą su šiomis architektūros vertybėmis formuoja neproporcingai „kylančios“ gretimybės. Tačiau verta išskirti trečiajame skyriuje ištirtus saugomus objektus (vila Dineikos g. 9, pastatų kompleksas K. Dineikos g. 2/Sausoji g. 8, vilos V. Krėvės g. 4,6, Kudirkos g. 9), pasižyminčius nepakitusiu, harmoningu santykiu su aplinka;

- Priešingai nei trečiosios šios darbo dalies trečiajame skyriuje ištirti saugomi pastatai (vila Dineikos g. 9, pastatų kompleksas K. Dineikos g. 2/Sausoji g. 8, vilos V. Krėvės g. 4,6, Kudirkos g. 9), šiuo metu galiojančio (2007-2013 m.) bendrojo miesto plano nuostatus bei *naudojimo saugant* režimą, atitinka (iš dalies) pirmajame ir antrajame skyriuose analizuoti architektūros paveldo objektai (Druskininkų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia, Druskininkų Džiaugsmo visiems liūdintiems cerkvė, M.K.Čiurlionio sodyba, Žako Lipšico (žydų) memorialinio muziejaus pastatas, viešbutis „Best Western Central Hotel“, vila „Linksma“, vila „Maurė“, Maironio g. 14, 12/13 pastatų kompleksas, Maironio g. 16 vila, Kurorto g. 6 sanatorija; viešbutis „Europa Royal“, vila „Radium“, Burmistro namas). Šios nekilnojamos kultūros vertybės pritaikytos visuomeninėms reikmėms / kultūriniam-pažintiniam, architektūriniam, sveikatingumo / poilsio, pramogų, konferenciniam, piligriminiam turizmui. Taip pat šie objektai (ištirti pirmajame ir antrajame skyriuose) pasižymi labai gera (gera) būkle, nepakitusia arba tinkamai pritaikyta nauja funkcija.
- Nepakitusia forma pasižymi šios darbo dalies trečiajame skyriuje ištirti šie saugomi objektai: Druskininkų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia, Druskininkų Džiaugsmo visiems liūdintiems cerkvė, M.K.Čiurlionio sodyba, Žako Lipšico (žydų) memorialinio muziejaus pastatas, Maironio g. 14, 12/13 pastatų kompleksas, Maironio g. 16 vila, Kurorto g. 6 sanatorija; o taip pat šios trečiajame skyriuje analizuotos vilos: V. Krėvės g. 4,6, Kudirkos g. 9. Dalis architektūros formos elementų pakito viešbutyje „Best Western Central Hotel“, viloje „Maurė“ (pirmajame skyriuje ištirti objektai), viloje Dineikos g. 9 (trečiajame skyriuje analizuotas pastatas). Tuo tarpu labiausiai transformavosi pastatų komplekso K. Dineikos g. 2/Sausoji g. 8, viešbučio „Europa Royal“ (objektai ištirti antrajame ir trečiajame skyriuose) forma ir kardinaliai keisti planuojama šių saugomų pastatų vizualinė išraiška: vilos „Radium“, Burmistro namo (pastatai analizuoti antrajame ir trečiajame skyriuose). (21 priedas)

IŠVADOS

1. Iki Pirmojo pasaulinio karo, Druskininkų senamiesčio tapatumą ženklino mažaaukštės, daugiausia medinės architektūros ir savito gamtinio karkaso dermė. Jaukų ir savitą kurortinį įvaizdį formavo pirmosios vilos, mažaaukščiai vasarnamiai, kurhauzai, pavėsinės ir t.t., o rekreaciniai išteklių sąlygojo miestelio lankytojų srautų didėjimą, poilsinių – turistinių paslaugų vystymąsi ir jų kokybės gerėjimą. Kurorto tradicijos buvo tęsiamos ir tarpukariu: miesto istorinėje dalyje harmoningai augančiame Druskininkų architektūros ansamblyje pagausėjo įvairesnės architektūros stilių (šveicariškos, rusiškos, vokiškos, lenkiškos) pastarieji jaukaus miestovaizdžio siluetai suteikė „spalvingumo“ bei „gyvasties“, pritraukė mases pasiturinčių poilsiautojų, sulaukė tarptautinio pripažinimo. Kurorto tapatumas iš esmės pradėjo transformuotis sovietmečiu, ideologiją atliepantis gigantiškas standartizuotos architektūros įvaizdis brutaliai kūrė disharmonišką pastatų bei gamtos samplaiką, suteiktas visasąjunginio kurorto statusas lėmė senamiesčio architektūros paveldo bei jo reikšmės Druskininkų kameriškumui žlugimą. Atkūrus Nepriklausomybę, sparčiomis modernių objektų statybomis, nejautriais istorinių pastatų atstatymais bei multifunkcinių turizmo veiklų vystymu, imtasi grubiai regeneruoti miestovaizdį, palaipsniui kurorto aplinką verčiant „pramogų miestu“.
2. Išanalizavus dokumentus, atliepiančius kurorto turizmo plėtros kaitą / raidą Nepriklausomybės laikotarpiu, paaiškėjo:
 - Kanados ekspertų 1992 m. parengtoje galimybių studijoje suformuotos kurorto plėtros idėjos, siūlančios miesto įvaizdį konstruoti *tarptautinio sveikatingumo kurorto* pagrindu, išskiriant *tvarios raidos* idėją, išlaikant sveikatinimo, reabilitacijos, efektyvių investicijų ir natūralių gamtos resursų panaudojimo ir puoselėjimo prioritetą – buvo sėkmingiausios visais atžvilgiais (ypač kokybės kūrimo aspektu): istorinės aplinkos bei kultūros paveldo puoselėjimo, (turizmo) veiklų vystymo, siūlomų investicijų formų ir t.t.
 - 1999-2006 m. kurorto bendrajame plane, kuriame numatyta harmoningą gamtos ir architektūros derinį atliepanti *kurorto-parko* idėja, lyg ir stengtasi išlaikyti užsienio ekspertų siūlytą darnios plėtros ir veiklų kryptingumą, tačiau daugiau dėmesio skiriant „skandinaviškajam“ miestovaizdžiui išsaugoti/ sukurti, nei pajamų-investicijų paieškoms.
 - Desperatiškas poreikis kuo greičiau ekonomiškai „atsitiesti“, 2007-2013 m. miesto plėtros plane, grįstame modernaus ir savito *miesto-kurorto* formavimu, urbanizuotų plotų/ salų tarp žaliųjų erdvių plėtojimu, 1992 m. siūlytas prestižinio-tarptautinio sveikatingumo kurorto

vizijas transformavo į multifunkcinio pramogų miesto statybų perspektyvas, kurių kaina – Druskininkų savitumo mažėjimas, naujas, agresyvus aplinkos santykis su kultūros paveldo objektais ir turizmo infrastruktūros kiekybinis, bet ne kokybinis plėtojimas.

3. Ištyrus dvidešimt vieną Druskininkų senamiestyje esantį architektūros paveldo objektą bei šių architektūros vertybių santykį su kurorte vykdoma (turizmo) plėtra, gretimybėmis, akcentuojant funkcijos, veiklos, formos (ne)pakitimus, būklę, (ne)pritaikymą turizmo infrastruktūroje, bendrojo plano kriterijų ne(atitikimą), prieta prie išvados: (22 priedas)
- pirmajai grupei priklausantys tapatumo vertę išsaugoję architektūros paveldo objektai atitinka (2007-2013 m.) Druskininkų miesto bendrojo plano nuostatus bei *naudojimo saugant* režimą, pritaikyti visuomeninėms reikmėms/ kultūriniam-pažintiniam, piligriminiam (tik Druskininkų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia ir Druskininkų Džiaugsmo visiems liūdintiems cerkvė), architektūriniam, vilų pastatai – sveikatingumo, poilsio, konferenciniam turizmui, pasižymi istorine, architektūrine, memorialine, urbanistine vertėmis, yra labai geros būklės (išskyrus vilą „Linksma“), laiko tėkmėje nepakeitė savo formos (išskyrus viešbutį „Best Western Central Hotel“ ir vilą „Maurė“ šiek tiek pakeitusius išorinę struktūrą), tęsia buvusią funkciją arba yra tinkamai pritaikyti naujai veiklai (M.K.Čiurlionio sodyba, Žako Lipšico muziejaus pastatas). Tačiau dauguma šiai grupei priklausančių pastatų (išskyrus Žako Lipšico (žydų) memorialinio muziejaus pastatą, vilas „Maurė“, „Linksma“, Maironio g. 14, 12/13 pastatų kompleksą) yra veikiami grubios miesto plėtros rezultatų, numatytų *miesto-kurorto* vizijoje.
 - Antroji grupė objektų, labiausiai paliestų šiurkščios kurorto plėtros, pasižymi ne tik grubiai transformuotu santykiu su aplinka, bet ir pakitusia (vila „Radium“, Burmistro namas – kintančia) forma, tačiau atitinka (2007-2013 m.) bendrojo plano nuostatus (ypač komercinių pramoginių veiklų steigimo prioritetą), pastatams taikomas *naujimo saugant* režimas, jie yra labai geros būklės, pritaikyti visuomeninėms reikmėms, pastatuse tęsiama buvusi funkcija ir veikla (išskyrus viešbutį „Europa Royal“), vykdomas poilsio, sveikatingumo, konferencinis turizmas, tačiau iki šiol neišvystytos kultūrinio-pažintinio, architektūrinio turizmo veiklos. Nepaisat dėl minėtų priežasčių sumenkėjusios tapatumo vertės, objektai vis dar pasižymi istorine, architektūrine vertėmis.
 - Šiai grupei priklausančioms architektūros vertybėms būdinga tai, jog jas „saugant“ nesilaikoma paveldosaugos reikalavimų, *naudojimo saugant* režimo, prieštaraujama (2007-2013 m.) bendrojo plano nuostatams. Objektai pasižymi funkcijos pakitimais, labai bloga

(vilos V. Krėvės g. 4,6) arba patenkinama (vila Dineikos g. 9, pastatų kompleksas K. Dineikos g. 2/Sausoji g. 8) būkle (išskyrus vilą Kudirkos g. 9), formos pakitimais (išskyrus vilas V. Krėvės g. 4,6 ir Kudirkos g. 9), todėl yra beprarandantys kurorto savitumui išsaugoti būtiną tapatumo vertę, vizualinį (turistinį) patrauklumą bei pritaikomumo potencialą turizmo veikloms. Tačiau ši grupė pastatų išsiskiria nepakitusiu, harmoningu santykiu su aplinka, objektai iki šiol nėra paveikti kurorto plėtros, numatytos (2007-2013 m.) miesto plane. Įvykdžius tinkamos apsaugos reikalavimus, objektuose galėtų būti vystoma architektūrinio-pažintinio turizmo veikla, supažindinant bent su išorine vilų struktūra, pristatant jų išskirtinumus ir svarbą miestelio saugomų pastatų bei jų formuojamo savito kurortinio įvaizdžio kontekste.

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

ŠALTINIAI:

1. *Druskininkų savivaldybės teritorijos bendrasis planas* / Vad. K. Pempė, A. Bagdonavičius, D. Bagdonavičienė, N. Vrubliauskienė, M. Nagevičius. Vilnius: Vilniaus architektūros studija, UAB „COWI Baltic“, 2007.
2. *Druskininkų savivaldybės teritorijos bendrasis planas. Aiškinamasis raštas. Plėtros koncepcija* / Vad. K. Pempė, A. Bagdonavičius, D. Bagdonavičienė, N. Vrubliauskienė, M. Nagevičius. Vilnius: Vilniaus architektūros studija, UAB „COWI Baltic“, 2007.
3. Interviu su Druskininkų savivaldybės Architektūros ir urbanistikos skyriaus vedėju – vyriausiuoju architektu Viliumi Margeliu bei Architektūros skyriaus vyriausiuoju specialistu Antanu Balke. Druskininkai, 2010 03 19.
4. *Laiškas LTSR Kultūros ministrui drg. Smilgevičiui*. Vilnius, 1960. Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamento Kultūros paveldo centro archyvinė medžiaga.
5. Migonytė, Viltė. *Šiuolaikinė Druskininkų architektūra: naujasis tapatumas: menotyros bakalauro baigiamasis darbas*. Kaunas: VDU, 2009.
6. Richard J. Vella. *Analysis of present situation of the SPA, evaluation of the international tourism development and foreign investment potential*. 1992, (C.E.S.O.) Montreal, Canada.
7. Tutlytė, Jūratė. *Rekreacinė architektūra Lietuvos kurortuose (1940-1990 m.): kompleksinis kokybės vertinimas: humanit. m. dr. disertacija*. Kaunas: VDU, 2002.

LITERATŪRA:

8. Adomavičius V., Burinskienė M., Jakovlevas-Mateckis K., Klibavičius A., Narbutis B., Paliulis G., Šliogeris J. *Miestotvarka*. Vilnius: Technika, 2003.
9. Alistrovaitė, Inesa. *Miesto vizaulinio įvaizdžio plėtra ir apsauga globalizacijos sąlygomis*. Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2006, p. 284-307.

10. Andriušytė, Aistė. Psichologiniai santykio su architektūra motyvai. In: *Urbanistika ir architektūra*. 2000. Nr.3, p. 107-111.
11. Bučas, Jurgis. *Senoji Lietuvos kurortų architektūra*. In: *Urbanistika ir rajoninis planavimas. Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai*. 1990. 16. Vilnius: Mokslas, 1999.
12. Bučas, Jurgis. Demokratiniai proveržiai paveldosaugoje. In: *Urbanistika ir architektūra*. 2006. Nr.3, p. 143-158.
13. Bučas, Jurgis. Žaliojo kultūros paveldo problema. In: *Urbanistika ir architektūra*. 2006. Nr.1, p. 19-29.
14. Bučas, Jurgis; Čepaitienė, Rasa; Gražulevičiūtė-Vileniškė, Indrė; Mlinkauskienė, Aušra. Paveldas Lietuvos statybų vizijos kontekste. In: *Urbanistika ir architektūra*. 2007. Nr.4, p. 201-212.
15. Butkus, Tomas. Kultūrinė miesto funkcija. Metodologinės prielaidos ir koncepcijos kontūrai. In: *Urbanistika ir architektūra*. 2005. Nr.2, p. 63-69.
16. Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society. Faro, 27.X.2005 [žiūrėta 2011 gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=199&CM=8&CL=ENG>.
17. Druskininkai atkunta. In: *Statybų pilotas*, 2001 rugsėjo 21. Nr.13 (67).
18. Druskininkai gamins sveikatą. In: *Statybų pilotas*, 2001 gruodžio 11. Nr.17 (71).
19. Feilden, B. M., Jokilehto, J., *Pasaulio paveldo vietų bei vietovių priežiūros gairės*, Vilnius: Savastis, 1998.
20. Gabrėnas, Arnoldas. Naujoji Lietuvos architektūra ir medis – tendencijos aktualizuoti tradiciją. In: *Urbanistika ir architektūra*. 2009. Nr.33, p. 337-350.
21. Griškaitė R. *Mineralinis miestelis arba kurortinės kultūros pradžia Lietuvoje*. Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2003.
22. Grunskis, Tomas. Tradicija ir ideologija miesto visuomeninėje erdvėje kintančių sociokultūrinių sąlygų kontekste. In: *Istoriniai miestai: sena ir šiuolaikiška*. Vilnius: Savastis, 2003.
23. Jakaitis, Jonas. Miesto architektūros savitumas kaip architektūros ir visuomenės sąveikos rezultatas. In: *Architektūra ir urbanistika*. 2005. Nr.4, p. 191-202.
24. Jušėnaitė J., Medonis Ar. *Druskininkai*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1956.

25. Jušėnaitė J., Medonis A. *Druskininkų kurortas*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1962.
26. Kirsnyš V., Meška V., Mikšytė A. *Kurortai ir poilsiavietės*. Vilnius: Mintis, 1979.
27. Kondratenka B., Jančiauskas J. *Po Druskininkus ir apylinkes*. Vilnius: Mintis, 1968.
28. Kondratas B. *Druskininkai. Svarbiausios žinios*. Vilnius: Mintis, 1987.
29. Koskienė N. Druskininkų sėkmės istorija. In: *Vakarų ekspresas*, 2008 lapkričio 19.
30. *Kultūros paminklų enciklopedija. Rytų Lietuva*. T.1. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.
31. *Lankytojų diskusijos ir vaizdinė medžiaga*. [žiūrėta 2010 m. vasario-gegužės mėn.]
Prieiga per internetą: <http://www.miestai.net/forumas/showthread.php?t=3986>.
32. *Lietuvos architektūros istorija: nuo XIX a. II-ojo deš. iki 1918 m.* T.3 / Sud. dr. A. Jankevičienė, doc. dr. V. Levandauskas, doc. dr. N. Lukšionytė-Tolvaišienė, prof. habil. dr. A. Miškinis Vilnius: Savastis, 2000.
33. Liuiza, Arūnas. *Druskininkuose vyksta septintasis „Reginos“ pleneras*. [žiūrėta 2009 m. spalio 19 d.]. Prieiga per internetą: http://www.kaunozinios.lt/naujienos/druskininkuose-vyksta-septintasis-reginos-pleneras_3188.html.
34. Lukšionytė-Tolvaišienė, Nijolė. *Kam Lietuvoje reikia kultūros paveldo?* [žiūrėta 2011 vasario 30 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.kamane.lt/lt/atgarsiai/architektura/architekatgarsis122>.
35. Mačiulis, Algimantas. Druskininkų miesto planinės erdvinės kompozicijos ypatumai. In: *Urbanistika ir architektūra*. 2009. Nr.33, p. 20-27.
36. Marčiukaitis, Gediminas. *Pastatai ir jų konstrukcijos. Mokomoji knyga*. Vilnius: Technika, 2004.
37. Медонис А. *Друскининкай*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1961.
38. Milerius, Nerijus. *Lietuvos miestai: kolektyvinė atmintis ir jos fiziniai ženklai* [žiūrėta 2011 balandžio 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2008-05-22-nerijus-milerius-liuvos-miestai-kolektyvine-atmintis-ir-jos-fiziniai-zenklai/9610>.
39. Miškinis, Algimantas. *Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės*. In: *Rytų Lietuvos miestai ir miesteliai*. T.2. Vilnius, 2002.
40. Navickienė, Eglė. Nauja architektūra istoriniame kontekste semiotiniu aspektu. In: *Urbanistika ir architektūra*. 2000. Nr.3, p. 112-118.

41. Nedzelskis, Albertas. M.K.Čiurlionio memorialiniam muziejui – 30. In: *Druskonis*. 1993 m. gegužės 14 d. Nr.19 (190).
42. Nedzelskis, Albertas. M.K.Čiurlionio memorialiniam muziejui – 30(antrasis dešimtmetis). In: *Druskonis*. 1993 m. gegužės 21 d. Nr.20 (191).
43. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. In: *Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos* [žiūrėta 2011 balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.kpd.lt/lt/node/202>.
44. Ptašek, Maja. *Medinė kurortų architektūra*. Vilnius: Vaga, 2002.
45. „Reginos“ plenero dailininkai tapo atnaujintoje „Radium“ viloje. In: *Druskonis*. 2009 m. spalio 23-29 d. Nr.43 (1027).
46. Riaubienė, Edita. Kultūros paveldo verčių suvokimo ir vertinimo tendencijos. In: *Urbanistika ir architektūra*. 2000. Nr.3, p. 107-111.
47. Rubavičius, Vytautas. Miesto tapatumas ir išskirtinumas globalizacijos sąlygomis. In: *Urbanistika ir architektūra*. 2000. Nr.1, p. 3-10.
48. Stasiulis, Edmundas. *Forma architektūroje*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2010.
49. Stauskis, Gintaras. Darnios rekreacijos ir turizmo plėtra – alternatyvus mobilumo mieste skatinimo būdas. In: *Urbanistika ir architektūra*. 2009. Nr.33, p. 28-38.
50. Valentukevičius, Vytautas. Ką mena Druskininkų bažnyčia. In: *Druskininkų savaitė*. 1989 spalio 13 d.
51. Veroninas, Valerijus. Kas pastatė vilą „Radium“. In: *Druskonis*. 2007 m. sausio 12-19 d. Nr.2 (882).
52. Žilys, Gintaras. Skulptūrų parko idėja laukia tęsinio. In: *Druskonis*. 2000 m. gruodžio 8-14 d. Nr.50 (583).

ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS

1. *Druskininkų Džiaugsmo visiems liūdintiems stačiatikių maldos namų rytinis fasadas.* Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.
2. *Druskininkų Džiaugsmo visiems liūdintiems stačiatikių maldos namų pietinis fasadas.* Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.
3. *Druskininkų Džiaugsmo visiems liūdintiems stačiatikių maldos namų šiaurinio fasado centrinė freska.* Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.
4. *Druskininkų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia (pietvakarinis fasadas).* Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.
5. *Druskininkų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia (presbiterija, pietų pusė).* Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.
6. *Druskininkų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia (didysis altorius).* Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.
7. *Druskininkų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia (didysis altorius).* Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.
8. *Druskininkų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia (kairysis altorius).* Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.
9. *Druskininkų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia (vargonai).* Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.
10. *Druskininkų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia (vargonai).* Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.
11. *Vila Liñksma ir Druskininkų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia (panorama).* Druskininkų Architektūros ir urbanistikos skyriaus duomenų bazė, 2009 m.
12. *M.K.Čiurlionio sodyba: gyvenamasis namas (geltonas), muzikos namelis (melsvas), pagalbinis namas (pilkas) iš M.K.Čiurlionio g. pusės.* Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.
13. *M.K.Čiurlionio sodyba: muzikos namelis (melsvas), gyvenamasis namas (geltonas), pagalbinis namas (pilkas) iš M.K.Čiurlionio g. pusės.* Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.
14. *Žako Lipšico (žydų) memorialinio muziejaus šiaurės vakarų fasadas.* Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.

15. *Žako Lipšico (žydu) memorialinio muziejaus pietinis fasadas. Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.*
16. *Viešbutis „Central“, ~1910 m. Druskininkų Architektūros ir urbanistikos skyriaus duomenų bazė, 2009 m.*
17. *Viešbutis „Central“, 2005 m. Druskininkų Architektūros ir urbanistikos skyriaus duomenų bazė, 2009 m.*
18. *Viešbutis „Best Western Central Hotel“. Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.*
19. *Viešbutis „Best Western Central Hotel“ (pagrindinis įėjimas prieš ir po pertvarkymų), 2005-2008 m. Druskininkų Architektūros ir urbanistikos skyriaus duomenų bazė, 2009 m.*
20. *Viešbutis „Best Western Central Hotel“ (galinis kiemas prieš ir po pertvarkymų), 2005-2008 m. Druskininkų Architektūros ir urbanistikos skyriaus duomenų bazė, 2009 m.*
21. *Viešbutis „Best Western Central Hotel“ (vestibiulio laiptai prieš, per ir po pertvarkymų), 2005, 2007, 2008 m. Druskininkų Architektūros ir urbanistikos skyriaus duomenų bazė, 2009 m.*
22. *Vila „Liņksma“ (pietinis fasadas). Fotografija: V. Migonytė, 2009 m.*
23. *Vila „Liņksma“ (pagrindinis fasadas iš M.K.Čiurlionio g. pusės). Fotografija: V. Migonytė, 2009 m.*
24. *Vila „Liņksma“ (pagrindinis įėjimas: būklės fiksacija). Druskininkų Architektūros ir urbanistikos skyriaus duomenų bazė, 2009 m.*
25. *Vila „Liņksma“ (stogo būklės fiksacija). Druskininkų Architektūros ir urbanistikos skyriaus duomenų bazė, 2009 m.*
26. *Vilos „Maurė“ šiaurės vakarų fasadas. Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.*
27. *Vilos „Maurė“ šiaurės šiaurinis fasadas. Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.*
28. *Maironio g. 14 vilos pietinis fasadas. Fotografija: V. Migonytė, 2011 m.*
29. *Maironio g. 12/13 pastatas iš pietryčių pusės. Fotografija: V. Migonytė, 2011 m.*
30. *Maironio g. 16 vilos rytinis fasadas. Fotografija: V. Migonytė, 2011 m.*
31. *Maironio g. 16 vilos rytinis fasadas-tęsinys. Fotografija: V. Migonytė, 2011 m.*
32. *Kurorto g. 6 sanatorijos rytinis fasadas. Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.*
33. *Kurorto g. 6 sanatorija iš pietryčių pusės. Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.*
34. *Kurorto g. 6 vilos šiaurinis fasadas. Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.*
35. *Senosios Druskininkų gydyklos, 1910 m. Druskininkų Architektūros ir urbanistikos skyriaus duomenų bazė, 2009 m.*

36. *Senosios Druskininkų gydyklos, 2004 m.* Druskininkų Architektūros ir urbanistikos skyriaus duomenų bazė, 2009 m.
37. *Viešbutis „Europa Royal“, 2007 m.* Druskininkų Architektūros ir urbanistikos skyriaus duomenų bazė, 2009 m.
38. *Viešbutis „Europa Royal“ (galinis fasadas su stikline rotonda), 2007 m.* Druskininkų Architektūros ir urbanistikos skyriaus duomenų bazė, 2009 m.
39. *Viešbutis „Europa Royal“ (šoninis fasadas iš Nemuno pusės).* Fotografija: V. Migonytė, 2009 m.
40. *Viešbutis „Europa Royal“ (šoninis fasadas).* Fotografija: V. Migonytė, 2009 m.
41. *Viešbutis „Europa Royal“ (centrinis fasadas).* Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.
42. *Viešbutis „Europa Royal“ (konferencijų korpusas iš Nemuno pusės).* Fotografija: V. Migonytė, 2009 m.
43. *Vilos „Radium“ šiaurinis fasadas.* Fotografija: V. Migonytė, 2011 m.
44. *Vilos „Radium“ šiaurinis fasadas „Reginos“ viešbučio komplekse. Vizualizacija.* Druskininkų Architektūros ir urbanistikos skyriaus duomenų bazė, 2009 m.
45. *Burmistro namas (šiaurės vakarų pusė).* Fotografija: V. Migonytė, 2011 m.
46. *Burmistro namas (rytinis fasadas ir šiaurinio fasado dalis).* Fotografija: V. Migonytė, 2011 m.
47. *Burmistro namas (vakarinis fasadas).* Fotografija: V. Migonytė, 2011 m.
48. *Burmistro namas (vizualizacija iš planuojamo „Reginos“ viešbučio komplekso).* Druskininkų Architektūros ir urbanistikos skyriaus duomenų bazė, 2009 m.
49. *K. Dineikos g. 9 vilos vakarinio fasado dalis su bokšteliu.* Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.
50. *K. Dineikos g. 9 vilos vakarinio fasado pirmojo aukšto dalis.* Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.
51. *Pavėsinės Sausoji g. 8 rytinis fasadas ir K. Dineikos g. 2/ Sausoji g. 10 vilos pietryčių pusė.* Fotografija: V. Migonytė, 2011 m.
52. *Sausoji g. 8 pavėsinės šiaurės rytų pusė.* Fotografija: V. Migonytė, 2011 m.
53. *V. Krėvės g. 4 vilos rytinis fasadas.* Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.
54. *V. Krėvės g. 6 vilos rytinis fasadas.* Fotografija: V. Migonytė, 2010 m.
55. *V. Kudirkos g. 9 vilos vakarinis fasadas.* Fotografija: V. Migonytė, 2011 m.
56. *V. Kudirkos g. 9 vilos pietryčių pusė.* Fotografija: V. Migonytė, 2011 m.